T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MEDYA VE KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR ANABİLİM DALI

REALİTY SHOWLARDA KİŞİLİK HAKLARININ İHLALİ: MÜGE ANLI İLE TATLI SERT ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE NİHAL TAN

DOÇ. DR. KEMAL CEM BAYKAL

ÇANAKKALE – 2024

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MEDYA VE KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR ANABİLİM
DALI

REALİTY SHOWLARDA KİŞİLİK HAKLARININ İHLALİ: MÜGE ANLI İLE TATLI SERT ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE NİHAL TAN

Tez Danışmanı
DOÇ. DR. KEMAL CEM BAYKAL

ÇANAKKALE – 2024

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Merve Nihal TAN
(Tarih) 27/08/2024

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, çalışmam boyunca sabırla her zaman destek olan ve bana her zaman çok iyi örnek olan saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Kemal Cem BAYKAL'a, çalışma süresince tüm zorlukları benimle birlikte göğüsleyen oğlum Cihangir Orkun TAN'a ve eşim Evren TAN'a, hayatımın her evresinde bana hep destek olan değerli ailem Muammer ve Nuran SÖZEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Merve Nihal TAN

Çanakkale, Ağustos 2024

ÖZET

REALİTY SHOWLARDA KİŞİLİK HAKLARININ İHLALİ: MÜGE ANLI İLE TATLI SERT ÖRNEĞİ

Merve Nihal TAN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Medya ve Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Kemal Cem Baykal
27/08/2024, 152

20. yüzyılın ilk yarısından itibaren Toplumsal Sorumluluk Teorisinin medya düzeninde kabul gören yaklaşım olarak benimsenmesinde kitle iletişim araçlarında kişilik hakları ihlallerin bulunması etkili olmuştur. Bu doğrultuda gelişen Toplumsal Sorumluluk Teorisi, bugün ülkemizde de 6112 sayılı Kanun ve özdenetim kuruluşlarının benimsediği medya etik kodlarında kabul görmüş yaklaşımdır. Kişilik haklarının en önemli unsurlarından şeref ve haysiyet ve özel yaşamın gizliliği ilkeleri, hem kanunen hem de medya etik kodları bağlamında koruma altındadır. Kamu yararı mevcut olduğunda ifade ve medya özgürlüğünden yana olan bir yaklaşım söz konusu olsa da bu durum yalnızca toplum adına kamu yararı olması durumunda geçerli olup, sıradan kişilerin kişilik haklarının ifade veya medya özgürlüğü esasında ihlal edilmesi mümkün değildir. 1990'lı yıllardan itibaren özel kanalların devreye girmesinin ardından, Türkiye'de televizyonlarda yayınlanan programlarda çeşitlilik artmıştır. Reality showlar da bu dönemde yayın hayatına başlamış, 2000'li yıllardan itibarense oldukça yüksek reytingler elde etmiştir. Çalışmanın araştırma evrenini oluşturan *Müge Anlı ile Tatlı Sert* adlı program, 2008 yılında başladığı yayın hayatına halen yüksek izlenme oranlarıyla devam etmektedir. Toplumun yoğun ilgisi nedeniyle bu çalışmada kişilik hakları yönünden etik ihlal bulunup bulunmadığı programdan üç ayrı vakayla nitel içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. 2020 yılı için bir kaybolma vakası, 2021 ve 2022 yılları için ayrı ayrı cinayet vakaları incelenmiş ve yayında şeref ve haysiyet ve özel yaşamın gizliliğine dair kişilik hakları ihlali olup olmadığı irdelenmiştir. Elde edilen bulgular; programda ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyet ilkesine ve özel yaşamlarının gizliliğine aykırı durumların bulunduğunu, sıklıkla dramatizasyona yer verildiğini ve incelenen programların kamu yararı barındırmadığını

göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Reality Show, Şeref ve Haysiyet, Özel yaşamın gizliliği, Medya Etiği, Kişilik Hakları, Toplumsal Sorumluluk Teorisi

ABSTRACT

VIOLATION OF PERSONAL RIGHTS IN REALITY SHOWS: THE CASE OF *MÜGE ANLI İLE TATLI SERT*

Merve Nihal TAN

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Media and Cultural Studies

Associate Professor Kemal Cem BAYKAL

27/08/2024, 152

Since the first half of the 20th century, violation of personal rights in mass media has affected the adoption of Social Responsibility Theory as the accepted approach in the media order. Therefore, Social Responsibility Theory is the approach agreed upon in our country, both in Act No. 6112 and in the media ethics codes adopted by self-regulatory organizations. As the crucial elements of personal rights, the principles of honour, dignity, and privacy are protected by law and media ethics codes. Although there is an approach in favour of freedom of expression and media in case public interest exists, it is impossible to violate the personal rights of ordinary people due to freedom of expression or media. Following the initiation of broadcasts by private TV channels in the 1990s, the diversity of programs broadcast on television in Turkey has increased. Reality shows started broadcasting in this period and have achieved high viewing rates since the 2000s. The program called *Müge Anlı ile Tatlı Sert*, which constitutes the research universe of the study, started broadcasting in 2008 and continues to be preferred with very high viewing rates. Because of the intense interest of the spectators, this study discusses whether there was an ethical violation in terms of personal rights through three separate cases using qualitative content analysis. An incident of loss was opted for the year 2020, and a case of homicide was opted for the year 2021. Finally, another case of homicide was opted for the year 2022. Also, the study discusses whether violations of personal rights exist or not in the broadcast. Findings show that some elements in the program violate the principles of moral and social honour, dignity and privacy. Moreover, the programs frequently involve dramatization, and the programs investigated are not of public interest.

Keywords: Reality Show, Honor and Dignity, Privacy, Media Ethics, Personal Rights, Social Responsibility Theory

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JÜRİ ONAY SAYFASI……... i
ETİK BEYAN…… ii
TEŞEKKÜR…….. iii
ÖZET ……..……..…….. iv
ABSTRACT …….. vi
İÇİNDEKİLER ……..…… viii
SİMGELER ve KISALTMALAR……..…… xi
TABLOLAR DİZİNİ…….…. xii
GÖRSELLER DİZİNİ……..……..…….….. x

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ 1

İKİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE 5

2.1. Medya Özgürlüğü Bağlamında Kitle İletişim Teorileri…….. 5
2.1.1. Otoriter Teori……... 5
2.1.2. Liberal Teori…… 8
2.1.3. Toplumsal Sorumluluk Teorisi…… 15
2.1.4. Sovyet-Sosyalist Teori……. 22
2.2. Toplumsal Sorumluluk Teorisi Bakımından Kişilik Hakları ve Sınırlılıkları: Şeref ve Haysiyet Kavramı……. 23
2.2.1. Ahlaksal Şeref ve Haysiyet…….. 28
2.2.2. Toplumsal Şeref ve Haysiyet…… 29
2.2.3. Özel Yaşam Kavramı……... 30
2.3. Medyada Kişilik Haklarının İhlali……... 33
2.3.1. Medyada Şeref ve Haysiyet İhlali……. 33
2.3.2. Medyada Özel Yaşamın İhlali…….. 42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ALANI DÜZENLEYEN ETİK KODLAR ve HUKUK KURALLARI 46

3.1. Etik ve Meslek Etiği Kavramları……. 46
3.2. Batılı Ülkelerde Etik Kodlar…… 48
3.2.1. İngiltere…… 49
3.2.2. Amerika Birleşik Devletleri……. 51
3.2.3. Almanya……... 53
3.3. Türkiye'de Etik Kodlar……... 54
3.3.1. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti…….. 55
3.3.2. Basın Konseyi…….. 57
3.3.3. Demirören Medya İlkeleri…… 58
3.4. Türkiye'deki Hukuki Düzenlemeler……... 59
3.4.1. Anayasa…… 59
3.4.2. 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun…….. 59

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ/MATERYAL YÖNTEM 62

4.1. Nitel Araştırmalar ve İçerik Analizi…… 62
4.2 Kategoriler…….. 63
4.3. Araştırma Evreni ve Örneklem……... 65

BEŞİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMA BULGULARI 67

5.1. Olay Örgüsü-1 – Halil Ergül Kaybı (2020)……. 67
5.1.1. 27.01.2020 Tarihli Yayın……. 67
5.1.2. 28.01.2020 Tarihli Yayın……. 69
5.1.3. 29.01.2020 Tarihli Yayın……. 70
5.1.4. 30.01.2020 Tarihli Yayın……. 71
5.1.5. 31.01.2020 Tarihli Yayın……. 72
5.1.6. 03.02.2020 Tarihli Yayın……. 73

5.1.7. 04.02.2020 Tarihli Yayın……. 74
5.2. Olay Örgüsü-2 – Büyükşen Cinayeti (2021)……... 79
5.2.1. 21.06.2021 Tarihli Yayın……. 79
5.2.2. 22.06.2021 Tarihli Yayın……. 81
5.2.3. 23.06.2021 Tarihli Yayın……. 82
5.2.4. 24.06.2021 Tarihli Yayın……. 84
5.2.5. 25.06.2021 Tarihli Yayın……. 87
5.2.6. 28.06.2021 Tarihli Yayın……. 87
5.2.7. 29.06.2021 Tarihli Yayın……. 90
5.2.8. 30.06.2021 Tarihli Yayın……. 94
5.2.9. 01.07.2021 Tarihli Yayın……. 97
5.3. Olay Örgüsü-3 – Muhammet Burhan Cinayeti (2022)…… 103
5.3.1. 06.05.2022 Tarihli Yayın……. 103
5.3.2. 09.05.2022 Tarihli Yayın……. 104
5.3.3. 13.05.2022 Tarihli Yayın……. 106
5.3.4. 16.05.2022 Tarihli Yayın……. 107
5.3.5. 20.05.2022 Tarihli Yayın……. 110
5.3.6. 23.05.2022 Tarihli Yayın……. 113
5.3.7. 27.05.2022 Tarihli Yayın……. 114
5.3.8. 30.05.2022 Tarihli Yayın……. 117
5.3.9. 03.06.2022 Tarihli Yayın……. 119
5.3.10. 06.06.2022 Tarihli Yayın……. 121
5.3.11. 10.06.2022 Tarihli Yayın……. 125
5.3.12. 13.06.2022 Tarihli Yayın……. 127

ALTINCI BÖLÜM
SONUÇ ve ÖNERİLER 130

KAYNAKÇA ...……. 138
ÖZGEÇMİŞ ….……..... I

SİMGELER VE KISALTMALAR

TRT	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
ASNE	American Society of Newspaper Editors
NAB	The National Association of Broadcasters
TDK	Türk Dil Kurumu
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
PCC	Press Complaints Commission
IPSO	Independent Press Standards Organisation
OFCOM	Office of Communications
FCC	Federal Communications Commission
ALM	Arbeitsgemeinschaft der Landesmedienanstalten
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Olay Örgüsü-1 Çözümleme Birimleri Açısından Etik İhlaller	78
Tablo 2	Olay Örgüsü-2 Çözümleme Birimleri Açısından Etik İhlaller	102
Tablo 3	Olay Örgüsü-3 Çözümleme Birimleri Açısından Etik İhlaller	129
Tablo 4	Etik İhlal Oranları	131

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel No	Görsel Adı	Sayfa No
Görsel 1	27.01.2020/1	68
Görsel 2	28.01.2020/1	70
Görsel 3	29.01.2020/1	71
Görsel 4	31.01.2020/1	72
Görsel 5	03.02.2020/1	73
Görsel 6	22.06.2021/1	82
Görsel 7	23.06.2021/1	83
Görsel 8	22.06.2021/2	84
Görsel 9	24.06.2021/1	85
Görsel 10	24.06.2021/2	86
Görsel 11	28.06.2021/1	89
Görsel 12	28.06.2021/2	90
Görsel 13	29.06.2021/1	92
Görsel 14	29.06.2021/2	93
Görsel 15	30.06.2021/1	96
Görsel 16	01.07.2021/1	98
Görsel 17	01.07.2021/2	99
Görsel 18	01.07.2021/3	99
Görsel 19	01.07.2021/4	100
Görsel 20	09.05.2022/1	105
Görsel 21	09.05.2022/2	106
Görsel 22	13.05.2022/1	107
Görsel 23	16.05.2022/1	108

Görsel 24 16.05.2022/2 109

Görsel 25 20.05.2022/1 111

Görsel 26 20.05.2022/2 112

Görsel 27 27.05.2022/1 115

Görsel 28 30.05.2022/1 118

Görsel 29 03.06.2022/1 119

Görsel 30 06.06.2022/1 124

Görsel 31 10.06.2022/1 125

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

1968'de resmi yayın kuruluşu Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'nun (TRT) test yayınlarına başlamasının ardından Türkiye'de televizyon toplumun hayatına girmiştir. 1990'lı yıllarda özel kanalların kurulmasının ve gelişen teknolojiyle beraber evlerde bulunan televizyon sayısının da artmasıyla televizyonculuk oldukça hızlı bir ivme kazanmış ve toplumun günlük pratiklerinde vazgeçilmez biçimde yerini almıştır. Televizyona yönelik yoğun pazarlamanın ardından neredeyse her evde bulunan bir araç haline gelmesi ve özel televizyon kanallarının da devreye girmesiyle birlikte rekabet artmış, yayınlanan program türlerinde de çeşitliliğe gidilmiştir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) (2014: 15), reality showları "Gerçek Yaşamlar" kategorisinde ele alırken "Genellikle canlı olarak yayınlanan, kişisel felaketleri ve benzeri olayları (cinayet, aile içi kavgalar vb.) konu alan program türü" olarak tanımlamaktadır. "Gerçeklik televizyonu" olarak da adlandırılan reality showlarda gerçek kişilere dair konular başta olmak üzere eğlenceye yönelik içerikler de bulunabilmektedir (akt. Şakrak, 2014: 156). "İçeriklerin el değmeden tüm yönleriyle gerçeklik iddiasıyla sunulması" iddiasını taşıyan reality showların genel niteliklerini tek bir tanımda toparlamak programın belgesel ve drama arası karma bir tür olması nedeniyle güçtür (Bulut, 2020: 60-61). Ancak özellikle de 2000'li yıllardan itibaren tamamen sıradan kişilere odaklanan reality showlarda gerçeklik bir nevi simüle edilerek ekrana yansıtılmıştır. Öte yandan da tamamıyla sıradan kişiler olan program katılımcılarını izleyiciye daha cazip kılabilmek adına dramatizasyon sıklıkla tercih edilmiş ve gerçeklik ya da kurgu, özel veya kamusal olan her varsa aradaki ayrım programlarda ortadan kalkmıştır (akt. Öztürk Topal, 2022: 15).

RTÜK'ün yukarıda bahsedilen yeni tanımında ise reality showların adli olayları yoğun olarak işlemesi nedeniyle alt bir tür olarak da geç en suç-odaklı reality show kavramının artık eski kavramın yerini aldığını söylemek mümkündür. Toplumda "kadın programları", "gündüz kuşağı programları", "sabah kuşağı programları" gibi isimlerle de anılsalar da reality showların eğlence anlayışından uzakta, cinayet veya kayıp gibi ciddi

düzeyde travmatik olayları konu edinen bu programlar reyting sıralamalarında da oldukça yüksek sıralarda kendine yer bulmaktadır. Bu programların en eski ve yayın hayatına halen devam etmekte olan örneklerinden biri ise sunuculuğunu Müge Anlı'nın yaptığı *Müge Anlı ile Tatlı Sert* adlı programdır; Atv adlı kanalda hafta içi her gün 10.00-13.00 saatleri arasında canlı yayınla gerçekleştirilen program, toplum tarafından da büyük ilgi görmektedir. 2008 yılında yayın hayatına başlayan programa ve programın sunucusuna toplumun gösterdiği ilgiye örnek olarak 'Celebrity Güven Endeksi' raporunun 2017 verilerine göre birinci sırada, 2019'da ise üçüncü sırada program sunucusu Müge Anlı'nın yer alması (Mediacat, 2019) verilebilir. Ancak Baykal'ın da (2007: 9) belirttiği gibi "kadınların sorunlarını çözmek" iddiasına dikkat çekerken kolluk kuvvetlerinin ele alabileceği olayları reyting beklentisiyle travmatik boyutları görmezden gelerek kaotik bir anlayışla ele almaları da söz konudur. Benzer şekilde, RTÜK tarafından yapılan bir kamuoyu araştırmasına göre katılımcıların yüzde 69,8'i kadın programlarında psikolojik şiddet görüntülerinin çok fazla yer bulduğunu düşünmektedir (RTÜK, 2020: 15).

Reality showlar her ne kadar Türk televizyonlarda uzunca süredir yer alan ve toplum tarafından hem yoğun rağbet gören hem de yoğun bir biçimde şikâyet edilen programlardan olsa da, akademik anlamda toplumdan gördüğü ilgiye oranla yeterli çalışma olmadığı söylenebilir. Ancak görece az da olsa suç odaklı reality showların en popüler, hatta Türk televizyonculuğunun kült TV programlarından sayılabilecek *Müge Anlı ile Tatlı Sert* adlı program üzerine yapılmış tez çalışmaları mevcuttur. Örneğin Yaman'ın 2013 yılında yaptığı çalışmada *Müge Anlı ile Tatlı Sert* adlı program neoliberal kültür ve korku söylemi bağlamında incelenmiştir. Bekalp'in (2019) çalışmasında ise reality show örneği olarak *Müge Anlı ile Tatlı Sert* adlı program geleneksel televizyondan postmodern televizyona uzanan süreç bağlamında izleyicilerin gözünden incelenmiştir. Yine Çoban'ın (2019: 119) yaptığı çalışmada ilgili program televizyonun etkisi ve devlet, sivil toplum, medya ve kamusal alan bağlamında incelenmiştir ve elde ettiği bulgulara göre programa katılanlar hukukun çözümsüz kaldığı düşüncesiyle özel alanlarının da teşhir edilmesini göze alarak kendini kamusal alanda var edebilmek için *"yoksul mahkemelerine"* dönüşen programlara başvurmaktadır. Bulut'un (2020) çalışmasında *Müge Anlı ile Tatlı Sert* örneğinde gerçekliğin programda yeniden inşası açısından incelenmiş, Mete'nin (2021) çalışmasında

ise gözetim kültürü, vatandaş-polis işbirliği ve kişisel verilere yönelik ifşalar üzerinde durulmuştur.

Baki Gökcan'ın (2022: 82) çalışmasında ise suç odaklı reality showlara yönelik izleyici görüşleri ile profesyonel görüşler mukayese edilerek incelenmiştir; örneğin çalışmada elde sonuçlara göre çalışmada yer alan avukat katılımcılar programın hukuki zeminin olmadığı ve soruşturma ve yargılama süreçlerini olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Programın medya gücüyle kamuoyu oluşturma gibi olumlu sayılabilecek yanları olduğu yönünde uzman görüşleri olduğu belirtilse de kolluk kuvvetlerinin görevini üstlenmesi gibi olumsuz yönde etki edebilecek unsurların da söz konusu olduğu belirtilmiştir. Çalışmada yer alan uzman katılımcılar programın adli olayların çözümüne yönelik katkısı bulunmadığında hemfikirken, programın kolluk kuvvetlerinin görevini üstlenmesini de doğru bulmamakta ve bunun kolluk kuvvetlerine olan güveni sarsacağını düşünmektedir.

Özgüven Tetik'in 2022 yılında yaptığı çalışmada suç odaklı reality show kavramına odaklanılmış ve 1993 yılındaki bir başka suç odaklı reality showla kıyaslanarak aradaki format değişimi ve program formatının karakteristik özellikleri incelenmiştir. Bir diğer çalışmada ise Öztürk Topal (2022: 92), *Esra Erol'da* ve *Müge Anlı ile Tatlı Sert* adlı programlarda mahremiyetin teşhir edilmesini incelemiştir; elde edilen bulgulara göre ise işlenen travmatik konular medyatikleştirilmiş ve kişilerin özel alanı ihlal edilmiştir.

Erkuş ise (2023) ilgili programda aile olgusunu sosyal hizmet perspektifinde incelemiştir. Gedik (2023) ise ilgili program örneği üzerinden toplumsal cinsiyet inşasını incelemiştir. Şaroğlu (2023) ise *Esra Erol'da* ve *Müge Anlı ile Tatlı Sert* adlı programlarda mahremiyet ve kamusal alan kavramlarının dönüşümünü incelemiştir. Elde ettiği bulgulara göre ise programın ihbarları kabul ederek yayında paylaşılmasına izin vermesi özel yaşamın gizliliğinin ihlaline neden olmakta ve kişiler hakkında alaycı, rencide edici ifadeler kullanılabilmekte, kişiler küçük düşürülmektedir. Ancak toplumda yoğun ilgi gören programda kişilik haklarının ihlali incelenmemiştir. Bu nedenle bu çalışma, 2020, 2021 ve 2022 yıllarından birer vaka seçilerek programda şeref ve haysiyet ilkesi ile özel yaşamın

gizliliğinin ihlal edilip edilmediğini inceleyen bir yüksek lisans tezi olarak alana güncel bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışmanın önemi de buradan kaynaklanmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde ifade ve medya özgürlüğünün tarihsel gelişimine yer verilmiştir. Bugünün mevcut medya düzeninde kabul gören perspektif olarak Toplumsal Sorumluluk Teorisine uzanan sürece yönelik bilgiler verilmiş ve Toplumsal Sorumluluk Teorisini ortaya çıkaran sebeplerden bahsedilmiştir. Yine birinci bölümün devamında çalışmanın temel kavramlarını oluşturan şeref ve haysiyet ilkesinin hukuk bağlamında tanımı ve türleri, özel yaşam ve özel yaşamın gizliliği kavramlarına yönelik tanımlamalar yer almaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise etik kavramı ve meslek etiğine değinilmiş; medya etiği ve özdenetim kavramları üzerinde durulmuş ve tarihsel süreçlerinden söz edilmiştir. Özdenetim mekanizmaları Batılı ülkelerde ve Türkiye'de olmak üzere incelenmiş ve RTÜK Kanunu olarak da bilinen ve 2011 yılında yürürlüğe giren 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun hakkında da bilgi verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise yöntem olarak benimsenen nitel içerik analizi ve yöntemin tercih edilme nedenleri belirtilmiş, çözümleme birimi olarak belirlenen kategoriler ve örneklem seçimi hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünü oluşturan bulgular bölümünde ise örneklem olarak seçilen programlar belirlenen kategorilere göre çözümlenmiş ve her bir olay örgüsüne yönelik tablolar oluşturularak belirlenen kategorilere yönelik etik ihlal olup olmadığı sorgulanmıştır. Çalışmanın son bölümü olan sonuç bölümünde ise bulgular hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Medya Özgürlüğü Bağlamında Kitle İletişim Teorileri

Medya özgürlüğünün tarihsel sürecine bakıldığında ifade özgürlüğüne yönelik tartışmalarla kimi zaman iç içe geçtiği görülse de ifade özgürlüğüne yönelik tartışmaların özellikle 18. yüzyılda liberalizmin yükselişiyle büyük bir ivme kazandığını söylemek mümkündür. Ancak özgürlük ekseninde gelişen ve değişen tüm koşullar zaman içinde medyaya yönelik farklı arayışlara da sebebiyet vermiştir. Çalışma kapsamında ele alınan programların incelenmesi bağlamında da Türkiye'de mevcut medya düzenini temsil eden Liberal ve Toplumsal Sorumluluk Teorilerinin tarihsel gelişimine değinmek faydalı olacaktır. Kitle iletişim araçlarının tarihine genel olarak bakıldığında içinde olduğu döneme göre şekillenen farklı modellerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durum kitle iletişim araçlarının da genel sistemin bir nevi alt kolu olarak işlev görmesi ve dolayısıyla sisteme ait tüm yapılarla uyum halinde çalışabilmesi için kitle iletişim araçlarının mevcut sisteme uygun hale dönüştürülmesiyle açıklanır (Güngör, 2011: 282). Bu minvalde medyaya değin öne çıkan belirli sistemlere bakıldığında Fred S. Siebert, Wilbur Schram ve Theodore Peterson'un "Basının Dört Teorisi" adlı çalışmalarında "Otoriter, Liberal, Toplumsal Sorumluluk ve Sovyet-Sosyalist" olmak üzere dört farklı teori öne çıkmaktadır. Eserde, esasında dört farklı teori gibi görünse de temelde otoriter ve özgürlükçü olmak üzere iki temel eğilimin söz konusu olduğu ve Sovyet-Sosyalist Teorinin Otoriter Teorinin, Toplumsal Sorumluluk Teorisinin ise Liberal Teorinin bir nevi yeniden ele alınmış hali olduğu ve bir ülkede hangisinin kullanıldığının o ülkenin genel işleyişiyle ilintili olduğu belirtilmektedir (Siebert vd., 1956: 2).

2.1.1. Otoriter Teori

Bu teorilerden en eskisi olan Otoriter Teorinin geçmişi monarşinin hâkim olduğu yıllara kadar dayanmaktadır; Rönesans sonrası matbaanın icadıyla ortaya çıkan basın kavramı mutlakıyet rejimi altında belirli nüfuzlu akil adamların doğru olduğunu söylediği

durumların topluma iletilmesine dayanır. Diğer bir deyişle, örneğin Tudor veya Stuart gibi önemli ailelerin etrafında şekillenen basın[1], halka yalnızca İngiliz kraliyetinin izin verdiği ve halkın öyle düşünmesini istediği durumlar her ne ise onu iletir. Aristokrat ailelerin sahipliğinde ama krallığa ait bir yapı olarak algılanan basın, gerçeği iletmek yerine esasında *gerçeği* üreten bir yapı durumundadır ve hem sansür, hem de denetimin bulunduğu görülmektedir. 16. ve 17. yüzyıllarda dünya genelinde de kabul gören bu sistem esasında bugünkü denetim sisteminin de temelini oluşturur (Siebert vd., 1956: 2-4). Machiavelli ve Hobbes gibi düşünürlerin felsefi zeminini hazırladığı bu teori, "basının zorla da olsa siyasi erke bağımlı kılınarak, onun çıkarlarına hizmet eden ve sürekliliğinin sağlanmasına yönelik faaliyet gösteren bir araç olması" durumu olarak tanımlanmaktadır (Türk, 2016: 57).

Kanaatimizce bu noktada sıklıkla karıştırılan sansür ve denetim kavramlarına da değinmek yararlı olacaktır. Her iki kavramın da ortak özelliği mevcut otoritenin kontrolünü kastetmesi olsa da sansür kavramının geçmişi ilk kitle iletişim aracı olarak görülen tiyatro geleneğine ve Antik Yunan'a kadar uzanır (Baykal, 2015: 60-61). Çiftçi'ye (2021: 82) göre sansür:

> (…) yazılı basında haber veya eleştiri yazısının yahut resim veya karikatürün veyahut kitap gibi eserin basılmadan evvel, basılmış ise yayımlanmadan evvel; radyo ve televizyonda programın, haberin veya televizyonda görüntünün yayınlanmadan evvel; sinema filmlerinde senaryonun filme alınmadan evvel, film çekilmiş ise gösterime girmesinden evvel; internet ortamına koyulmasından evvel; sosyal medyada haber, eleştiri veya resmin yayınlanmasından evvel resmi mercilerce kontrol edilmesi ve uygun görülmeyen kısımların çıkarılması anlamına gelir.

Tanımda vurgulanan, iletilmek istenen mesajın henüz kaynağa ulaşmadan mevcut otorite tarafından engellenmesi durumudur. Bu noktada ise denetimin aslında ne olduğu sorusu ortaya çıkmaktadır. "Denetim (teftiş) (control - supervision) ise, önceden belli bir amaca yönelik olarak tasarlanmış bir yapının, bir sürecin ya da olgunun amacına, işlevine ve

[1] 1. Burada yer alan "basın" ifadesi zamanla kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler ve 1950'lerden itibaren televizyonun giderek yaygınlaşması nedeniyle sonraki bölümlerde "medya" olarak ifade edilmiştir.

mevzuata uygun olup olmadığının tespit edilmesi; yönlendirmek amacıyla önlem alınması ve sorunlar karşısında çözüm üretmeye yönelik faaliyetlerde bulunulmasıdır" (Baykal, 2015: 60). Tanımlardan anlaşıldığı üzere her iki kavram için de kontrol aşaması söz konusu olsa da kontrolün yayından önce ve sonra olması açısından birbirinden ayrılırlar. Diğer bir deyişle sansür, yayının kitlelere ulaşmadan kontrolden geçip gerekli görüldüğünde yasaklanması anlamına gelirken; denetim yayından sonra gerçekleştirilen ve yayının yukarıda belirtilen kriterler açısından uygunluğunun değerlendirilmesi olarak öne çıkar.

Sansür uygulamasına dair en eski vakalardan biri olarak Sokrates örneği verilebilir. Şehrin tanrılarına inanmayarak gençliği "zehirlemekle" suçlanan Sokrates'in idam edilmesi ifade özgürlüğüne yönelik ilk müdahalelerden biri olarak bilinir (Yayla, 2009: 160). Yine aynı şekilde, Çin İmparatoru Qin Shi Huang (ö. MÖ 210) dönemindeki kitap ve düşüncelere getirilen katı yasaklar da sansürün ilk örneklerindendir (Özgen, https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/sansur). Latince kökenli bir kelime olan sansüre dair Roma İmparatorluğu döneminden de örnekler mevcuttur. *Censor* devletin görevlendirdiği yüksek rütbeli memur anlamına gelirken *censura* da denetleme görevi anlamına gelmektedir (Özgen, https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/sansur). Ovid ve Juvenal'in sürgün edilmeleri veya şair Naevius'un devlet yetkilileriyle alay ettiği gerekçesiyle suçlanmaları da Roma dönemine ait sansür örneklerindendir (akt. Kırtay, 2023: 120). Mutlakıyet rejiminin hâkim olduğu Orta Çağ döneminde de mevcut düzenin herhangi bir neşriyatla eleştirilmesi Tanrı'ya isyan etmekle eşdeğer tutulmuş ve bu nedenle 16. yüzyılda kitaplar üzerinde sansür ve yazarları hakkında aforoz yetkisi elde edilmiş; hatta 1559 yılında kilise tarafından yasaklanan tüm eser ve yazarların listesi olan *Index Librorum Prohibitorum* oluşturulmuştur (İçel ve Ünver, 2012: 24-25). Yine devlet otoritesini temsilen 1712'de yürürlüğe koyulan bir diğer yasa ise "Haysiyet Kırıcı Neşriyatı Düzenleyen Kanun" iken (libel act/law) bir yandan da neşriyata yönelik ağır vergiler alınmış; bu nedenle halkın geniş bir kesimi tarafından karşılanması neredeyse imkânsız hale gelmiştir (Taş, 2012: 40).

Bu hususta özgürlük kavramının yalnızca gazeteciliği ifade etmediğini, her çeşit neşriyat için ifade özgürlüğünü kastettiğini söylemek mümkündür ve buradaki yaklaşım dönemin teolojik bakış açısıyla ilintilidir (Özer, 2008: 25). Dönemin anlayışında devleti

yönetenlerin gücünü Tanrı'dan aldığı inanışı ve insan aklına güven duyulmaması bahsedilen döneme dair katı yaklaşımı da açıklamaktadır. Her ne kadar bugüne kadarki süreçte medyada pek çok değişiklik olmuş ve hatta farklı modeller benimsenmiş olsa dahi halen çoğu ülkenin medya düzeninde Otoriter Teoriden izler barındığını söylemek mümkündür. Ancak gelişen politik demokrasi, sekülerleşme süreci, ticaret ve seyahatin kolaylaşması, aydınlanma döneminin felsefi katkıları gibi etmenler Otoriter Teorinin yerini 18. yüzyıldan itibaren Liberal Teoriye bırakışının da zeminini hazırlamıştır.

2.1.2. Liberal Teori

Birey ve devlet arasındaki ilişkiye tamamen farklı yaklaşılan Liberal dönemde birey artık yönetilen ya da yönlendirilen değil, aksine doğruyu ve yanlışı ayırabilen olarak görülür ve hatta gerçeğe ulaşabilme hakkı temel bir insan hakkı olarak addedilir ve medya da bunu yapabilmesindeki mekanizma olarak işlev görür. Özgen de (2006: 99) Liberal Teoriyi bir kavramdan ziyade Batıyı şekillendiren, skolastik düşünce yapısını ve Ortaçağ'ı sona erdiren yeni, bilimsel ve aydınlık bir döneme geçiş olarak açıklar.

Değişen devlet ve toplum ilişkileri bağlamında medya bir nevi devleti sorgulama ve denetleme aracı olarak algılanır. Bu nedenle de Liberal Teoride medyanın, Otoriter Teorinin aksine, tamamen özel sektörde olması gerektiği görüşü öne çıkar. Alemdar (1990: 19) bu noktada değişen dünya düzenine dikkat çeker ve giderek gelişen ticaret ağı ve demokrasinin gelişimiyle beraber devlet kontrolünün giderek azalmasının ifade ve medya özgürlüklerine de yansıdığını savunur. Kaya (2009: 35) bu paradigma değişimini açıklamadan önce gereken toplumsal önkoşulların - matbaanın icadı, kâğıt üretimi ve basım tekniklerinin gelişmesi, kentleşme ve okur-yazarlık oranındaki artış ve düzenli gazete takibini talep eden ve bunu finanse edebilen bir kitlenin oluşması gibi – hazır olduğunu vurgulayarak "kapitalizm" adlı yeni dünya düzenine dikkat çeker. Bu noktada ilk dikkati çeken gazeteye veya diğer bir deyişle aslında enformasyona yönelik arz-talep artışıdır. Artan talebin yanı sıra gazetelerin pazar payını genişletmeye yönelik bir diğer gelişme ise Taş'ın (2012: 40-41) da ifade ettiği gibi 1800'lerin ikinci yarısında gazete fiyatlarının geniş bir kesim tarafından karşılanabilir fiyatlara çekilmesidir. Bu gelişme de gazeteyi yalnızca belirli bir kesimin ihtiyaç duyduğu üst düzey bir araç olmaktan çıkarıp daha geniş kitlelere *pazarlanan* bir meta haline getirir.

Kaya (2009: 36-37) ise bu son derece kritik paradigma değişiminde feodal düzenin terk edilip kapitalist düzenin yerleşmesiyle değişen değerler sistemini de işaret etmektedir: tanrısal güç kavramının devlet otoritesindeki karşılığı ortadan kalkmış ve dini pratiklerin toplumsal yaşamı düzenlediği dönem geride kalmış, yerini akla ve bireyin özgürlüğüne vurgu yapan yeni bir düzene bırakmıştır. Gücü elinde bulunduran yapının değişmesi ve dönüşmesiyle burjuva kesiminin yeni sermaye sahipleri olarak tarih sahnesinde yerini alması medyanın da kaderini değiştirmiştir. Tüm bu gelişmelere eklemlenerek ilerleyen süreçte aydınlanma çağı ve bireyselleşmenin önem kazanması, devlet kavramlarının değişmeye başlamasıyla beraber döneme hâkim olan özgürlükçü anlayış; ifade özgürlüğü, iletişim özgürlüğü gibi kavramlara dair tartışmalara da yansımıştır.

İfade özgürlüğünün önemini ortaya koyan ilk isimlerden biri John Milton'dur. Milton'un 1644'te yayınlanan *Aeropagitica* adlı eserinde ekonomideki serbest pazar kavramına atıfla insanın da fırsat verildiğinde gerçeği keşfedebileceği belirtilmekte ve sansür için insana bahşedilen aklının aşağılanması benzetmesi yapılmaktadır. Milton, en iyi fikre ulaşabilmek için iyi veya kötü tüm fikirlerin adeta bir pazarda insana sunulması gerektiğini savunur (Işık, 2002: 18). Bu konuda yine bir diğer önemli isim olan Thomas Erskine de ifade özgürlüğünün bir hak olduğu kadar aynı zamanda insanın doğasının ihtiyacı da olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

> İnsanların düşüncelerini özgürce başkalarına iletmelerine izin verirseniz, öfkeleri yüzeyi yalayıp geçen bir ateş gibi uçup gider; yayılmış barut gibi tutuşturur, iletişim kurdurur; patlaması ne gürültülü ne de tehlikelidir; Ama baskı altına alırsanız, için için yanar, ta ki bir gün gözden uzaktaki çalkantısı bir deprem ya da yanardağ gibi patlayıncaya kadar… (akt. Keane, 1993: 24).

İfade özgürlüğü tartışmalarına önemli katkılar sunmuş diğer bir önemli isim ise John Stuart Mill'dir. Mill, 1859 yılında yayınladığı *On Liberty (Özgürlük Üstüne)* adlı eserde bireyi temel alarak toplumun gelişimini bireyin gelişimine bağlar ve gelişimin de özgürleşmeden geçtiğini savunur. Düşünceleri özgürce ifade ederken ise ancak bir

başkasının özgürlüğüne müdahale söz konusu olduğunda bir sınırlama olması gerektiğine inanır. "Zarar Prensibi" olarak da adlandırılan bu ayrımı Mill şu şekilde ifade eder:

> Kendisine müdahalenin meşru olması için, onun yapmamasını istediğimiz davranışının bir başkasına mutlak surette zarar verecek nitelikte olması gerekir. Bir bireyin davranışından dolayı topluma karşı sorumlu olabileceği kısmı, o davranışın başkasını ilgilendiren kısmıdır. Kendisini ilgilendiren kısmında özgür olması onun için mutlak bir haktır. Birey kendisi üzerinde, kendi vücudu ve beyni üzerinde bizzat kendi başına buyruktur (Mill, 2003: 47).

Cohen-Almagor (2002: 18) da Mill'in ifade özgürlüğüne yönelik bakış açısından bahsederken tahrik unsuru ve alenen yapılan ahlaka aykırı davranışlar olmak üzere iki temel koşuldan söz eder ve bu koşulları açıklarken Mill'e göre tahrik unsuru söz konusuysa ifadenin bu noktada artık dokunulmazlığını yitirdiğini ifade eder. Mill'in sıkça kullanılan "Tahıl tüccarı örneği" bu durumla ilgilidir. Burada öne çıkan, ifadenin yol açabileceği tahrik durumudur. Örneğin, bir tahıl tüccarının evinin önünde bekleyen kalabalığa o tahıl tüccarının açlıktan öldüğünü duyurmanın kalabalığı galeyana getirmesi durumu söz konusuysa bu, ifade özgürlüğüne yönelik dokunulmazlık kapsamına girmemelidir. Mill'in burada esasında vurgulamak istediği, olası kaosun olası sonuçları, ifade özgürlüğünün önemini geride bırakabilir; "Zarar prensibi" ile anlatılmak istenen de budur.

Mill her ne kadar bu sınırlandırmaları yapmış olsa bile, bireyin özgürlüğünü merkeze alan yaklaşımında içinde bulunduğu tarihsel sürecin sonuçlarını görmek mümkündür. Danışman (1982: 2-3) mevcut siyasi otoriteyle karşı verilen ifade özgürlüğü mücadelesinin kazanılmasının ardından ortaya çıkan paradoksu şöyle açıklamaktadır: ifade özgürlüğü mücadelesi esasında devlete yani mevcut siyasi erke karşı verilmiş olsa da onu koruyacak ve sınırlandıracak olan da yine devletin kendisidir. Bu nedenle devletin burada tek müdahalesi ifade özgürlüğünün sınırlarını belirlemek olmalıdır. Giderek zayıflayan mutlakıyet rejimi ve bireyin daha merkeze alınmasıyla öne çıkan sansürsüz basın ve ifade özgürlüğü gibi kavramlar, Liberalizm ekseninde yeni bir anlayışı ve kazanılan bu hakların yasal statüsünü de şekillendirir.

18. yüzyılda bu açıdan bazı yasal düzenlemeleri görmek mümkündür. 1776 tarihinde Amerika'da yayınlanan *Virginia Bill of Rights*'ta yer alan 12. maddede basın özgürlüğü "her çeşit istibdat rejimine karşı tek güvence" olarak tanımlanır. 1776'da yayınlanan Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nin henüz ilk satırlarında belirtilen "Tüm insanların eşit yaratıldığını, yaratanları tarafından kendilerine devredilemez hakların verildiğini ve bu hakların yaşam, özgürlük ve mutluluğa erişme haklarının bulunduğu gerçeklerinin apaçık ortada olduğunu kabul ediyoruz." ifadeleri Liberal dönemin bakış açısını yansıtır. Yine 1789 Fransız İhtilali ile yayınlanan bildiride "Fikir ve düşüncelerin serbestçe yayınlanmasının ve nakledilmesinin insanın en değerli haklarından biri olduğu" maddesi (m.11) gereğince düşünceleri ifade edebilmeyi temel bir insan hakkı olarak addederken ifade özgürlüğüne verilen önem dönemin liberalist yani özgürlükçü bakış açısını da yansıtır. Ayrıca 1791 tarihinde ise Amerikan anayasasına "Kongre, söz ve basın özgürlüğünü sınırlayan kanun yapamaz" maddesi eklenir. Diğer yandan ise Liberalizm düşünceleri özgürce ifade edilebilmeyi bir nevi fikirleri rekabet halinde sunabilme durumunu ortaya koymuş olsa da sonraki dönemlerde bu anlayış eleştirilere maruz kalır (İçel ve Ünver, 2012: 25).

Liberalizmin fikirleri özgürce iletebilmeyi esas alan yaklaşımı, demokrasi ve çokseslilik anlayışıyla da örtüşürken diğer taraftan medyayı fikirlerin sunulabildiği bir mecra olarak görür. Buna değin sık kullanılan bir benzetme "fikirlerin serbest pazarı" metaforudur (Jensen'den akt. Uzun: 2007: 26). Bu metaforla insanların fikirlerini satabilmesinin gerekliliği ve en çok satanın en iyi olduğu düşüncesi ifade edilirken Uzun (2007: 26-27) bu süreci değişen devlet anlayışı ile özetler. Ona göre medya özgürlüğü ve demokrasi arasındaki yadsınamaz bağ, aynı zamanda modern devlet ve kamusal iletişimin birlikte kurumsallaşmasıyla da yakından ilişkilidir. Sürecin getirdiği liberal anlayış, serbest pazar ekonomisindeki sektörlerden farklı olarak medya kuruluşlarını bir nevi demokrasinin tesisi için konumlandırır ve medyanın "kamu gözcüsü", "halkın temsilcisi", "bilgi verici" işlevlerini politikanın denetimi için kullanan bir yaklaşımı savunur. Diğer bir deyişle liberal düşünce; demokrasi bağlamında medyanın yasama, yürütme ve yargının ardından dördüncü güç olduğunu savunur ve halkı hem temel konular, hem de yeni veya farklı düşünceler hakkında bilgilendirme işlevine vurgu yapar. Liberal anlayışa hâkim olan "fikirlerin özgür pazarı" kavramı, medyanın denetiminde de belirleyici olur; bu nedenle Liberal Teori

medyanın denetimini gerçeği arama sürecinin parçası olarak görür ve bunun bağımsız mahkemelerce yapılması gerektiğini savunur (Işık, 2002: 9).

Kapitalizmle gelen bu yeni anlayış medyaya geniş bir özgürlük sunmuş olsa da temelinde üretime dayalı bir sistem olması nedeniyle zamanla kitle iletişim araçları ve üretim-tüketim anlayışında sorgulamalar başlamış ve diğer sektörlerdeki üretim ile kitle iletişim araçları aracılığıyla yapılan üretimin birbirinden ayrılması gerekliliği tartışmaları ortaya çıkmıştır. Kitle iletişim araçlarının herhangi bir sektör gibi serbest ve ticari saiklerle yapılmasının neden olabileceği problemler üzerinde durulmuştur (Güngör, 2011: 284-285). Liberalizmin kitle iletişim araçlarının özel sektörde olmasını öngören yapısının sebep olabileceği tekelleşmenin yol açacağı sorunlar ve gazeteciliğin işlevine yönelik tartışmalar yine liberal anlayışa sadık ama birtakım düzenlemeleri gerektiren yeni bir yaklaşım ihtiyacını ortaya koyar (Uzun, 2007: 28). Gelinen noktada Liberal Teoriye yönelik eleştirileri iki ana eksende tartışmak mümkündür: tekelleşmeye bağlı olarak objektiflik sorunu ve giderek artan tabloidleşme durumu.

Bu noktada yukarıda bahsedilen ihtiyacı görünür kılan önemli gelişmelerden biri "yellow kid / sarı yumurcak" olayı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan "yellow journalism / sarı gazetecilik" kavramlarıdır. 1800'lü yılların sonlarına doğru, New York'ta gazete sahibi iki ismin – William Randolph Hearst ve Joseph Pulitzer - arasındaki yıkıcı rekabet, gazetelerin içeriğinde köklü değişimlere ve fiyat indirimlerine neden olur. Pulitzer, gazetesi New York World'e kadın ve spor sayfaları, bolca kullanılan görseller ve karikatürler ekler. Bu karikatürlerden biri de Richard Outcault'a ait olan, bakımsız ve pejmürde bir çocuğu resmeden "yellow kid" yani "sarı yumurcak" karakteridir (Kaplan, 2008: 5369-5370). Ancak Pulitzer'in ezeli rakibi Hearst, Outcault'u kendi gazetesine transfer edince bu rekabet daha da ivme kazanır; o dönemki gazetelerin de sarı olması nedeniyle iki gazete arasındaki sansasyonelleşme yarışı "sarı gazetecilik" kavramıyla anılır (Kuznetsova, 2012: 109-110). Sarı gazetecilikte sansasyonelleşmenin giderek artan bir biçimde kullanılmasıyla medyada tabloidleşme dönemi de başlamış sayılmaktadır (Baykal ve Çoban, 2022: 24). Medya sektörünü ilerleyen süreçlerde hızlıca domine eden önemli bir unsur olan tabloidleşmede kişisel bir anlatım üslubu ve bolca görsel ögeler kullanılırken dramatizasyona da sıklıkla

başvurulur; ancak bu sansasyonel haber anlayışı medyanın "haber verme ve bilgilendirme" işlevlerinin ihmal edilmesine yol açar (Çaplı'dan akt. Baykal ve Çoban, 2022: 26).

Sektörel büyüme ile giderek daha göze çarpan medyadaki değişim yukarıda bahsedilen nedenlerle liberal medyanın da sorgulanmasına neden olur. Bu nedenle tamamen sınırsız özgürlük anlayışı yerine birtakım kısıtlamalar da yürürlüğe koyulur. Örneğin, ABD'de 1923 yılında *ASNE* (*American Society of Newspaper Editors*) tarafınca hazırlanmış olan "Amerikan Yazı İşleri Müdürleri Kurumu Ahlak Yasası" (Canons of Journalism) ve 1922 yılında kurulan *Ulusal Yayıncılar Birliği - NAB* (*The National Association of Broadcasters*) tarafından 1929 yılında hazırlanan Code of Ethics yürürlüğe girer. Yine ABD'de *Profesyonel Gazeteciler Cemiyeti'nin* hazırladığı "Sigma Delta Chi Ahlak Yasası" (1926) bulunmakta, 1952 yılında çıkarılan "NAB Televizyon Kodu" ise televizyona dair etik ilkeleri içermektedir. Bu ilkeler çocuklara ve topluma karşı sorumluluk, dini konulara, reklam, yarışma, kamusal olayların iletiminde eşitlik, dengelilik, gerçeklik, dürüstlük, tarafsızlık gibi kapsamlı düzenlemeler içermektedir (Çiftçi, 2021: 35).

Yapılan ilk düzenlemelerde özellikle öne çıkan daha çok koruma güdüsüdür; diğer bir deyişle çocukları ve gençleri veya bireylerin şeref ve haysiyetini korumaya almaya yönelik kararlardır. Ancak Liberalizmin, özellikle de 19. yüzyıldan itibaren, medya düzeninde sorgulanmasına neden olan bir diğer kritik sorun ise tekelleşme problemidir. Danışman (1982: 4) liberal medyanın bu noktada sorgulanma nedenini "kısıtlı bir burjuvazi" ekseninde dönen anlayış "özgürlüğün kaderini rastlantıya bırakması, özgürlüğü herkese geniş bir biçimde sunma yerine onu alabilene bırakması" olarak açıklar. Bu ifadelerde kastedilen kitle iletişim aracı sahibi olabilmenin mevcut üretim maliyetleriyle yalnızca belirli dar bir çevre tarafından karşılanabilmesi, diğer bir deyişle, tekelleşme sorunudur. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre tekel kavramı "bir malın yapımının yalnızca bir kuruluşun elinde bulunduğu durum" anlamına gelir. Bu bağlamda tekelleşme "belirli büyüklükteki işletmelerin daha da büyümesi ve buna bağlı olarak basın işletmelerinin sayılarının azalması" olarak tanımlanmaktadır (Yıldız, 2013: 57). Kitle iletişim araçlarının doğrudan devletin kontrolünde olduğu dönemlerin büyük ölçüde geride bırakıldığı düşünüldüğünde öne çıkan yeni sorun özel sektöre ait ve resmi olarak sansüre uğramayan kitle iletişim

araçlarının yapabileceği propagandadır (Herman ve Chomsky'den akt. Yıldız, 2013: 57-58). Yukarıda belirtilen "yalnızca dar bir çevre" tarafından karşılanabilen maliyetler nedeniyle kitle iletişim araçlarının belirli bir sermaye grubunun elinde bulunması ve kitle iletişim araçlarının giderek artan gücü mevcut Liberal Teorinin kazanımlarını tamamen reddetmeden yeni bir ekol benimsenmesi gerekliliğini de ortaya koyar.

20. yüzyılın ilk yarısında mevcut tartışmalar sürerken, Henry Luce adlı gazete sahibinin Chicago Üniversitesi rektörü Robert Hutchins'ten Amerikan medyasını incelemesi talebi üzerine literatürde Hutchins Komisyonu olarak bilinen komisyon oluşturulur ve komisyonun hazırladığı rapor Amerikan medyasını ağır bir biçimde eleştirir. Rapora göre medya "*gerçek* yerine *sıra dışı* olanı, *önemli* olan yerine *sansasyonel* olanı" iletmekte, tekelleşmeden kaynaklı olarak kar amaçlı hareket etmekte ve asıl sorumluluklarını yerine getirmemektedir (Işık, 2002: 28-29). Medya dünyasında büyük yankı uyandıran rapor başlangıçta eleştiri yağmuruna tutulsa da zamanla rapordaki değerlendirmeler kabul görmüştür. Raporda yer alan değerlendirmeler ise ana hatlarıyla şu şekildedir:

- Kitle iletişim aracı sahiplerinin elde edilen gücü kendi çıkarları için kullanmaları ve kendi düşüncelerini yayma ve karşıt düşünceleri bastırma çabası
- Kitle iletişim araçlarının sermayedarlara, özellikle de reklamverenlere hizmet etmesi ve bu tarafların yayın politikalarını kontrol eder hale gelmesi
- Sosyal değişime direnmesi
- Gerçekten önemli olan konular yerine yüzeysel konulara eğilmesi
- Ahlaki değerleri tehdit eder hale gelmesi
- Bireylerin özel yaşamını pervasızca ihlal etmesi
- Yalnızca belirli bir kesim tarafından elde edilebilmesi, yeni ve farklı birinin sektöre dahil olmasının oldukça zor hale gelmesidir (Peterson vd., 1956: 78).

Bu eleştiriler sonucunda ortaya çıkan Toplumsal Sorumluluk Teorisi her ne kadar başlangıçta yoğun eleştirilere maruz kalsa da zaman içinde büyük ölçüde kabul görmüş ve bugünkü mevcut medya düzenini şekillendirmiştir (Işık, 2002: 29).

2.1.3. Toplumsal Sorumluluk Teorisi

Özgürlüğün kendi içinde barındırdığı zorunlu kısıtlılıklar nedeniyle liberal medyanın bir nevi yeniden düzenlenmesi olarak karşımıza çıkan Toplumsal Sorumluluk Teorisi temelde kitle iletişim araçlarının topluma karşı sorumlulukları olduğu esasına dayanır. Liberal Teoride kitle iletişim araçlarının sorumlulukları bilgi akışını sağlayarak politik düzene ve demokrasiye destek sunma, "kamunun bekçi köpeği" anlayışıyla vatandaşın haklarını koruma, diğer bir deyişle dördüncü erk olarak hizmet verme, reklamlar üzerinden tüketiciyi üretilen metayla buluşturma, eğlence sunma ve maddi açıdan kendi kendine yetebilme olarak özetlenebilir; Toplumsal Sorumluluk Teorisi her ne kadar bu görevleri kabul etse de bu maddelerin kitle iletişim araçlarının sahiplerince farklı yorumlanmasına karşı çıkar (Peterson vd., 1956: 73-74). Daha önce de belirtildiği üzere esasen Toplumsal Sorumluluk Teorisi, Liberal Teoriden doğan ve ifade özgürlüğü açısından benzeyen noktalar barındırsa da bu özgürlüğün sınırları bağlamında farklılaşır; "hür fakat sorumlu medya" bu yeni teorinin temel bakış açısıdır.

İki teori arasındaki ayrımın şekillenmesinde oldukça önemli bir kavram olan özgürlüğe dair zamanla değişen perspektif söz konusudur. Toplumsal Sorumluluk Teorisi, Liberal Teorinin özgürlük anlayışını "negatif özgürlük", diğer bir deyişle bir şeye karşı olarak özgürleşme, olarak görürken negatif özgürlüğü de yetersiz ve verimsiz bulur. Burada sıklıkla yapılan benzetme "birine artık engelli olmadığını söyleyip onun yürümesini beklemek"tir; ancak, bu kişinin başarılı olabilmesi için gereken koşullar da sağlanmalıdır (Peterson vd., 1956: 93-94). Coşkun (2021: 262) da özgürlüğe dair bu bakış açısında "dışarıdan gelen baskılara karşı özgür olmak" olarak adlandırılan negatif özgürlük ve "bir amacı gerçekleştirmek için özgür olmak" olarak adlandırılan pozitif özgürlük ayrımına dikkat çeker. Bu bağlamda döneme dair öncelikler de ön plana çıkmaktadır; Liberal Teorinin geliştiği yıllarda "özgürlük" kavramının tavizsiz biçimde sahip çıkılması gereken en önemli unsur olmasının nedeni mevcut otoriter düzeni değiştirme saikidir. Akveran (2018: 22) da bu hususta Liberal Teoride gözetilmesi gereken kamu yararı yani dördüncü erk kavramının sermaye düzeninin kar amaçlı hareket etmesi nedeniyle amacına ulaşamadığını belirtir. Ancak liberal medyanın özgürlükle olan yakın ilişkisinde en sık eleştiri aldığı noktalardan

biri özgürlüğün kavramının fazla serbestçe kullanılması ve mevcut medya düzenine girebilmenin güçlüğüdür.

Özgürlük ve devlet arasındaki ilişkide de Liberal Teori ve Toplumsal Sorumluluk Teorisi benzer özellikler taşısa da bir noktadan sonra ayrışır. Liberal Teori, devleti özgürlüğün önündeki en büyük engel olarak görüp devleti daha çok iç-dış güvenliği ve toplumsal düzeni sağlama mekanizması olarak kabul edilmektedir. Bu teoride "Devlet ne kadar az yönetirse o kadar iyidir" anlayışı mevcuttur (Mill'den akt. Peterson, 1956: 95). Kanımızca aynı bakış açısının medya için de geçerli olduğunu rahatlıkla söylemek mümkündür. Toplumsal Sorumluluk Teorisi ise devletin özgürlüğü yalnızca sunmasını değil aynı zamanda teşvik etmesi gerektiğini de savunurken medyayla olan ilişkisinde de medyanın özel teşebbüse ait olması gerektiğini, devletinse yalnızca elzem durumlarda devreye girmesi gerektiğini öne sürer (Peterson vd., 1956: 95).

Belirtilen ayrımların büyük bir kısmı Liberal Teorinin kendine özgü özgürlükçü tutumundan kaynaklı olsa da teoriyi oluşturan tüm unsurların kendi dönemine özgü gelişmeler sonucunda şekillendiği de göz önünde bulundurulmalıdır. Liberal Teorinin oluştuğu dönemde kitle iletişim araçlarında kamu iştirakinin mümkün olduğunca az, özel teşebbüsün ise mümkün mertebe fazla olmasının tercih edilmesi, Liberal Teoriyi ortaya çıkaran unsurlarla ilintilidir (Peterson vd., 1956: 81). Liberal Teori burjuvazinin en parlak dönemini yaşadığı süreçte ortaya çıkmıştır; bu nedenle medya da dönemin revaçta sayılabilecek ticari girişimlerinden biri olarak işlev görmüştür. Ancak kitle iletişim araçlarının tamamen özel mülkiyet olarak kalması, Liberal Teorinin yoğun olarak eleştirildiği tekelleşme sorununu ortaya çıkarmıştır; bu nedenle Toplumsal Sorumluluk Teorisi kitle iletişim araçlarının özel mülkiyet olarak kalması gerektiğini savunsa da denetiminin nasıl olacağı hususunda Liberal Teoriden ayrılır.

Toplumsal Sorumluluk Teorisinin ortaya çıktığı İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, özellikle Kıta Avrupası'nda, radyo ve televizyon yayıncılığı kamu tekelleri bünyesinde yürütülmeye başlanmış ve kabaca 1980'li yıllara kadar çeşitli nedenlerle özel yayıncılığa izin verilmemiştir. Dolayısıyla, Liberal Teori ve Toplumsal Sorumluluk Teorisi,

medyanın mülkiyetine bakış bağlamında da birbirlerinden farklılık arz etmektedir. Liberal medya denetimin bağımsız mahkemelerde olması gerektiğini savunurken Toplumsal Sorumluluk Teorisi bu konuda kamuoyu, etik prensiplerin ve tüketicilerin devrede olması gerektiğini savunur (Işık, 2002: 9) Bu nedenle teorinin denetim mekanizmasının değişmesine yönelik vurgusunda fazla serbestçe kullanılan özgürlük kavramının zamanla suistimal edilmesi önemli yer tutar.

Liberal Teoriden Toplumsal Sorumluluk Teorisine gidilen süreçte değişen ticari anlayış ve tüketiciye ve reklama verilen önemin artması haricinde belirleyici iki unsur daha vardır: değişen gazeteci profili ve insana dair değişen bakış açısı. 19. yüzyıldan itibaren nispeten daha prensipli kişilerce tercih edilmesi gazeteciliğin kendi etik kodlarını oluşturmaya başlamasına vesile olurken, 20.yüzyıldan itibaren Pulitzer'in formal gazetecilik eğitimine yönelik çağrıları medya özgürlüğünün yanı sıra medyanın sorumluluklarına yoğunlaşılmasını ve etik kodların tartışılmasını sağlar (Peterson vd., 1956: 83).

Aynı sürece dair diğer bir önemli unsur da değişen birey ve toplum anlayışıdır. Bireyci teoride bireyin, toplumcu teoride ise toplumun daha ön planda olduğu yaklaşımların aksine Toplumsal Sorumluluk Teorisi her iki teoriden unsurlar bairndırmaktadır; bu nedenle teorinin hem bireyci hem de toplumcu olduğunu söylemek mümkündür (Baykal, 2015: 110). İki teori arasındaki bir diğer önemli ayrım ise toplumsal kalkınmaya yöneliktir: Liberal Teori bireyin ve toplumun çıkarlarının ortak olduğunu ve aynı yönde geliştiğini iddia ederken, Toplumsal Sorumluluk Teorisi ise aksine bireylerin özgürlüklerinin güvencede olması koşuluyla toplumsal kalkınmanın mümkün olacağını, bu nedenle de çoksesliliğin gerekliliğini savunur (Arvas, 2010: 22). Bunun yanı sıra Liberal Teori bireyi ahlaki değerlere sahip ve rasyonel bulurken, Toplumsal Sorumluluk Teorisi 20. yüzyıl perspektifinin de etkisiyle bireyi her ne kadar rasyonel bulsa da aynı zamanda demagoji, reklam ya da manipülasyonun etkisinde kalabileceğini de savunur (Peterson vd., 1956: 99-100).

Kitle iletişim araçlarına dair bu bakış açısı ve beklenti değişimlerinde gelişen teknolojinin de payı bulunduğunu söylemek mümkündür. Kitle iletişim araçlarının teknolojiyle orantılı biçimde gelişmesi, kentleşmenin artması ve sanayi-reklam ilişkisi kitle

iletişim araçlarına olan talebinde artmasına yol açsa da kitle iletişim araçlarına özellikle de yeni teknolojilerle beraber yalnızca belirli kişilerin sahip olabilmesi, yani tekelleşme sorunu, yeni bir bakış açısını ve kitle iletişim araçlarının sorumluluklarına dair yeni yorumları zorunlu kılmıştır (Peterson vd., 1956: 77-78).

Aynı süreçte bir diğer kritik endişe ise giderek gelişen reklamcılık sektörüne yöneliktir. 19. yüzyılın sonuna gelindiğinde nesnel bir tutumla haber sunma anlayışı, okur sayısındaki artışa da istinaden reklam gelirlerinin da artmasını sağlamış ve gazetenin[1] nesnelliği ulaştığı kitleyi de artırarak daha fazla kazanç elde edilmesini mümkün hale getirmiştir (Hamilton'dan akt. Uzun, 2007: 32). Günümüzde kitle iletişim araçlarını kullananlardan ziyade reklam verenlerin taleplerinin daha ağırlıkta olduğu görülse de 1940'ların sonuna doğru kitle ilietişim araçlarının Liberalizmin öngördüğü "özgür pazaryeri" fikrini ne dereceye kadar karşıladığı tartışmaya açılmıştır (Işık, 2002: 25). İnsanın rasyonelliği, medya çeşitliliği ve özgürlüğü ve medyaya erişim olmak üzere dört başlıkta toplanan bu tartışmaların anahatlarını insana dair bakış açısının fazla iyimser olduğu, tekelleşme nedeniyle medyada çeşitlilikten söz etmenin giderek güçleştiği, hükümetlerin yaptığı manipülasyonlar, medyanın yüzeysel ve sansasyonel konulara ağırlık vermesi, reklamlara muhtaç durumda olması, kitle iletişim araçlarının belirli yerlerde toplanması nedeniyle toplumun geneline ulaşmada zorluk yaşanması olarak özetlenebilir (Vivian'dan akt. Işık, 2002: 26-27). Modern toplum düzeninde medyanın varlığı artık hak olarak görülerek mevcut siyasi otoritelerin de bu nedenle kitlelere medya hizmeti sağlamaya en azından destek olması gerektiği, aksi takdirde bu alanın tamamen özel sektörde olmasından kaynaklı sorunların olabileceği görüşü öne çıkar (İçel ve Ünver, 2012: 29).

Yukarıda bahsedilen tüm bu etmenler Liberal Teorinin temel esaslarını da baz alarak yeni bir medya anlayışı arayışına sevk etmiş ve bugün halen geçerliliğini koruyan bir model olarak Toplumsal Sorumluluk Teorisi ortaya çıkmıştır. Güngör'e (2011: 285) göre özellikle de İkinci Dünya Savaşı sürecinde görülen kitle iletişim araçlarının potansiyeli bu konuda itici güç olmuştur. Gerekli önlemler alınmadığı takdirde ise kitle iletişim araçlarının belirli çevrelerin tekeline girme durumu söz konusudur; bu durum çağdaş dünyada iletişim özgürlüğünü "vazgeçilemez" haklarından biri olarak karşımıza çıkarır (Akıllıoğlu'ndan akt. İçel ve Ünver, 2012: 29). Her ne kadar Toplumsal Sorumluluk Teorisi, Liberal Teoriye

yönelik kapsamlı eleştirilerde bulunsa da temelde Liberal Teorinin ana unsurlarını kabul eder ancak önceki süreçteki deneyimleri de bir araya getirerek mevcut medya anlayışında düzenlemeler yapılması gerektiğini de savunur. Curran (2002: 222), medyanın demokratik düzendeki yerini korumasının haber içeriklerindeki "sansasyona ve önemsizleştirmeye" yönelik beklentilerin bilgilendirme sadık kalma yoluyla aşılabileceğini, bunun reform olmadan da mümkün olabildiğini savunur. Bu tartışmalar ekseninde ilerleyen sürecin sonunda 1947 yılında Robert Hutchins'in başkanlığındaki komisyon aşağıdaki maddelerle medyaya yönelik düzenlemeler yapılmasını kararlaştırmıştır:

1. Günün haberlerinin doğru ve kapsamlı olarak derlenmesi.
2. Bir yorum ve fikir alış-verişinde bulunma ortamı yaratılması.
3. Özgür bir basın tüm düşünceleri yansıtabilmelidir. Basın canlı, günü gününe, saati saatine yasayan bir tarihin aynasıdır. Bu ayna gerçeklere uygun olmalıdır ve bu gerçekleri halka gösterebilmesi için basının özgür olması şarttır.
4. Toplumun hedef ve değerlerinin açıklığa kavuşturulması ve bu alanda tanıtım metotları saptanması.
5. Toplumun her üyesine ulaşma yolları araştırılması ve oluşturulması (Göral, 2003: 15).

Belirtilen maddelerde her ne kadar özgürlük vurgusu yapılmış olsa da "sorumluluk" hususuna da dikkat çekilmiş ve 1960'lardan itibaren toplumsal/sosyal sorumluluk kavramı giderek önem kazanmıştır (Arvas, 2011: 84). Raporda yer alan maddeler medyanın sorumlulukları vurgularken esasında Liberal Teorinin de son derece önemsediği demokrasinin mevcudiyeti için medyanın yerine getirmesi gereken görevler olduğuna da dikkat çekmektedir (Mora: 2008: 9). Şahin (2023: 474) rapordaki "sorumluluk" vurgusu üzerinde durarak medya özgürlüğünden ziyade gazetecilerin topluma gerçekleri ulaştırma sorumluluğuna da dikkat çeker. Güz ve Yanık (2020: 303) ise raporda yer alan medyanın demokratik işlevlerini ihmal ettiği, medyanın özgürlük ve sorumluluk alanlarında çelişkiler bulunduğu, medyanın yaptığı hataların kamusal sorun haline geldiği eleştirilerine dikkat çekmiştir. Medyaya yönelik bu ve benzeri değerlendirmelerin sonucunda özdenetim mekanizmasının da giderek daha önemli ve işlevsel hale geldiğini söylemek mümkündür.

Bu durumun ilk örneklerinden biri olarak Washington Post kendi belirlediği etik ilkeleri şu şekilde sıralamaktadır:

1. Önemli sayılabilecek gerçeklerin çıkarıldığı anlatım doğru kabul edilemez çünkü doğruluk bütünlük gerektirir.
2. Olayla ilgisi bulunmayan bilgilerin paylaşılması doğru değildir, arada bağlantının olması gerekir.
3. Kasıtlı olsun veya olmasın hiçbir anlatım okuyucuları yanlış yönlendirmemelidir.
4. Medya mensuplarının kendi düşüncelerini gizlemek maksadıyla 'reddedildi', 'buna karşın', 'itiraf etti' ve 'olağanüstü' gibi ifadeler kullanması doğru değildir. Anlatım basit, açık ve net olmalıdır (akt. Özgen, 2006: 59-60).

Komisyon sonuçlara genel olarak bakıldığında aynı zamanda medyaya dair eleştirilerin sermaye gruplarına hizmet eder hale gelen yapısı eleştirilirken, topluma yani kamuya daha fazla odaklanması yönünde telkinler de ağır basmaktadır. Aynı bağlamda "kamu hizmeti" kavramı da ön plana çıkmaktadır; insana dair bir unsur olarak hatalar da söz konusu olsa medyanın kamu hizmeti verdiği için Hutchins Komisyonu hata yapmaması gerektiğine de dikkat çekmektedir (Balle'den akt. Kaya, 2009: 104-105). Arvas (2010: 21-22) ise aynı durumu Liberal Teorinin anlatım özgürlüğünü kısıtlanamaz doğal bir hak olarak görürken Toplumsal Sorumluluk Teorisinin ise anlatım özgürlüğünün hiçbir suretle kısıtlanamaz mutlak bir hak olarak görmenin aksine kişilerin bireysel hakları ve toplumun çıkarlarıyla da harmanlanmış bir denge arayışında olmasıyla açıklar.

Teori bu nedenle medyaya yönelik önerilerinde kamunun daha fazla ciddiye alınması için yeni yapılanmaları da dile getirmiştir. Diğer bir deyişle, Toplumsal Sorumluluk Teorisi mevcut medya düzeninin reklam veren veya sermayedar grupların tekelinden çıkarak daha topluma yönelik hareket etmesi gerektiğini söylemek mümkündür. Hatemi'nin de (1976: 31) belirttiği gibi bir mesleğin topluma faydalı olmasının yolu yine topluma faydalı işler yapmasından geçer ve ancak bu şekilde "meşru" olabilirler; aksi takdirde toplum kendisini savunmaya geçer, bu durum medya için de geçerlidir.

Medya özgürlüğünün ise tam anlamıyla ancak kamuoyu sayesinde sağlanacağı düşünüldüğünde medya ve toplum arasında güçlü bir iletişim ve bağ kurulması gerekliliği de ortadadır; bu nedenle medya öncelikle toplumun saygısını kazanmalı ve benimsediği değerler toplumun değerleriyle örtüşmelidir (Dönmezer'den akt. Özgen, 2006: 79). Ülkelerin yapısal değişiklilerine de değinen Toplumsal Sorumluluk Teorisi; Ombudsmanlık, Basın Konseyi gibi uygulamaları bu nedenle önermiştir (Türk, 2016: 58). Adından da anlaşılacağı üzere Toplumsal Sorumluluk Teorisi, toplumu daha öne çıkaran, hem kitle iletişim araçlarının vereceği hizmeti hem de bu araçlarının denetimini toplumu merkeze alan bir bakış açısıyla yorumlar. Bu nedenle liberal medyada olduğu gibi denetimi tamamen mahkemelere veya devlete bırakan değil, toplumu da sürece dâhil eden bir anlayışı benimser. Bu bağlamda medyada yer alan eksiklikleri ortaya çıkarabilecek "beşinci güç" ihtiyacından söz etmek mümkündür (İnceoğlu'ndan akt. Uzun: 2007: 34). Bahsedilen beşinci güç mekanizması olarak ise ombudsmanlık kavramı gündeme gelmiştir. İsveççe kökenli bir sözcük olarak ombudsman, "vatandaş koruyucusu" anlamına gelir (Charon, 1992: 215). Toplumsal Sorumluluk Teorisi kapsamında önerilen önemli bir mekanizma olarak ombudsman Türk Dil Kurumu'na göre ise "kamu denetçisi" anlamına gelmektedir. Temelde arabuluculuk ve denetleme işlevi üstlenen ombudsmanlık kurumuna karşı yaklaşım ve uygulamalar ülkelere göre çeşitlilik gösterebilmektedir (Anar: 2022: 7). Okurla kitle iletişim aracı arasında köprü görevi üstlenen ombudsmanlık kurumu, her toplumun kendine özgü değer ve hassasiyetlerini de yeri geldiğinde değerlendirmeye alabilme açısından Toplumsal Sorumluluk Teorisinin esasen toplumcu yaklaşımını da ortaya koymaktadır. Kaya'nın (2009: 31) modern toplumda toplumsal ilişkilerde ve tutumlarda belirleyici olabilen medyanın bireylerin kitle iletişim araçlarını kullanma sürelerine dikkat çektiği bu durum, bu nedenle tüketicilerin değerlendirmelerini de önemli kılmaktadır. İsveç ve Amerikan modeli olmak üzere iki ayrı türü bulunan ombudsmanlık kurumunun İsveç modelinde okuyucular kuruluş dışında yer alan ve maaşı kurum dışından ödenen bir temsilciye ilgili şikâyetlerini aktarırken, Amerikan modelinde ise yayıncı kuruluş tarafından bir temsilci belirlenir ve daha çok kurum içi özdenetimle ilgilenir, Türkiye'de de uygulanan model Amerikan modelidir (Özgen, 2012: 30-31). Toplumsal dinamikleri gözeten ve toplumun beklenti ve rahatsızlıklarını yeni bir medya anlayışına duyulan ihtiyaç bu yeni arayışlar çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu nedenle Toplumsal Sorumluluk Teorisi bugün için hem dünya genelinde hem de ülkemizde kabul görmüş olan normatif kuram olarak kabul edilmektedir.

2.1.4. Sovyet-Sosyalist Teori

Liberal Teorinin zamanla ortaya çıkan sorunları nedeniyle Toplumsal Sorumluluk Teorisine doğru evirilişi sürerken bir başka medya modeli olarak Sovyet-Sosyalist Teori ortaya çıkmıştır. Katı tutumu nedeniyle Sovyet-Sosyalist Teori, Otoriter Teoriye oldukça benzese de kitle iletişim araçlarının mülkiyetinin aristokrat aileler yerine direkt olarak devlete yani devleti yöneten Komünist partiye ait olması nedeniyle ondan ayrılır; ancak her ne kadar kâr amacı gütmeyen bir tutum sergilense de tamamen Marksist-determinist bir yaklaşımla sürdürülen medya rejimi diğer tüm modellerin içinde muhtemelen en katı model olarak yerini alır (Siebert vd., 1956: 5). Ekseriyetle Sovyetler Birliği ve Naziler tarafından kullanılmış olan sistemde, kitle iletişim araçları devletin bir aygıtı olarak görülür ve hükümetin başarılı olması için kullanılır; bu nedenle parti amaçlarını eleştirmek yasaktır (Işık, 2002: 9).

Temelde felsefi altyapısını Machiavelli ve Hobbes gibi isimlerin Otoriter Teori döneminde hükümdarlara ve devlete yönelik kutsiyet atfetme çabasının benzeri Sovyet-Sosyalist Teoride parti için yapılmaktadır (Özgen, 2006: 118). Teorinin kullanıldığı ortaya çıktığı süreç olan 2. Dünya Savaşı sürecinde yaşananlar ve Hitler ve Mussolini gibi isimlerin kitlelere dair bakış açısı medyada da belirleyici olmuştur. Kitlelerin eğitimini yönetebilmek veya herhangi bir olumsuz yayına engel olabilmek maksadıyla medyanın kontrol altında olması gerektiğini savunan teori, kitle iletişim araçlarının da devletin tüm diğer araçları gibi aynı amaca hizmet etmesi gerektiğini savunur (Özgen, 2008: 122). Marks ve Engels'in fikirlerinden yola çıkan teorinin Otoriter Teoriye nazaran kitle iletişim araçlarının görevlerine dair nispeten daha olumlu bir yaklaşım sergilenmiş olsa da ifade özgürlüğünün olduğunu söylemek pek mümkün değildir; diğer bir deyişle, ifade özgürlüğü ancak parti yönetiminin de hemfikir olduğu konularda mümkündür (Schramm'dan akt. Işık, 2002: 34-35). Hem ülkemizde hem de dünya genelinde artık kabul gören bir yaklaşım olmaması ve çalışma kapsamında yer almaması nedeniyle teoriye dair yapılan açıklama kısıtlı tutulmuştur.

2.2. Toplumsal Sorumluluk Teorisi Bakımından Kişilik Hakları ve Sınırlılıkları: Şeref ve Haysiyet Kavramı

Daha önce de bahsedildiği üzere, bu çalışmada Toplumsal Sorumululuk Teorisinin ortaya koyduğu bakış açısı benimsenmiştir. Toplumsal Sorumluluk Teorisinde sıkça vurgulanan "hür fakat sorumlu" medya anlayışında bireylerin kişilik haklarına yapılan vurgu öne çıkmaktadır. Önceki bölümlerde kapsamlıca ele alınan ifade özgürlüğü ve medyanın işini özgürce yapabilmesi hususunun tarihteki önemi Amerika Birleşik Devletleri'nin 1791'de yaptığı ilk anayasal değişklik olan "First Amendment" içeriğinin doğrudan ifade özgürlüğü, medyanın özgürlüğü gibi konulara yönelik olmasından da anlaşılabilir. Ancak Liberal Teoriden Toplumsal Sorumluluk Teorisine uzanan süreçte "özgürlük" hususunun bireylere yönelik hak ihlallerinin önüne geçmesi gerekliliği de ortaya konmuş olsa da tam anlamıyla çözüme ulaştığını söylemek henüz mümkün değildir. Özellikle de yeni medyanın hızla gelişmesi ve giderek artan popülaritesine rağmen habercilikte hızın önem kazanması ve editoryal sürecin giderek kısalması da kişilik haklarına yönelik ihlallerine artmasına sebep olabilmektedir. Ancak her ne kadar yeni medya düzeninde kişilik ihlalleri sıkça yaşansa da geleneksel medyada da geçmişten bugüne yapılan düzenlemelere rağmen benzer durumların olduğunu söylemek mümkündür.

Konuya dair hem dünya hem de Türk medyasından farklı periyodlarda pek çok örnek göstermek mümkündür. Bu noktada en çarpıcı örneklerden biri Prenses Diana'nın paparazzilerle olan "özel yaşam" savaşıdır. Cohen-Almagor (2002: 132-133) bu durumdan bahsederken Prenses Diana'nın her ne kadar medya ile kurduğu pragmatik ilişki sayesinde pek çok kazanımı olsa da; sınırları çizme konusunda yaşanan sorunların kendisine verdiği zarara da dikkat çekmektedir. Prenses Diana her ne kadar dünya kamuoyunun ilgiyle takip ettiği biri olması nedeniyle o dönemde medyanın sıklıkla gündeminde olması nedeniyle yaşadığı sorunlar da ortadadır; ancak burada bir başka önemli nokta sıradan kişilerin de zaman zaman benzer sorunları yaşamasıdır. Cohen-Almagor'un (2002: 133) bu konuda verdiği bir diğer çarpıcı örnek ise Oliver Sipple'ın hikayesidir: ABD Başkanı Gerald Ford'a yönelik suikast girişimine tesadüfen denk gelerek suikastın önüne geçen Sipple bir anda tüm kamouyu tarafından tanınır, ancak medya Sipple'ın konuyla hiç de ilgisi olmamasına rağmen eşcinsel olduğunu haber yapınca özel yaşamının gizliliği ihlal edilen Sipple'ın bir anda bütün

hayatı alt üst olur. Verilen bu iki örnekte Prenses Diana hem konumu hem de dünya kamouyu tarafından gördüğü ilgi nedeniyle her zaman medyanın ilgi odağı olmaya alışkın olsa da, özellikle de hayatının zor yıllarında bu sebeple gördüğü zarar da kamuoyunun malumudur. Oliver Sipple ise tamamen sıradan biriyken ve hiç beklenmedik şekilde medyanın gündemine oturunca hemen tüm hayatı mercek altına alınmış ve bu nedenle büyük zarar görmüştür.

Medya yoluyla kişilik haklarının ihlaline yönelik literatürdeki bir diğer bilinen önemli örnek ise Heinrich Böll'ün 1974 yılında yayınlanan ve gerçek bir olaydan esinlenerek yazdığı *Katharina Blum'un Çiğnen Onuru* adlı kitabıdır (Uzun, 2007: 101). Kitapta Katharina adlı karakterin çok kısa bir süredir tanıştığı genç bir adamla olan ilişkisi nedeniyle polis tarafından sorgulanması nedeniyle olayın medyaya yansıması ve medyanın haberi hem bağlamından koparıp adeta yeniden üretmesi ve suçlayıcı ifadeler kullanılması hem de fotoğrafının izinsiz kullanımı ve olayla ilgisi bulunmayan özel yaşamına yönelik bilgilerinin ifşa edilmesi nedeniyle büyük bir trajediye dönüşerek cinayetle sonuçlanır (Tepe, 2000: 100-101). Romanda gelişen olaylar medyanın olası kişilik hakkı ihlallerinin nereye varabileceğinin bir göstergesidir. Yine bu noktada romanı dikkat çekici yapan bir diğer önemli nokta, kamuoyunca tanınmayan ve tamamen sıradan kişilerin bir anda ülke gündemine oturmasıdır; bunun ardından yaşanan çok yönlü mağduriyetler ise oldukça çarpıcıdır.

Medya yoluyla kişilik hakları ihlaline Türk medyasından da benzer örnekler vermek mümkündür. Tüm Türkiye'nin "Ümraniye sapığı" olarak tanıdığı sıradan bir vatandaş, kolluk kuvvetlerinin çocuk istismarı nedeniyle aradığı bir zanlının robot resmine benzediği gerekçesiyle tutuklanmış ve kısa bir süre sonra da suçsuzluğu DNA sonuçları ile kanıtlanmış olsa da bahsi geçen kişi tüm medyanın kişiyi peşinen suçlu ilan etmesi ve hakkındaki önemli kişisel bilgileri yayınlaması nedeniyle pek çok ailevi, maddi ve manevi sorunla karşılaşmış ve hayatı geri dönüşü olmayacak biçimde değişmiştir (Yüzer, 2014: 1679). Bilhassa çocuk istismarı gibi herkesin hassasiyet göstereceği bir hususta medyanın konuya eğilmesi elbette ki doğaldır ve olması gerekendir; ancak yasalara göre de bir kişinin suçlu sayılabilmesi ancak yargılama safhasının tamamlanmasından sonra mümkün olabilir, üstelik soruşturma sürecinde olabilecek aksaklık veya hataların kamuoyu nezdinde bireyleri ne düzeyde

etkileyeceği göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca bu gibi durumlarda yalnızca kişinin kendisi değil, onunla birlikte tüm yakın çevresi de etkilenmekte ve dolayısıyla mağduriyet de büyümektedir. Bu nedenle yapılacak olası bir hatanın bir kişinin bütün hayatına mal olabileceği unutulmamalıdır. Çiftci'nin de (2021: 51) de belirttiği üzere "hiçbir temel hak ve hürriyet mutlak ve sınırsız değildir"; bu nedenle hak sahiplerininin de kötüye kullanımını engellemek adına sınırlamalar yapılması elzemdir.

Bu hususta sıkça geçen kavramları tanımlamak da isabetli olacaktır. Türk Dil Kurumu'na göre şeref sözcüğü "başkasının, birine gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, onur ve toplumca benimsenmiş iyi şöhret" olarak, haysiyet sözcüğü ise "değer, saygınlık, itibar ve öz saygı" olarak tanımlanmaktadır. Her ne kadar eş anlamlı sözcükler gibi görünse de "şeref (honneur externe)" kişiye insan olduğu için toplum tarafından atfedilen değeri kastederken, "haysiyet (honneur interne)" ise kişinin kendisine duyduğu saygı olarak ifade edilebilir (akt. Duman, 2022: 37). Şeref ve haysiyeti de içinde barındıran temel bir kavram olan kişilik hakkı için ise tanım olarak "Kişilik hakkı, kişinin kişi olduğu için sahip olduğu, kişiyi başkalarından ayıran değerlerin bütünüdür. Kişilik hakkı, kişiyi korumayı amaçlayan ve savunma yapmaya yarayan bir hak" ifadeleri yer almaktadır (Oğuzman'dan akt. Erçetingöz, 2019: 14).

Kılıçoğlu (1993: 61) ise şeref ve haysiyet kavramını "Bir kimsenin toplum tarafından objektif olarak bir değer süzgecinden geçirilmesi sonucu elde ettiği bütün manevi değerlerin toplamı" olarak tanımlarken, bu değerlerin bir kısmının doğuştan bir kısmının ise kişinin kendi davranışlarıyla kazanıldığını öne sürer; diğer yandan kişinin zararlı biri olması söz konusu olsa dahi bu gibi değerleri kaybetmediğini savunur. Toplumdaki tüm bireyler hayatta olsun veya olmasın, şeref ve haysiyet sahibidir; diğer yandan buna yönelik saldırılar kişilere göre farklılıklar göstermesi nedeniyle kişiye göre değişen nisbi kişisel varlıklardır (Kılıçoğlu, 1993: 63). Çolak (2010: 231) ise onur ve saygınlık olarak adlandırdığı bu kişilik hakkını "kendimizi değerli hissetmemizi ve vicdanımızda dik durmamızı sağlayan içsel denge" olarak tanımlar ve kişiye yönelik iftira, hakaret, küfür niteliğindeki saldırıların hukuka aykırı olduğunu belirtir. Öztan (2009: 275) da kişilik varlıklarının kişiye direkt olarak kişi olarak doğması nedeniyle verildiğini belirterek kişilik haklarının özelliklerini şu şekilde açıklamaktadır:

1. Kişilik hakları manevi varlıklara ilişkindir. Doğrudan doğruya ekonomik değerleri yoktur (Şeref ve haysiyet hakkı, sır alanının korunması hakkı vs.). Kişilik haklarının sınırları belli değildir. Bu sınır yapılan saldırıya göre değişir. Kişilik hakları para ile ölçülmezler.

2. Kişilik hakları insana insan olması nedeniyle tanınımıştır. Bu haklar için özel bir kazanma sebebine gerek yoktur.

3. Kişilik hakları miras yoluyla intikal etmez.

4. Kişilik hakları kural olarak devredilemez, haczolunamaz, iflas masasına girmez. Bu haklardan vazgeçilemez.

5. Kişilik hakları mutlak haklardandır. Herkese karşı ileri sürülebilir.

İçel ve Ünver (2012: 276) ise kişilik hakkını tanım olarak "kişilik hakkı, yaşam, sağlık, özgürlükler, şeref ve haysiyet, özel yaşam, isim, fotoğraf, duygu yaşamı gibi kişisel varlıklar üzerindeki hakları ifade eden bir kavram olup, bir tanım verilmesi gerekirse kişinin toplum içindeki saygınlığını ve kişiliğini serbestçe geliştirmesini sağlayan değerlerin tümüne ilişkin hakkı" şeklinde açıklamaktadır. Kişilik hakları ve korumasının ilk defa İsviçre Medeni Kanunu'nda yer aldığına ve bu vesileyle de Türk Medeni Kanunu'nda yer bulduğuna değinen Özek (1978: 230) kişilik haklarının kapsamı için "hukuken korunan ve kişiyle ilgili tüm değerler" ifadesini kullanır. Yapılan tanımlamalarda küçük farklılıkların yanı sıra sınırlarına yönelik net olmayan kimi durumlar bulunsa da kişilik haklarının çağdaş dünya düzeninde vazgeçilemez bir hak olarak yerini aldığını söylemek rahatlıkla mümkündür.

Kişilik haklarının pozitif hukuk tarafından tanımlanmamasını sınırlandırma yapılmaması açısından olumlu bulan Kartal (2010: 5-6) ise kişilik haklarını şahıs varlıkları olarak ele alıp fiziki, duygusal ve sosyal olmak üzere üçe ayırmaktadır. Fiziki kişilik değeri kişinin yaşamı ve vücut bütünlüğünün yanı sıra ruhsal sağlığını, duygusal kişilik değerleri ise kişinin toplumdaki yerinin yanı sıra aile gibi yakın çevresini kapsayan değerlerdir, son olarak sosyal kişilik değerleri ise hem tanımlanması en zor hem de en çok ihlal edilen kişilik değeri olup şeref ve haysiyet, özel yaşam, ilmi ve mesleki kimlik, özgürlükler ve fotoğraf gibi konuları kapsamaktadır (Kartal, 2010: 7-9). Bu noktada yapılan kişilik hakkı ihlallerinin

zaman, mekan ve kişiye göre sonuçlarının da farklılık gösterebileceğini belirtmek gerekir. Kimi durumlarda mağdur maddi veya manevi zarara uğrarken çoğu zamanda kendisiyle beraber yakın çevresi de mağdur olabilmektedir. Süreç teknolojinin gelişimi ve internet ve sosyal medya kullanımının giderek yaygınlaşmasıyla birlikte düşünüldüğünde kişileri mağdur edebilecek herhangi bir yayına yönelik ulaşılabilirliğin bugün çok daha fazla olduğu ortadadır.

Şeref ve haysiyet kavramları ve bu kavramların medya yoluyla ihlaline dair en kapsamlı çalışma yapan isimlerden biri Kılıçoğlu'dur. Kılıçoğlu (1993: 63-64) şeref ve haysiyet kavramlarını kişisel varlık olarak tanımlarken toplumdaki her bir bireyin, hayatta olan veya olmaksızın bu kişisel varlıklara sahip olduğunu çünkü bu değer yargılarının toplum tarafından verildiğini belirtirken, bu kişisel varlıklara yönelik saldırıların farklılık arz edebilir veya kişinin kendi çevresine göre değişen farklı boyutlarda olduğunu ekler. Diğer bir deyişle kişisel varlıklara yapılan saldırılarda cinsiyet, yaş, toplumsal konum, medeni durum gibi beşeri unsurlar nedeniyle süreçte farklılıklar olabilmektedir. Bu konuda verilebilecek en basit örneklerden biri kadınlara yönelik ithamlardır; bilhassa kitle iletişim araçları üzerinden kadınlara yönelik ithamların vahim sonuçlara neden olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Yine aynı şekilde özellikle de güvene ihtiyaç duyulan kimi mesleklerde, olası ithamların kişileri oldukça zor durumda bırakacağı da açıktır. Bu nedenle kişisel varlıklara yönelik saldırıları farklı başlıklarda ele alma gerekliliği oluşmuştur.

Şeref ve haysiyet iç-dış, hukuksal ve ahlaksal, son olarak olarak da toplumsal olmak üzere üç temel kategoriye ayrılır. Bunlardan iç şeref ve haysiyet "subjektif şeref ve haysiyet" olarak tanımlanmaktadır; diğer bir deyişle iç şeref ve haysiyet kişinin "kendisi hakkındaki değer yargısı" olarak adlandırılırken, dış şeref ve haysiyet ise kişiye "toplum tarafından verilen değer yargıları" olarak tanımlanır (Kılıçoğlu, 1993: 63-64). İç şeref ve haysiyetin hukuki koruma altına alınıp alınamayacağı ihtilaflı bir konu olsa da dış şeref ve haysiyetin hukuken koruma altında olduğu ortadadır. Bu ayrım diğer bir deyişle subjektif ve objektif değer yargıları olarak da açıklanabilir. Subjektif değer yargılarından söz edildiğinde kişinin kendi kendine atfettiği özel önem ve hassasiyet söz konusuyken, objektif değer yargılarında toplum tarafından kanıksanmış ve yine toplum tarafından atfedilen değer yargılarından söz edilmektedir.

2.2.1. Ahlaksal Şeref ve Haysiyet

Kartal (2010: 7) ahlaksal şeref ve haysiyeti "topluma karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu ahlaksal görevler" olarak tanımlamaktadır. Kılıçoğlu (1993: 65) ise ahlaksal şeref ve haysiyeti "Hukuken müeyyidelendirilmemiş, fakat toplum tarafından kabul edilen bazı ahlak kurallarına uygun davranışlar sonucu elde edilen toplumsal değerler" olarak tanımlarken bu durumu, kişiyi "ikiyüzlülükle, karaktersizlikle, terbiyesizlikle itham etmek üzerinden örneklendirir. Yani "ikiyüzlü, karaktersiz veya terbiyesiz olmak" hukuka aykırı olmasa dahi toplum nazarında ahlaksızlık olarak addedilen durumlar olduğu için kişinin ahlaksal şeref ve haysiyetine saldırı teşkil eder.

Bir başka önemli nokta özellikle de özel yaşama ilişkin durumlardır. Örneğin evlilik dışı ilişki ithamı Türk toplumu nazarında büyük bir suçlamadır. Evli bir bireyin bir başka kişiyle ilişki yaşadığı ithamı bilhassa da kadınların evlilik dışı ilişkisi olduğu ithamı veyahut iffetine yönelik ithamlar Türk toplumu nazarında önemli bir değer yargısı olması nedeniyle ahlaksal şeref ve haysiyete yönelik saldırı oluşturmaktadır. Türk toplum yapısı göz önünde bulundurulduğunda kadın bireylerin ahlaksal şeref ve haysiyetinin erkeklere nazaran daha hassas olduğu genel kabul görmekte; bu nedenle özellikle kadınlara yönelik ithamlarda "cinsel şeref ve haysiyet" söz konusu olduğunda daha doğabilecek sorunlar göz önünde bulundurulmalıdır. Yine bunun haricinde kişilerin "aile şerefi" de söz konusudur; zira bireylerin soy bağıyla bağlı olduğu kimselerin de şeref ve haysiyete saldırı teşkil eden hususlardan etkilenme ihtimali söz konusudur. Bu hususta genel ve özel şeref ve haysiyet kavramlarının birbirinden ayrıldığını da belirtmek gerekir. Genel şeref ve haysiyette "toplumsal değer ölçüsünün herkes için aynı" olması söz konuyken, özel şeref ve haysiyette bu toplumsal değer ölçüleri kişinin "yaşı, cinsiyeti, medeni hali gibi şahsi haline veya onun mesleği, işi gibi sosyal durumuna göre" farklılıklar gösterebilir (Kılıçoğlu, 1993: 66).

"Ahlak" gibi hem oldukça genel hem de ülkemizde sıkça gündeme gelen bir kavramı her ne kadar kategorize etmek zor görünse de konunun toplumsal cinsiyet bağlamında ayrı bir yönü olduğu ortadadır. Örnek vermek gerekirse özellikle kadınlara yönelik ithamlar kişinin iffetine yönelik olduğunda mesele farklı bir boyut kazanmaktadır. Bu nedenle ahlaksal şeref ve haysiyeti çok yönlü düşünmek gerekir. Evli bir kadına yönelik hak ihlali

ile bekâr bir kadına yönelik hak ihlali farklı sonuçlara neden olabilir. Aynı şekilde "yasak aşk" suçlaması yöneltilen kişilerde erkek veya kadın için mağduriyet boyutu farklı olabilir. Ancak elbette ki ahlakı yalnızca bu durumlar üzerinden örneklendirmek de doğru değildir. Kişilerin şahsiyetine yönelik ithamlar bu bağlamda ele alındığında kişinin toplumsal konumunu zedeleyebilecek durumdadır. Ayrıca konunun bir diğer tarafında kişilik hakları ihlal edilenlerin yakınları da bulunmaktadır; bu nedenle olası bir hak ihlalinin yalnızca tek bir bireyi değil onun yakın çevresini de mağdur edebileceği ortadadır.

2.2.2. Toplumsal Şeref ve Haysiyet

Toplumsal şeref ve haysiyet "kişinin toplum içindeki yaşam tarzı, davranışları, kurduğu ilişkiler neticesinde kazanmış olduğu saygınlık ve değerler" olarak tanımlanır (Başara'dan akt. Duman, 2022: 42). Toplumsal şeref ve haysiyette aynı zamanda kişinin bedensel ve zihinsel işlevlerine yönelik özellikler de söz konusudur. Bireylerin doğumuna, malvarlığına, bedensel veya zihinsel özelliklerine göre sahip olabileceği farklı nitelikler bulunabilir ve bunlara yönelik küçümseyici veya toplum nazarında küçük düşürücü ithamların kişilerin toplumsal şeref ve haysiyetine yönelik saldırı oluşturur. Bu noktada belirleyici olan kişinin bedensel veya zihinsel kusurlarını tahkir edici bir biçimde aktarmaktır. Örneğin "şaşı, kel, topal, psikopat, akıl hastası" gibi sıfatları hakaret etmek veya kişiyi küçük düşürmek maksatlı kullanmak kişilerin toplumsal şeref ve haysiyetine saldırı teşkil eder (Kılıçoğlu, 1993: 69).

Erçetingöz (2019: 26) toplumsal şeref ve haysiyeti kişilerin sahip olduğu ideoloji, ırkı, dini, milliyeti gibi kavramları da içinde barındırdığını belirtir. Bir diğer özel şeref ve haysiyet türü ise meslek şeref ve haysiyetidir, ilaveten ticari şeref ve haysiyet de yine bu bağlamda ele alınmaktadır. Özsunay (1977: 125-128) şeref ve haysiyetin kişinin toplum içindeki manevi değerlerini oluşturduğunu belirterek kişilerin mesleki veya ticari şeref ve haysiyetinin de saldırıya uğrayabileceğini belirtir. Örnek vermek gerekirse bir doktoru gerek olmadığı halde haksız kazanç elde etmek için hastasını ameliyat etmekle suçlamak, bir kamu görevlisini görevi kötüye kullanmakla suçlamak gibi durumlar kişilerin meslek ve şeref ve haysiyetine yönelik saldırı niteliği taşır. Çetin (1999: 112) de meslek şeref ve haysiyeti için kişinin mesleki çalışmalarına değin mesnetsiz söylemler veya kişinin mesleğine dair

yeterliliklere sahip olmadığına yönelik ithamların saldırı niteliği taşıdığını belirtir. Kartal (2010: 8) da kişinin mesleki kimliğine yönelik asılsız ithamların veya kişinin mesleki yeterliliğine yönelik söylemlerin kişilik haklarına saldırı olduğunu belirtmektedir.

Toplumsal şeref ve haysiyet kişinin fiziksel özellikleri, dini, ırkı, ideolojisi, mesleği gibi onu kişi yapan temel özellikleri barındırması açısından önemlidir. Medeniyetler tarihinde uzunca bir geçmişe sahip temel insan hakları mücadelesinin sonucunda kazanılmış haklar bulunmaktadır. Örneğin İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin ilk iki maddesinde her bir bireyin "hür ve haysiyet" bakımından eşit olduğu ve hiç kimsenin mensubu olduğu "ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi" mensubiyet nedeniyle bu haklardan mahrum kalamayacağı da belirtilir. Üstelik mesleğini ve siyasi düşünce yapısını kişi her ne kadar kendi belirleyebilse de fiziksel özellik veya ırk gibi kendince belirleyemeyeceği durumlar da mevcuttur. Dolayısıyla bu gibi unsurlar üzerinden yapılan kişilik ihlallerinin çağdaş dünya düzeniyle hiçbir suretle bağdaşmayacağı da ortadadır.

2.2.3. Özel Yaşam Kavramı

Etimolojik kökeni incelendiğinde "özel" sözcüğünün Latince *privo* fiilinden ve ondan türeyen privus sıfatının, farklı dillerde de benzer anlamlarla yer aldığı görülmektedir (Ör. private (İng.), privé (Fr.), privat (Alm.) vb.); anlam olarak ise 'bir şeyden yoksun kalmak', 'bir şeyden kurtulmak'; 'kamudan, toplumdan, devletten ayrı olarak kişiye özgü, kişinin sahip olduğu' anlamlarını içermektedir (akt. Özkan, 2023: 16). Oxford İngilizce Sözlüğü'nde ise "private" sözcüğü için belirli bir kişi ya da gruba özgü, kamuya açık olmayan" ifadeleri yer almaktadır. Batı dillerindeki anlamına bakıldığında *kişiyi diğerlerinden farklı ya da ayrı tutacak olan* olarak genel bir tanımı yapmak da mümkündür. Türk Dili Kurumu ise özel sözcüğünü "Yalnız bir kişiye, bir şeye ait veya ilişkin olan; hususi, mahsus", "Benzerlerinden ayrılmasını sağlayan bir özelliği olan; spesiyal", "Bir kişiyi ilgilendiren; hususi, zatî" olarak tanımlarken; özel yaşamı ise "Kişinin kendine özgü yaşayışı, yaşama tarzı, kendisini ilgilendiren tutum ve davranışı; öz yaşam, özel yaşam" olarak tanımlamaktadır.

Özel hayat denildiğinde pek çok çağrışım yapsa da kapsamı konusunda üzerinde anlaşılmış durumların yanı sıra ihtilaflı durumlar da mevcuttur (Özkan, 2023: 18). Buna neden olarak kavramın zaman, mekan, durum ve benzeri olgular dahilinde göreceli olmasının neden olduğu söylenebilir. Bunu toplumların çeşitli olgulara yönelik farklı sosyolojilere sahip olmasıyla açıklamak da mümkündür. Yine bu nedenle kavramın kapsamları konusunda kesin yasal sınırlar çizmek isabetli olmayabilir. Ancak en azından belirli bir kategorilendirme gerekliliği de ortadadır; bu nedenle kişilik hakkını oluşturan önemli bir kavram olarak özel yaşama dair tanımlamalar yapılırken kişilerin alanları çeşitli katmanlara ayrılmaktadır. Özek (1977: 260) bu bağlamda kişinin ortak yaşamı, kişinin özel yaşamı ve kişinin gizli yaşamı olmak üzere üç ayrı kavramdan söz eder:

1. Kişilerin ortak yaşamı: Kişinin topluma açık şekilde süregelen yaşamıdır ve gizlilikten söz edilemez.
2. Kişilerin özel yaşamı: Kişinin sadece yakın çevresi tarafından bilinen yaşamıdır.
3. Kişinin gizli yaşamı: Kişinin sadece kendisinin bildiği veya kendi tercihiyle belirlediği kişilerce paylaştığı yaşamıdır.

"Kişinin ve çok yakınlarının içinde yaşadığı alan" olarak da tanımlanan özel yaşam, ortak yaşam alanı ve medyaya kapalı olan ortak yaşam alanı olmak üzere ikiye ayrılır (Jaggi'den akt. Kılıçoğlu: 90-91). Her ne kadar bu alanlar arasında ayrım yapılmış olsa dahi tam olarak hangi durumun hangi alana girdiği zamana, mekana ve kişiye göre farklılık gösterebilir, örneğin normal şartlarda kişinin mesleği hakkında bilgi vermek uygun olsa da kimi koşullarda bu bilgiyi paylaşmak mağduriyet oluşturabilir (Kartal, 2010: 8). Öztan (2009: 278) ise kamuya açık alan, özel alan ve gizlilik alanı olmak üzere üç ayrı kavramdan bahsederken kişilerin topluma açık alanlardaki faaliyetlerini kamuya açık alan, kişinin kendi belirlediği kişilerce bilmesine izin verdiği alanları özel alan ve kişilerin üçüncü kişilere izin vermediği bilgi ve belgeleri ise gizlilik alanına dahil eder ve kişilerin fotoğraflarının da özel alana girdiğini belirtir.

Sınır ve kapsamını belirlemenin görece zor olduğu özel yaşamın pozitif hukuk kuralları dahilinde tanımını yapmak da birtakım zorlukları beraberinde getirse de özel

yaşamı ortak yaşam alanı, dar anlamda özel yaşam alanı ve sır alanı olmak üzere üçe ayırmak mümkündür. Ortak yaşam alanı herkes tarafından izlenebilen ve kamuya açık alanda gerçekleşen durumları kapsarken, dar anlamda özel yaşam alanı kişiye yakınen bağlı olanlarca bilinen durumları kapsamaktadır. Son olarak sır alanı ise kişinin yalnızca kendisine sakladığı veya güvendiği kişilerle paylaştığı tüm durumları kapsar ve sır alanı yine kişisel varlıklardan sayılır (Kılıçoğlu, 1993: 83-85). Bu bağlamda duygusal ve cinsel hayat gibi ev ve aile yaşamı veya bireysel ilişkilerin yanı sıra gizli kalması kişinin yararına olan tüm unsurlar bu alana girmektedir (Açıkgöz, 2009: 23).

Genel eğilime göre üçe ayrılan özel yaşamda ortak alan, herkese açık alan, kamuya açık alan gibi adlandırılan ilk kategoriyi örnek olarak toplumun ortaklaşa kullandığı alana dahil olan faaliyetle örnek gösterilebilir. Örneğin alışveriş yapmak, stadyumda maç izlemek, yürüyüş yapmak gibi durumlar bu ortak alanda gerçekleşir. Diğer kategoride yer alan ve özel alan, özel yaşam alanı veya dar anlamda özel yaşam alanı gibi ifadelerle adlandırılan bu alanda belirleyici olan nokta, kişinin yakın çevresi ve ekseriyetle kendi belirlediği kişiler tarafından oluşturduğu alanı kapsamasıdır. Ekseriyetle de bu kısma dahil olan veya olmayan unsurları belirlemek görece zor olabilir çünkü kişilerin duygusal ilişkileri, mesleki ya da eğitim-öğretim amaçlı faaliyetleri ilk bakışta kamuya açık alanda gibi görünse de yine bu durum zaman, mekan ve konu bağlamında, bazen de cinsiyet bağlamında farklılık gösterebilir. Son kategoride yer alan gizlilik alanı, giz ya da sır alanı gibi ifadelerle adlandırılan alan ise kanuni gerekçeler barındırmadığı müddetçe hem medyaya hem de topluma karşı kapalıdır. Kişisel yazışmalar, her türlü sır veya kişilerin mahrem hayatına dahil olan tüm kısımlar bu alana dahil sayılabilir.

Öncü'nün de (2009: 205) belirttiği üzere özel yaşam kavramını yalnızca "mahremiyet hakkı" veya "yalnız bırakılmaya hak" olarak değerlendirmek bu kavramın tam manasıyla anlaşılmasına engel olmaktadır; esasen "kişinin kendisi hakkında bilgileri kontrol edebilme" hakkına yönelik bu kavramda "özneyi belirleme, konuyu ve mekansal sınırları belirleme" hususu öne çıkmaktadır. Diğer bir deyişle ifade etmek gerekirse, özel yaşam kavramını ve özel yaşamın çeşitli katmanlarını tanımlamaya yönelik çabalarda özne ile kastedilen doğrudan kişinin kendisi olsa da burada aynı kavram ifade ve iletişim özgürlüğü ile kimi zaman çelişebilmektedir. Konuya bu açıdan bakıldığında bu nedenle kişinin sıradan

veya kamuoyunca tanınmış ya da önemli biri olma durumu *özne* ile durumları da değiştirebilir.

Sıradan kişilerin sorumluluk sahibi olduğu kişilerin daha az olduğu göz önünde bulundurulduğunda kendilerine dair bilgileri yönetmede durumun öznesi oldukları rahatlıkla söylenebilir; ancak özellikle de kamuoyu nazarında önemli sorumlulukları bulunan kişilerin sorumlu olduğu kişilerin daha fazla olması söz konusu olduğunda kendilerine dair bilgilerin kontrolünde aynı özerklikle hareket edemeyecekleri de ortadadır. Örnek vermek gerekirse, sıradan bir kişinin sahip olduğu ölümcül bir hastalığı duyurmak açık bir ihlal sayılsa da, önemli bir kamu görevi olan kişinin bu durumu daha fazla kişiyi ilgilendiren bir durum olduğu için kişinin burada tek özne olduğunu söylemek de zordur. Ancak yine burada gözetilmesi gereken durum, kişiler sıradan olmasa dahi her zaman ve her koşulda tüm yaşamlarını kamuya açık yaşayamacakları da ortadadır; bu nedenle kamuoyunu hiçbir suretle ilgilendirmeyecek mahrem veya farklı durumların yanı sıra hiçbir suretle kamuoyuna açık olmak zorunda olmayan daha dar bir alanın varlığı da ortadadır. Bu nedenle özel yaşamı ifade ederken hem farklı katmanlara ayırmak hem de ilgili durumları zaman, mekan, konuya göre değerlendirme gereği söz konusudur.

2.3. Medyada Kişilik Haklarının İhlali

Çalışmanın bu başlığında, medyada şeref ve haysiyet ihlâli ile özel yaşam ihlâli konuları, hem uluslararası ve ulusal mevzuat ışığında hem de doktrin bağlamında ele alınmaya çalışılmıştır.

2.3.1. Medyada Şeref ve Haysiyet İhlali

Medya yoluyla şeref ve haysiyetin ihlali "Şeref ve haysiyetin ihlali söz, yazı, resim veya bir hareketle bir kimseye toplum tarafından verilen manevi değerlere saldırılması sonucu bunlarda bir azalmanın meydana gelmesi" olarak tanımlanır (Kılıçoğlu, 1993: 73). Diğer bir deyişle, medya yoluyla şeref ve haysiyetin ihlalinden söz edebilmek için kitle iletişim araçları üzerinden gerçekleşen bir mağduriyetin oluşması gerekir.

Demokratikleşmenin gerçekleşmesi ve medyanın görevlerini yerine getirmesi için düşünceleri özgürce iletebilme temel insan haklarından sayılmaktadır; ancak hem ifade özgürlüğünü, hem de kamuoyunun bilgilendirilmesini sağlarken uyulması gereken mesleki kurallar ve gözetilmesi gereken kişilik hakları da bulunmaktadır (Kartal, 2010: 1-3). Her ne kadar sınır ve kapsamını belirlemede zorlıklar bulunsa da, kişilik haklarına ve korunmasına karşı gösterilen ihtimam o toplumun "uygarlık düzeyini" de gösteren oldukça önemli bir husustur çünkü hem kişinin toplum tarafından kabulü bu hakların toplum tarafından da kabulüyle bağlantılıdır (İçel ve Ünver, 2012: 283). Belirtildiği gibi kişilik haklarına gösterilen özenin toplumun medeniyet düzeyine yönelik bir belirteç sayılması, esasen en çok da medyanın kullandığı dili önemli hale getirmektedir, çünkü kişilik haklarına yönelik en ağır ihlaller medyanın kitlelere ulaşabilme gücü nedeniyle yine medya üzerinden gerçekleşmektedir. Kanaatimizce bu noktada yasal düzenlemelere değinmek de isabetli olacaktır.

Kişilik hakları uluslararası ve ulusal düzeyde hukuken koruma altındadır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 5. maddesi hiç kimsenin "haysiyet kırıcı" muameleye maruz kalamayacağını belirtirken 6. maddesinde de her bir bireyin "hukuk kişiliğinin" tanınması gerektiğini vurgular; aynı beyannamede yer alan 19. madde ise ifade özgürlüğünü koruma altına alsa da, 12. maddede de kişilerin şeref ve haysiyeti hukuken koruma altına alınmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde ifade özgürlüğü hakkından söz ederken aynı zamanda "başkalarının şöhret ve haklarının korunması" ifadesine yer verilmektedir. İlgili maddede ifade özgürlüğünün yanı sıra bireylerin haber alabilme hakkının önemi ve gerekliliği açık şekilde belirtilmiş olsa dahi aynı maddede devletlerin güvenlik ve toprak bütünlüğüne, yargı bağımsızlığına ve kişilerin şeref ve haysiyetinin korunmasına yönelik de ifadeler bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda temel hak ve özgürlüklere dair "Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir." (m.12) ifadesi yer alır. Bahsedilen temel hak ve özgürlüklerin durdurulması hususu içinse "savaş, seferberlik veya olağanüstü" durumlarda temel hak ve özgürlüklerin durdurulması söz konusu olabilse de bu durumlarda dahi 15. maddeye göre "suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz". Her iki maddede de kişilerin temel haklara

koşullar ne olursa olsun sahip olduğu gerçeği ortadadır; özellikle de 15. maddede yer alan ifadeler en olağanüstü durumlarda dahi kişilere yönelik ithamlarda ne denli özenli olunması gerektiğini açıklar niteliktedir. Yine Anayasa'nın 26. maddesinde yer alan "düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkı" hukuken güvence altında olsa dahi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan "başkalarının şöhret ve haklarının korunması" ifadesi bire bir aynı ifadelerle burada da yer almaktadır. Hem Anayasa hem de AİHS'de yer alan ifadenin kişilik haklarının korunmasına yönelik tutumu ortadadır. Ayrıca Türk Ceza Kanunu'nda da "kimsenin onur, şeref ve saygınlığına" saldıran kişiler için hapis veya para cezası verilmesi ile ilgili ifadeler yer almaktadır (m.125).

Ekseriyetle medya yoluyla ifade özgürlüğü başlığı altında ele alınan ve ifade özgürlüğünü kapsayan ve kapsamayan hususlar üzerinden tartışılan şeref ve haysiyet kavramına yönelik olarak Özek ise (1978: 81), kişilerin şeref ve haysiyetine yönelik saldırı barındıran yayınların ifade özgürlüğü ile bağdaşamayacağını öne sürer ve düşüncenin "belirli bir konudaki sistematik tez" olduğunu ve "kötüleyici, aşağılaştırıcı, bilimsel değeri bulunmayan ve sanat eseri sayılmayan" şeylerin ifade özgürlüğü dışında kalacağını savunur. Bu hususta daha önce de bahsedilen Liberal Teorinin çokça eleştirildiği, hatta özgürlük kavramının suistimal edilebildiğine yönelik tartışmaların Toplumsal Sorumluluk Teorisinin oluşmasına neden olduğunu hatırlatmak gerekir. İfade özgürlüğü her ne kadar modern çağın en taviz verilemez ilkelerinden olsa da, bireylerin kişilik haklarının özellikle medya eliyle ihmal edildiğinde yaşanabileceklere dair örnekler daha önce de belirtilmiştir.

Konuyla aynı bağlamda son derece önemli olan bir diğer husus ise kamu yararı ve toplumsal ilgi hususudur. Öztan (2009: 285) kamu yararını tanımlarken "toplumun genel değer ve menfaatlerini teşkil etmesinden" söz eder. İçel ve Ünver (2012: 283) ise bu durumu açıklarken yapılan haber veya yayınlarda öncelikle olay ve konunun haber niteliği taşıması gerekliliğine dikkat çeker ve kamu yararı kavramını izah ederken özellikle de kamu hizmeti ifa eden kişilere yönelik ithamlar üzerinden örnek verir. Diğer bir deyişle, kamu yararından söz edebilmek için toplumun genelini ilgilendiren ve bilinmesi toplumun menfaatine olabilecek durumları beyan etmek hukuka aykırılık teşkil etmez. Esendal'ın (2017: 85) "toplum yararı ile kişilik hakkı arasında çatışma" olarak adlandırdığı bu durumda belirleyici

olan bahse konu kişilerin toplum nazarında tanınırlığı ve ilgili konuların işlenmesinin toplumun menfaatine olup olmamasıdır. Hem medya özgürlüğü hem de kişilik değerleri hukuken koruma altına alınmış olsa dahi iki özgürlüğün de kimi zaman birbirleriyle çatışması durumunda hukukun her ikisini birden koruması mümkün olmadığı için bu gibi durumlarda hangisinde kamu yararı daha fazla ise hukuk ağırlığı ondan yana kullanmaktadır (Aslan, 2017: 75).

Bu durumdan Türk Medeni Kanunu'nda da bahsedilmektedir; kişilik haklarına yönelik saldırılar " kimsenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça" hukuka aykırılık teşkil eder (m.24). Hem ifade özgürlüğü hem de kişilik haklarının hukuken koruma altında olması mevcut dünya düzeninde elzem ve olması gerekendir; ancak doğası gereği de çatışma halinde olan bu iki hak her ne kadar kimi zaman paradoksal biçimde birbirinin varlığına tehdit gibi görünse de bu gibi durumlarda "kamu yararı" ifadesi belirleyici olmalıdır. İnal (2001: 36-37) da ilgili maddeleri yorumlarken "üstün nitelikte" yarar hususuna dikkat çekmektedir. Üstün nitelikte yarar ile bahsedilen durum, toplumun geniş bir kesimini ilgilendiren ve daha önce de belirtildiği üzere ekseriyetle kamu görevi ifa eden kişilerle ilgili durumlardır. Yine bu hususta önemli olan nokta, kişilik hakları ve ifade özgürlüğünün çatıştığı durumlarda kamu yararının yüksek olduğu konularda ifade özgürlüğüne, bahse konu kişilerin sıradan kişiler olması durumunda ise toplumun geniş kesimini ilgilendirmeyeceği için kişilik haklarına öncelik verilmesidir.

Dönmezer ise (1977: 193) medya yoluyla gerçekleşen suçlara dikkat çekerken titiz davranılmadığı takdirde medya özgürlüğünün tehlikeye düşme olasılığına dikkat çeker. 5187 sayılı Basın Kanunu'nda da medya özgürlüğü ve kişilerin "bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma" haklarından söz edilirken dahi, AİHS ve Anayasa'da yer alan "başkalarının şöhret ve hakları" ifadesi de yine bire bir bu maddede de yer almaktadır; ilgili maddede medyanın özgürlüğü net biçimde ortaya konumuş olsa da bu durumu sınırlandırabilen en önemli hususlardan birinin kişilik hakları olduğu ortadadır (m.3). Otoriter Teoriden Toplumsal Sorumluluk Teorisine giden süreç hatırlandığında ifade özgürlüğünün oldukça uzun bir mücadele ile elde edildiği açıktır, ayrıca ifade özgürlüğünün tarihçesinin de dünya siyasi tarihiyle girift bir bağlantı halinde olduğu da aynı şekilde

ortadadır. Bu nedenle hem ifade özgürlüğü hem de medyanın güçlü bir konumda olması demokratik toplum ve düzeni için hiçbir suretle vazgeçilmemesi gereken olgudur; ancak meseleyi biraz da bu kadar karmaşık hale getiren, bu güç ve hakkın hangi durumda ve ne şekilde kullanıldığı ile ilgilidir. Kamu yararı ifadesi de bu tartışmada bu nedenle bu kadar önemli durumdadır. Medyanın sorumluluklarını yerine getirmediği bir ortamda toplumun bilgilendirme eksikliği duyacağı ve ifade özgürlüğünün sekteye uğrayacağı elbette ki açıktır; ancak burada bağlı kalınması gereken nokta bilinmesi toplumun lehine olan durumlardır ki sıradan kişilere yönelik içereikler çoğu zaman tam da bu nedenle bu kapsamın dışında kalmaktadır. Kitle iletişim faaliyetlerinde her ne kadar kamu yararı söz konusu olsa da, kişilik haklarına saldırıdan bu yüzden kaçınılmalıdır.

Medya özgürlüğü sınırları ele alınırken bu özgürlüğün suiistimal edilmesini önlemek amacıyla belirlenmiş ve kabul görmüş hususlar "devletin iç karışıklara ve dış saldırılara karşı korunması, toplum ahlakının korunması, kişilerin şeref ve haysiyetinin korunması ve adaletin maksadına uygun olarak işleyişi" olarak sıralanmaktadır (Dönmezer, 1976: 97-99). Yukarıda üzerinde durulan nokta oldukça ciddi bir neden, diğer bir deyişle, "üstün kamu yararı" söz konusu olmadığı müddetçe hukuk nezdinde kişilik haklarının medya yoluyla ihlal edilmesini meşru kılan herhangi bir gerekçe bulunmamaktadır. Çünkü "kamu" ile kastedilen halk iken "kamu yararı" ile de kastedilen toplumun genel menfaatidir ve toplumun genel menfaatinin söz konusu olmadığı durumlar için hem kamuoyunu meşgul etmek hem de kişilere mağduriyet yaratmak muhakkak ki medyanın gücü ve misyonunun dışında kalması gereken bir durumdur. Kimi durumlarda hiçbir kamu yararı bulunmasa da bazı içeriklerin toplum tarafından ilgi gördüğü durumlar söz konusu olabilir, ancak kişilik hakları bu gibi durumlarda hukuken öncelikli olarak korunması gereken taraf olmalı ve mağduriyete izin verilmemelidir.

Öte yandan, her halükârda kullanılan üslup da yine medyaya yakışır biçimde olmalıdır. Kişilerin şeref ve haysiyetine yönelik saptanan suçlar "kişilere hakaret ve sövme ve ölülerinin hatıralarına saldırı" olarak ifade edilirken, özel yaşamın ve aile hayatının yayınlanmasına yönelik suçlar da toplum ahlakını koruma hususunda ele alınır (Dönmezer, 1976: 99). Bu noktada özellikle üzerinde durulması gereken, kitle iletişim faaliyetlerinin temel amacı olarak kamuyu bilgilendirmek, kamuoyu oluşturmak ve hatta kamu adına

denetlemek söz konusu olsa da denge unsuru önemli yer tutmaktadır. Bu nedenle tüm kitle iletişim faaliyetleri yasal sınırlar içinde kalmalıdır (Çolak, 2010: 224-225). Kanaatimizce bu noktada özellikle de internet haberciliğinde oldukça ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Teknolojinin sağladığı olanaklar sayesinde kitle iletişim faaliyetleri hızlansa da farklı sorunları da beraberinde getirmektedir.

Kişilik hakkı veya kişisel değerler gibi isimlerle addedilen unsurları temelde maddi ve manevi olarak ikiye ayırmak mümkündür. Bunlardan maddi olanlar mal varlığı ve bedensel olarak sıralanırken, manevi haklar arasında ise isim, fotoğraf ve ses, onur ve saygınlık ve özel yaşamın gizliliği bulunmaktadır. Kişilere ait her türlü maddi değeri olan varlık hukuken koruma altındadır. Bir diğer maddi hak olan bedensel haklar da ise en öncelikli hak olarak yaşam hakkından bahsedilirken kişinin vücut bütünlüğü ve sağlığı da hukuken koruma altındadır; bu nedenle kitle iletişim faaliyetleri hiçbir suretle kişilerin bedensel haklarını çiğneyemez (Arslan, 2009: 37). Bu duruma örnek olarak gerçeğe aykırı biçimde yapılan yayınlar örnek gösterilebilir, hayattaki kişiyi ölü göstermek veya vücut bütünlüğünün bozulduğuna yönelik asılsız bilgiler yaymak veya kişilerin bedensel özelliklerine yönelik suç unsuru barındıran ifadeler kullanmak kişinin bedensel haklarını ihlal etmektir. Aynı şekilde kişilerin mal varlıklarına yönelik asılsız ithamlar da kişiyi zor durumda bırakabilir; kimi durumda kişinin sahibi olduğu mal varlığını aksi yönde ifade etmek kimi zamansa sahibi olmadığı mal varlıklarına yönelik asılsız ithamda bulunmak mağduriyet yaratabilir.

Manevi değerlerde ise ekseriyetle kişinin isim ve fotoğrafını yayınlamak suretiyle mağduriyet oluşabilir. Kişilerin manevi haklarının içinde en önemli olanı olan isim hakkı, her bir bireyi tek ve yerine konulamaz yapması nedeniyle önemlidir ve kitle iletişim faaliyetlerinin kişilerin ismini rencide etmesi veya haysiyetini zedelemesi önemli bir hak ihlalidir; aynı şekilde kişiye ait fotoğraf ve sesin izinsiz kullanılması, yine şeref ve haysiyetin ve özel yaşamın gizliliğinin ihlali hukuki değildir (Çolak: 227-230). Bu konuda sosyal medyanın da varlığıyla kişilerin mahremiyet algısına yönelik bir paradigma değişiminden söz etmek mümkün olabilir; başlı başına ayrı bir çalışma konusu olmayı gerektiren bu husus zaman açısından sınırlılıklar nedeniyle çalışmaya dahil edilmese de sosyal medyanın çığ gibi

büyüyen popülaritesiyle kişilerin özellikle de isim ve fotoğraf kullanımına yönelik mahremiyet algısının bugün daha farklı bir noktada olduğu söylenebilir veya bu duruma dair farklı nedenler de sorgulanabilir. Ancak burada halen gözetilmesi gereken husus, medya sektöründe profesyonel düzeyde yer alan kişilerin sorumlu oldukları yönetmeliklerin ve etik kodların olduğudur.

İfade özgürlüğü ve kişilik haklarına yönelik çatışmalarda muhakkak ki istisnai durumlar da mevcuttur. Kişilik haklarının ihlalinin kanuna hukuka olabilmesi için "zarar görenin rızası", "üstün nitelikte bir özel yararın varlığı", "üstün nitelikte bir kamu yararının varlığı" veya "kanunun verdiği yetkiye dayanılarak kişilik haklarına yapılan saldırının" söz konusu olması gerekir (Öztan, 2009: 284-285). "Zarar görenin rızası" durumu için kişilerin bizzat yaptığı açıklamalar örnek gösterilebilir; ancak bu gibi durumlarda yine de ilgili içeriğin kamuoyunu ne düzeyde ilgilendirdiğini gözetmek gerekir, "düşünsel bağlılık" bu nedenle önemlidir. Çetin (2007: 161-162) ise "haber verme, eleştirme ve mağdurun rızası" olmak üzere üç ayrı durumda hukuka uygunluk durumundan söz ederken yayınların hukuka uygun olabilmesi için "gerçeklik, kamu yararı, toplumsal ilgi ve konu ifade arasında düşünsel bağlılık" olması gerektiğini savunur. Diğer bir deyişle bu durumda kişilerin kendi rızasıyla paylaştığı bilgilerinin hukuka aykırılık teşkil etmediği düşünülebilir; ancak aynı şekilde ilgili konuların haber değeri taşıması ve bilinmesinin toplumun menfaatine olması gerekliliği de ortadadır.

İçel ve Ünver'e (2012: 285) göre medyanın "haber verme", "denetim ve eleştiride bulunma" ile "kamuoyunu açıklama ve oluşturma" gibi görevleri yerine getirirken hukuka aykırılığın önüne geçmek için yayının "gerçeklik", "kamu yararı ve toplumsal ilgi", "güncellik", "konu ile ifade arasında düşünsel bağlılık" ile "ölçülülük" gibi kıstasların göz önünde bulundurulması ve kişilerin cevap ve düzeltme hakkının da bulunduğunun gözetilmesi gerekir. Bahsi geçen kavramlar aynı zamanda medyanın demokratik toplumlarda yerine getirmesi gereken temel sorumlulukları da ifade etmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere medyanın görevi toplumu doğru şekilde bilgilendirmek, kamuoyu oluşturmak ve kamu yararını gözetmektir. Kamu yararına yönelik etraflıca açıklamaların ardından diğer kavramları da ayrı ayrı irdelemek de isabetli olacaktır.

Öncelikle "gerçeklik" her ne suretle olursa olsun göz ardı edilmemesi gereken en önemli unsurlardandır; bu konuda hiçbir suretle kamu yararının veya bir başka sebebin asla geçerli kabul edilemeyeceği tüm yasal düzenlemelerde de açıktır. Daha önce de bahsedilen *Katharina Blum'un Çiğnen Onuru* adlı yapıtta geçen asparagas haberler kişilerin yaşamına mal olacak boyuta varmıştır. Bu nedenle, gerçeği yansıtmayan hiçbir içeriğin mazur görülebilmesi de mümkün değildir.

Öte yandan, "güncellik" de yine aynı sorumluluklar bağlamında oldukça önemlidir çünkü herhangi bir içerik her ne kadar doğru da olsa güncel olmadığı müddetçe kişilerin özel yaşamını ihlal etmek sayılabilir. Örneğin kişinin çok eski bir zaman diliminde cezaevinde bulunması veya çok uzun zaman önceki ilişkileri içerikle bağlantılı değilse yine mağduriyete neden olabilir. Aynı şekilde içeriğe konu olan olayın da güncel olması gerekir, aksi takdirde güncel olmayan bir konuda hem haber değeri hem kamu yararı söz konusu olmayabilir.

"Konu ile ifade arasında düşünsel bağlılık" ise yine bu kavramla ilintilidir. Örneğin kişinin geçmişteki cezaevi deneyimi sunulan içerikle de bağlantılıysa güncellik açısından yaklaşım farklı olabilir; ancak içerikle ilgisi bulunmayan ve/veya geçmişte kalmış durumlara yer vermek de hem haberin düşünsel bağlılığına hem de güncellik detayına gölge düşürebilir. Konu ile ifade arasındaki düşünsel bağlılığa bir başka açıdan verilebilecek örnek olarak Uzun'un (2007: 101-102) Hürriyet Gazetesi'nin 16.05.2005 tarihli "Üniversite Amfisinde Esrar Partisi" haberine yönelik değerlendirmeleri verilebilir. İlgili haberde bir erkek ve bir kzı öğrencinin amfide esrar kullanırken çekilen fotğrafları yer almaktadır; erkek öğrencinin ismi açık şekilde yazılmazken kız öğrencinin adı ve soyadı verilmiş ve erkek öğrencinin yüzü buzlanırken kız öğrencinin yüzü açık şekilde verilmiştir. Bu yaklaşım objektiflikten uzak olmanın yanı sıra, habere konu olan durumla hiçbir bağlantısı olmamasına rağmen kız öğrencinin daha önce bir evlilik geçirip boşandığı bilgisine de yer vermektedir. Bu durumda ilgili haberde hem güncel olmayan bir durum ifşa edilmiş hem de konu ile ifade arasındaki bağlılık yok sayılmıştır.

Esendal'ın da (2017: 125) "ölçülülük" ilkesine dair belirttiği gibi, içerik gerçekliği barındırmalı ve güncel olmalı ama aynı zamanda da hem eleştiri sınırları dahilinde

kalınmalıdır. Kamu yararı barındırsa dahi verilen bilgilerde üslup ayrı bir öneme sahiptir ve şeref ve haysiyet ihlali barındıramaz. Diğer bir deyişle, kitle iletişim faaliyetleri toplumun aydınlık yüzü olarak görevini ifa ederken eleştirme veya yorum yapma hakkına sahip olsa da bunu belirli nezaket kuralları dahilinde yapmak durumundadır.

İfade özgürlüğü ve temel insan haklarından hareketle, herkesin kendini ifade edebilme hakkı vardır. Özellikle de kitle iletişim araçları ile kendisine yönelik ithamlarda bulunulan kişinin hem kendini savunmaya hem de içerik yukarıda da belirtilen kriterlere uymadığı takdirde "cevap ve düzeltme hakkı" da bulunmaktadır. Bu duruma dair 5187 sayılı Kanun'da " şu ifade yer almaktadır:

> (…) kişilerin şeref ve haysiyetini ihlâl edici veya kişilerle ilgili gerçeğe aykırı yayım yapılması halinde, bundan zarar gören kişinin yayım tarihinden itibaren iki ay içinde göndereceği suç unsuru içermeyen, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmayan düzeltme ve cevap yazısını; sorumlu müdür hiçbir düzeltme ve ekleme yapmaksızın, günlük süreli yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren en geç üç gün içinde, diğer süreli yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren üç günden sonraki ilk nüshada, ilgili yayının yer aldığı sayfa ve sütunlarda, aynı puntolarla ve aynı şekilde yayımlamak zorundadır.(…) (m.14)

Diğer yandan, adli haberlerde 18 yaşını doldurmamış mağdurların kimliğinin açıklanması da şeref ve haysiyete saldırı teşkil etmektedir. Nitekim 5187 sayılı Kanun'da da yer aldığı gibi "Onsekiz yaşından küçük olan suç faili veya mağdurlarının" kimliğini açık eden suretle yayın yapması hukuka aykırıdır (m.21/a-b-c). İlgili yasal düzenlemelerin kişilerin şeref ve haysiyetini korumaya aldığı durumlar ortadadır. Ancak bu yasal düzenlemelerin dışında kitle iletişim araçları için düzenlenmiş etik kodlar da bulunmaktadır, sonraki bölümlerde bu etik kodlara da değinilecektir.

2.3.2. Medyada Özel Yaşamın İhlali

Temel insan haklarından biri olarak özel yaşamın korunmasına yönelik uluslararası ve ulusal düzeyde düzenlemeler de mevcuttur. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin şeref ve haysiyeti de koruma altına alan 12. maddesi kişilerin özel yaşamını, konutunu, ailevi yaşamını ve kişisel yazışmalarını da koruma altına almaktadır. Yine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 8. maddesinde kişilerin özel yaşamı ve aile hayatı da hukuken koruma altındadır. Aynı madde bu hakkın yalnızca yetkili bir kamu kurumu tarafından bir başka kişinin haklarının çiğnenmesi veya ulusal güvenlik gibi durumlarda müdahale edilebileceğinden söz eder.

Aynı şekilde Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 20. maddesinde de hem özel yaşam hem de kişilerin aile hayatı hukuken koruma altındadır. İlgili maddede 2001 yılında değişiklik yapılan bir fıkraya göre yetkili kılınmış mercilerin dışında kimsenin özel kağıtları ve eşyaları aranılamaz ve onlara el konulamaz. Aynı maddeye 2010 yılında eklenen bir diğer fıkraya göre ise kişisel veriler yalnızca kanunun izin verdiği veya kişinin açık rızası bulunduğu durumlarda kullanılabilir, bunun dışındaki durumlarda bireyler kişisel verilerin korunmasını talep etme hakkına sahiptir. Medeni Kanun'un 24. maddesi ve Borçlar Kanunu 49. maddesinde de yine kişilerin özel yaşamını koruma altına alan hükümler bulunmaktadır. Türk Ceza Kanunu'nun 134. maddesi de kişilerin özel yaşamının ihlaline yönelik ihlallerin cezalandırılmasına hükmederken bu suçun gizli kayıtla işlenmesi durumunda verilecek cezanın artması ve ilgili suçların medya yoluyla işlenmesi durumunda da aynı cezanın verilmesi gerektiğini belirtir. 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 3. maddesinde bulunan medya özgürlüğünün sınırlandırılabileceği "başkalarının şöhret ve haklarının" korunması durumu yine özel yaşamın ve aile hayatının korunması hükmü ile de ilintilidir. Bunun yanı sıra aynı kanununa göre 18 yaşından küçük fail veya mağdurun "kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde" yapılan yayınlara yönelik yaptırım hükümleri de bulunmaktadır (m.21/c). Kanaatimizce kişinin adı veya toplum tarafınca tanınmasına sebep olabilecek tüm unsurların bu bağlamda özel yaşama dahil edildiği ortadadır. Yine aynı bağlamda kişinin fotoğrafını izinsiz yayınlamak veya kişiyi rencide edecek türde yayınlamak ve yine aynı şekilde özel yaşamının gizliliğini ihlal ederek yayınlamak da hukuka aykırılık teşkil eder (Kartal, 2010: 9).

İlgili tüm maddelerin kişilerin özel yaşamını korumaya aldığı açıktır; ancak özel yaşamı ihlal sayılamayacak durumlar da mevcuttur. Türkiye'de özel yaşamın gizliliği ile medya özgürlüğünün çakıştığı durumlarda, genel olarak medya özgürlüğüne öncelik tanındığı görülmektedir. Fakat günümüzdeki hukuk sistemlerinde kabul edilen yeni yaklaşıma göre, medyaya tanınan müdahale serbestîsi daraltılmıştır. Bu yeni yaklaşım kişilik hakkına öncelik veren, kişilerin özel yaşamının gizliliğini önemli kılan ve dışarıdan gelecek müdahalelere karşı korumacı yaklaşan bir tavır sergilemektedir (Açıkgöz'den akt. Esendal: 2017: 90). Bu noktada sıradan kişilerle kamuoyu nezdinde bilinen kişiler arasında ayrım olması son derece önemlidir; özellikle de kamu görevi ifa edenlerin, siyasetçilerin ve ünlülerin koruma alanının sıradan kişilere nazaran daha dar olduğu ortadadır. Özellikle de siyasetçilere karşı medya özgürlüğünün önemli bir işlevi olduğu göz önünde bulundurulmalıdır; ancak sıradan kişilere yönelik durumlarda yaklaşımın daha farklı olması gerektiği de açıktır.

Bu birbirinden farklı durumlara değin Uzun'un (2007: 102-107) verdiği farklı örnekler mevcuttur. Örneğin Almanya Başbakanı Merkel'in yaptığı tatil sırasında çekilen fotoğrafları tartışmaya neden olmuştur, Merkel kamuoyunca tanınmış kişi olsa da tatil fotoğraflarının ifa ettiği kamu görevinin işleyişiyle ilgisi bulunmamaktadır, dolayısıyal rızası dışında yayınlanan bu haber içeriği ve fotoğraflarda kamu yararı barındıracak herhangi bir unsur da bulunmamaktadır. Aynı şekilde Monaco Prensesi Caroline'in tatil sırasında sırasında rıza dışında çekilen ve yayınlanan fotoğraflarına yönelik – kapsamlı ve yoğun tartışmaları da beraberinde getiren - davada AİHM, ilgili haber ve fotoğraflarda kamu yararı bulunmadığına hükmetmiştir. Ancak sıradan kişilerin mağduriyetine yönelik verilen örnek son derece çarpıcıdır: Sabah Gazetesi'ne ait 20.09.2003 tarihli, "Sınıfta Tek Başına" manşetli haberde AİDS virüsü taşıdığı nedeniyle okulunda dışlanan ve diğer velilerin tepkisine maruz kalan 7 yaşındaki öğrencinin yüzü açık şekilde fotoğrafı verilmiş, kendi ad soyadı kodlanmış olsa da ebeveynlerinin isimleri açıkça verilmiş ve dolayısıyla kimliği ifşa edilmiştir. İlgili haberde mağdurun çocuk olması nedeniyle yapılan ihlalin boyutu da farklıdır; her ne kadar virüsü bebekliğinde Kızılay'dan tedarik edilen kan yoluyla kaptığı iddiasında kamu yararı bulunsa da, burada mağduru koruyucu önlemler alınmamış ve çocuk bu defa da medya eliyle mağdur edilmiştir. Bildirici'nin (2018: 218) verdiği örnek ise Aydın'ın bir ilçesinde Ziraat Odası'nda yaşanan yasak aşka yöneliktir; şahısların

flulaştırılmış fotoğraflarının ve gizli kamera görüntülerinin de yer aldığı haberde, hiçbir kamu yararı barındırmayan bu durum nedeniyle yasak aşk yaşayan sıradan iki çalışanın özel yaşamının gizliliği ihlal edilmiştir.

Yukarıda verilen örnekler neden hiçbir hakkın sınırsız olmaması gerektiğini açıklar niteliktedir. Kamuya mal olmuş kişilerle sıradan kişilerin özel yaşamının gizliliği konusunda nispeten farklar bulunsa da kişilerin özel yaşamının gizliliği hukuken koruma altındadır; günümüz teknolojisinde kişilere dair verileri elde etmek ve ifşa etmek kolaylaşmış olsa da özel yaşamın gizliliğini ihlal etmek kişilik varlıklarını da ihlal etmektir. Bu noktada sıradan kişilerle kamuya mal olmuş kişilerin sır alanını ihlal etmek arasında bir ayrım bulunmamaktadır. Ancak kamu görevlileri veya kamuya mal olmuş kişilerin işgal ettiği makamlar veya üçüncü kişilerin yararına durumların olması söz konusu olduğunda durumda farklılık arz edebilir (Çolak, 2010: 232-234). Bir diğer önemli sorun ise özel kamuya açık alan arasındaki sınırı belirlemektedir; toplum nazarınca tanınmış kişilerin hayatının kamuya daha fazla açık durumda olduğu da ortadadır (Helvacı'dan akt. Çolak: 2010: 234). Kişilerin sır alanına yönelik saldırıları üç ayrı başlık halinde derlenebilir:

1. Kişinin sır alanına sızarak gizlerini öğrenme: Kişinin bilgisi veya rızası dışında yollarla elde edilen (Ör. Gizlice kapı dinleme, kişilerin anılarını veya sırlarını elde etme vs) bilgiler bu kapsamda değerlendirilebilir.

2. Teknik aygıt ve araçlarla kaydetme, resmini ve filmini çekme: Kişilerin gizlice konuşmalarını kaydetmek veya izinsiz fotoğraflarını çekmek bu kapsamda değerlendirilebilir.

3. Yayma ve aktarma: Kişilerin özel yazışmaları veya farklı verilerinin paylaşılması durumudur. (Zevkliler'den akt. Çetin: 2007: 142).

Günümüz teknolojisinde tüm bu ihlallerin kolayca gerçekleştirilebileceği ortadadır; bu nedenle kişilerin sır alanına yönelik ihllallerin çok haklı bir gerekçe olmadığı sürece tercih edilmemesi gerekir. Çetin (2007: 143) bu durumu örneklendirirken kamunun haber alma çıkarının kişilerin çıkarından çok daha üstün olması gerekliliğine vurgu yapmaktadır; örneğin "bir vergi memurunun kazancının çok üzerinde meblalarda kumar oynaması veya

bir devlet adamının ya da ona refakat edenlerin yurtdışı gezilerinde uygunsuz yerlerde bulunmaları" kamu yararı barındırabilir. Bu noktada kamuya mal olmuş kişilerin kendini topluma bir nevi toplum önünde değerlendirmeye açtığı düşünülebilir; ancak sıradan kişilerin hiçbir suretle bu kapsama girmediği de ortadadır. Doktrinde özel yaşamla ilgili bahsedilen üç ayrı türden ortak yaşam alanı herkese açık alan olarak kabul edildiği ve gizlilik söz konusu olmadığı için bu konuda hukuki sorumluluk bulunmamakla beraber, dar anlamda özel yaşam alanında ise somut duruma göre hukuki sorumluluk değişebilir, ancak sır alanı haklı bir gerekçe bulunmadığı müddetce medyaya kapalıdır. Ayrıca özel yaşamın ihlali medya yoluyla gerçekleştirildiğinde ağırlaştırıcı sebep olarak kabul edilmektedir (Yıldız, 2013: 36-37).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ALANI DÜZENLEYEN ETİK KODLAR VE HUKUK KURALLARI

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle etik ve meslek etiği kavramlarına değinilmiş olup ardından konu bağlamında önce Batılı ülkelerin sonrasında ise Türkiye'nin kabul ettiği etik kodlara değinilmiştir. Diğer yandan, resmin bütününü yansıtması açısından ilgili ülkelerdeki hukuki düzenlemelerden de kısaca bahsedilmiştir.

3.1. Etik ve Meslek Etiği Kavramları

Ahlak ve etik kavramları her ne kadar eş anlamlı gibi görünse de kavramları birbirinden ayıran detaylar bulunmaktadır. Etimolojik kökelerine bakıldığında Yunanca'da yer alan "ethos-ethikos" sözcüğü töre bilimi anlamını taşımaktadır; ahlak ise Latince'de "mos-moralites", İngilizce'de "moral- morality" kelimesinin karşılığı olarak "ahlâklı, ahlâk kurallarına uyan" anlamında kullanılırken, Arapça'da ise "hulk" kökünden gelir ve gelenek, görenek ve alışkanlık anlamını taşır (akt. Aktaş, 2014: 23). Türk Dil Kurumu etik sözcüğünü "çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü" olarak tanımlarken, ahlak sözcüğünü ise "bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları" olarak tanımlamaktadır (TDK, 2024). Garrison (1992: 288) da etiği tanımlarken insan davranışlarının standardını belirleyen ahlaki veya felsefi çalışma ifadelerini kullanmaktadır. Evers (2010: 45) ise etiği tanımlarken "değerler, ilkeler ve kurallar bütünü" tanımlarken bu etiğin toplumsal yönüne dikkat çeker. Nuttall'a (1997: 15) göre ahlak daha çok yapılanları değerlendirmeye yönelik bir kavramken etik daha çok "ahlak felsefesi" olarak karşımıza çıkar. İrvan da (2005: 61) etiği "ahlaki açıdan kabul edilebilir bireysel, kurumsal ve toplumsal değerlerin tanımlanması ve bu değerlerin insan davranışını değerlendirmenin temel ölçütü olarak kullanılması" olarak tanımlamaktadır. Özgen (2006: 25) bu iki kavram arasındaki ilişkiyi açıklarken etiğin "ahlakı bir disiplin olarak çözümleme çabasına" işaret etmektedir. Etik kavramının zamanla geniş bir biçimde kullanılması, etiğin çeşitli alt dallara da ayrılmasına neden olmuştur.

Etik disiplininin alt dallarından biri olan meslek etiği, mesleki yaşam davranışlarına rehberlik eden kriterlerin bütünü olarak tanımlanabilir (Çabuk&İşgüden, 2006: 60). Meslek etik ilkeleri bağlayıcı olmasalar dahi meslek üyelerine yön veren konumdadırlar (Özgen'den akt. Girgin: 2016: 48). Kitle iletişim araçlarının tarihsel süreci boyunca her ne kadar bazı yasal düzenlemeler yapılmış olsa da değişen konjonktür ve gelişen teknolojiyle beraber bu konuda da yeni ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır. Ancak yasal düzenlemelerin yanı sıra profesyonellerin takip edebileceği meslek etik ilkelerine de ihtiyaç duyulmaktadır. Centel'in (1994: 57) de belirttiği gibi kitle iletişim araçlarının her yere ulaşabilmesi dünyayı küçülten ve kitleleri birleştiren bir konumdadır; bu nedenle gerekli hukuki çerçeveyi çizebilmek için kitle iletişim hukukuna da ihtiyaç doğmuştur. Öte yandan, Baykal'ın da (2021: 1950) belirttiği gibi yapılan yasal düzenlemeler toplumlara ve zamansal bağlama göre her ne kadar değişse de hiçbir yasal düzenlemenin kusursuz olması ve tüm ihtiyaçları karşılaması mümkün değildir. Akpınar da (2021: 31) yeni teknolojik koşullar eşliğinde gelişen yeni pratikler sonucunda hem etik kodlara riayetin giderek azalmasına ve mevcut etik kodların güncel durumları tam olarak karşılayamamasına dikkat çekmektedir. Kanaatimizce bu bağlamda Toplumsal Sorumluluk Teorisinin önemli bir unsuru olan özdenetimin önemi giderek artmaktadır. Çünkü her ne kadar belirlenmiş ve zamanla da güncellenen etik kodlar bulunsa da medya mensuplarının etik prensipleri genel tutum olarak benimsememesi mevcut sorunların süregelmesine neden olabilmektedir.

Özdenetim medyanın saygınlığını koruması ve üçüncü kişilerin yaşatabileceği olumsuzların önüne geçilebilmesi açısından özel bir önem arz etmektedir (Çoban & Baykal, 2021: 416). Tanım olarak özdenetim en temel haliyle "kendi kendini denetim" yöntemidir; ancak bunun yanı sıra medyanın "kendine yönelttiği özeleştiri ürünü" ve aynı zamanda "kamuoyunun ifade gücü olan basın kendi içinde yaşadığı sıkıntıları etik yozlaşmaları uymaları gereken ilkelere oluşturup bu ilkelere uyulmasının denetlenmesini yapmanın ürünü" olarak da görülmektedir (Ayten, 2013: 2). Her dönemin ve toplumun kendine özgü ihtiyaçları ve etik anlayışının olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan kişinin kendini gözden geçirmesi ve yapılan düzenlemeleri özümseyerek uygulamaya koyması için gereken yine kişinin kendini kontrol edebilmesidir. Özgen'in de (2006: 77-78) belirttiği gibi özdenetim mesleki itibarı korur, siyasi baskıların gerekçesini ortadan kaldırır ve yeri geldiğinde yasal boşlukları doldurur.

Kitle iletişiminin etik anlayışı, ifade özgürlüğü ve medyanın dördüncü güç olmasının yanı sıra 20. yüzyılda benimsenen toplumsal sorumluluk anlayışı çerçevesinde şekillenmiştir (Öğüt & Çobaner, 2016: 69). Her meslekte olduğu gibi medya için de düzenlenmiş etik kodlar bulunmaktadır. Bu bağlamda bazı etik prensipler toplumların anlayışına göre değişiklik gösterebilir; ancak mevcut paradigmada hem ifade özgürlüğünü kısıtlayacak hem de bireyleri koruyan bir denge unsuru olduğunu söylemek mümkündür. Hızla gelişen teknoloji sayesinde basit gazetecilik faaliyetlerinin zamanla dünyanın neredeyse tamamına ulaşan büyük bir ağa dönüşmesiyle kitle iletişim araçlarının da hem sorumluluğu hem de ihtiyaçları artmıştır. Alanı düzenleyen etik kodlara bakıldığında çoğu toplumun benzer anlayışa sahip olduğu söylenebilir; sorumluluk anlayışı çerçevesinde ilerleyen kitle iletişim faaliyetlerinin daha güvenilir ve itibarlı olacağı ise açıktır.

3.2. Batılı Ülkelerde Etik Kodlar

Kitle iletişim hukukunun gelişiminde ekonomik ve idealist olmak üzere iki ayrı gerekçeden söz etmek mümkündür; ilkinde kitle iletişim araçlarının gücünün giderek artması ve bir sektör haline gelmesi belirleyici olurken ikincisinde ise ifade ve medya özgürlüğü için verilen mücadele ve tarihsel süreç etkili olmuştur, diğer bir deyişle ifade özgürlüğünü tesis etmek yine onu hukuki bir zemine taşımakla mümkündür (Dönmezer, 1976: 37-38). 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 19. maddesi kişiye "fikir ve ifade özgürlüğü" tanırken bu hakkın kullanımını "ahlak, düzen ve genel refahın" tesisi için yine bazı yasal düzenlemelere tabi tutar (m.29/2); bildiri ifade ve medya özgürlüğünü, yani "haber alma ve yayma hakkını" yasal hak olarak kabul eder (Danışman, 1982: 5). 1976'da yürürlüğe girmiş olan "Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi"nin 19. maddesi uyarınca da düşünceleri ifade edebilme ve yayabilme özgürlüğü hukuken tanınmıştır. Türkiye'nin de kabul ettiği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesine göre "kanaat sahibi olma, bilgiye ulaşma ve bilgi ve düşüncesini açıklama özgürlüğü" hukuken güvence altındadır (Kartal, 2010: 46). İfade özgürlüğü ve haber edinme hakkının temel insan hakları kategorisinde ele alınması kitle iletişim araçlarının mevcut düzendeki yerini göstermek açısından şüphesiz ki oldukça önemli bir veridir. Ancak bununla beraber, belirlenmiş tüm etik kodların hem bireyi korumak hem de medya özgürlüğünü sağlamak amacıyla düzenlendiği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu bağlamda meslek üyelerinin deneyim ve bilgi paylaşımını kolaylaştırma ve etik kodların belirlenebilmesi amacıyla gerçekleştirilen ilk oluşumlardan biri 1874 yılında kurulan İsveç Basın Birliği'dir; etik prensipler için ise 1916'da İsveç Basın Ahlak Yasası oluşturulmuş, sonrasında ise ABD'de Amerikan Gazete Editörleri tarafından "İlkeler Dizisi", 1954 yılında Bordeaux Bildirgesi, 1971'de Münih Bildirgesi, 1993'te ise Avrupa Konseyi tarafından bir başka metin daha hazırlanmıştır (Girgin, 2006: 50). Danışman'ın da (1982: 5) belirttiği gibi tüm bu gelişmeler medya özgürlüğünün "iç hukuk konusu olmaktan çıkarak uluslararası bir nitelik kazandığını açıkça göstermektedir". Yapılan hukuki düzenlemelerin yanı sıra, aynı zamanda kitle iletişim araçlarının denetim mekanizmalarına yönelik yeni ihtiyaçlar da ortaya çıkmıştır. Bu nedenle 20. yüzyılda pek çok dernek, basın konseyi ve ombudsmanlık gibi gözetici oluşumların kurulmasıyla hem halkın şikayetlerini kabul eden hem de gazeteciliğe yönelik standartları geliştirmeye çalışan yeni bir süreç başlamıştır (Dursun, 2010: 24). Hatırlanacağı üzere, Toplumsal Sorumluluk Teorisinin ele alındığı kısımda, bu gelişmelere detaylı olarak değinilmiştir. Yasal bir yaptırım gücü olmadan, kontrol mekanizması görevi üstlenen bu gönüllü özdenetim oluşumlarına Basın Konseyi, İletişim Konseyi, Basın Şeref Divanı veya Medya Konseyi gibi örnekler verilebilir (Coşkun, 2016: 140). Dünya genelinde kabul gören mevcut paradigma olarak Toplumsal Sorumluluk Teorisinin toplumu kapsayan bir yaklaşımla yasalarla sınırlı kalmayıp mesleki kuruluşları da denetim mekanizması olarak benimsemesi, gönüllülük esasına dayanan bu yapıları da önemli kılmaktadır. Bu bağlamda Batılı ülkelerin denetim mekanizmalarına ve medya etiğine değin genel anlayışa kısaca değinilmiştir.

3.2.1. İngiltere

İfade ve medya özgürlüğünün beşiği sayılan İngiltere'de kitle iletişim araçlarının denetimi temelde kapsamlı yasal düzenlemelerin yerine tercih edilen ve her ne kadar yazılı olmasa da en az o kadar güçlü konumda olan *Common Law*'a dayanır (Coşkun, 2016: 198). İfade özgürlüğünün son derece güçlü olduğu İngiltere'de bu durum *Rex versus Grey* kararında da *"Basının hürriyeti Kraliçenin uyruğu olan her vatandaşın sahip olduğu özgürlükten ne daha büyük, ne de daha küçüktür"* ifadesiyle yer bulmaktadır (akt. Coşkun, 2016: 198). İngiltere'de 1952 yılında yürürlüğe girmiş olan *Defamation Act* kişilere yönelik suç isnadında kesin olarak ispatın yer alması gerekliliğini öngörür, ayrıca ilgili durumda

kamu yararı olduğu iddiası varsa da kamu yararı bulunduğunun ispatını talep eder (Dönmezer, 1977: 203). İngiliz devlet kanalı BBC *(British Broadcasting Corporation)* ise özellikle de İkinci Dünya Savaşı ile beraber kamu hizmet yayıncılığında diğer Avrupa ülkeleri için rol model olarak kabul görmüştür (Çaplı, 2001: 34). Yine de tüm bu düzenlemelerin yanı sıra, iletişim etiğinde ilk olmasa da diğer ülkelere de rol model olabilecek düzeyde kapsamlı çalışmalar yapan, gönüllü özdenetim mekanizmalarının varlığı öne çıkmaktadır.

1953 yılında kurulan İngiliz Basın Konseyi, medyada yer alan yanlış veya hatalı haber içerikleri nedeniyle kişilik hakları ihlal edilen vatandaşların başvurularını değerlendirmek ve bu değerlendirmelerin sonucunu kamuoyuna duyurmak amacıyla kurulmuştur (Demir, 2006: 73). 1994 yılından itibaren ise Basın Şikayet Konseyi (PCC) adını alan kuruluş, *Code of Practice* ilkeleri adı altında doğruluk, kişilik haklarına saygı, tarasızlık gibi temel hususları gözeten 18 etik kod benimsemiştir (Kızıl, 2011: 126-129). 2014 yılında PCC'nin kapanmasıyla ise Independent Press Standards Organisation (IPSO) adlı özdenetim kuruluşu onun yerini almıştır. *Editor's Code of Practice* adlı 16 maddelik yönergede doğruluk, özel yaşamın gizliliği, cinsel suçlarda veya travmatik durumlarda, intihar haberlerinde veya çocuklara yönelik haberlerde olması gereken yaklaşım maddelerin alt başlıklarında etraflıca bahsedilmiştir (ipso.co.uk, 2024). Örneğin bireyin özel yaşamına yönelik maddede dijital ortamdaki yazışmaları da dahil olmak üzere kişiler hukukuna gösterilmesi gereken saygı, mahremiyet durumu açık bir biçimde belirtilmiştir.Her ne kadar maddelerde kamuya mal olmuş ve sıradan kişilere yönelik bir ayrıma yönergede rastlanmasa da yönergenin alt kısmında "kamu yararı" kavramı etraflıca tanımlanmış ve bu hususta toplumun genelini ilgilendiren güvenlik, sağlık veya kamuoyunu ilgilendiren nitelikte durumlarda ifade özgürlüğünün önemine de vurgu yapılmıştır.

Bunun dışında Birleşik Krallık'ta televizyon yayıncılığının denetiminden sorumlu olan kurum *Office of Communications*, yaygın bilinen adıyla OFCOM, yayınların yönetmeliğe uygun olup olmadığı, yaklaşık izleyici sayısı, yayın saati, varsa yayınlardaki şiddet içeriğini derecesi, toplumu etkileme olasılığı gibi farklı unsurları denetlemektedir (Baykal, 2015: 155). Bunun yanı sıra TV, kablolu TV, Radyo, Telekomünikasyon, Telsiz ve Uydu yayınlarını denetleme yetkisi bulunan yapının aynı zamanda yayın ilkelerini belirleme,

yasal düzenlemelere yönelik değerlendirmede bulunma, kamuoyu araştırması yapma ve şikayetleri değerlendirme gibi görevlerinin yanı sıra cezai müeyyideleri uygulama yetkisi de bulunmaktadır (Işık, 2008: 202). Yukarıda belirtilen ilkeler OFCOM tarafınca düzenlenmiş yayın ilkelerinde de mevcuttur. Örneğin 18 yaş altının korunması, kaba üslup ve suça teşvik eden yayın yapılmaması, doğruluk, tarafsızlık, kişilik haklarına ve özel yaşama saygı gibi tüm unsurlar OFCOM Broadcasting Code (OFCOM Yayıncılık Kodları) tarafından da benimsenmiştir (Coşkun, 2016: 200). OFCOM'un Türkiye'deki karşılığı olarak ise RTÜK gösterilebilir.

3.2.2. Amerika Birleşik Devletleri

1926 yılında yürürlüğe giren *Sigma Delta Chi Basın Ahlak Yasası* 1984 ve 1987 yıllarında yeniden ele alınmış ve 1996 yılında ise son halini almıştır. Profesyonel Gazeteciler Cemiyeti Ahlak Yasası olarak da bilinen yasanın temel amacı mesleki dürüstlüğü gazetecilik faaliyetlerine yerleştirmektir (Dal, 2019: 110). Dolayısıyla, yasada yer almayan hükümlerde dahi hassasiyet gösterilmesi gereken konulara etik ilkeler çerçevesinde yaklaşım söz konusudur. Örneğin Profesyonel Gazeteciler Topluluğu'nun (*Society of Professional Journalists*) Amerika'da medya özdenetiminden sorumlu olan kuruluş olarak cinsiyet ayrımcılığına yönelik etik kodları bulunmasa dahi cinsel suçlara yönelik yayınlarda mağdura yönelik hassasiyet gösterilmesinden yana olduğunu söylemek mümkündür (Çoban & Baykal, 2021: 416). Toplumsal Sorumluluk Teorisinin çıkış noktası olarak da Amerikan medya düzeni için ana hatlarıyla ifade özgürlüğünü kısıtlamayan ancak kişilik haklarını ve kamu yararı prensibini gözeten bir anlayışın hâkim olduğunu söylemek mümkündür.

Profesyonel Gazeteciler Topluluğu (*Society of Professional Journalists*) 1909 yılında Sigma Delti Chi adıyla kurulmuş olup gazetecilik mesleğinin yüksek etik standartlarda ve özgürce yapılabilmesini hedefleyen bir özdenetim kuruluşudur. Merkezi Indianapolis'te bulunan yapının 7000'i aşkın üyesi bulunmaktadır. Çeşitli gazetecilik pratiklerine yönelik ödül törenleri, mesleki organizasyonlar ve çeşitli eğitim programları da düzenleyen kuruluşun her yönüyle gazetecilik mesleğini geliştiren ve destekleyen bir anlayışla çok yönlü bir hizmet sunduğu gözlemlenmektedir. Kuruluşun belirlediği bu maddeler "gerçeği soruşturma, zararı en aza indirgeme, bağımsız hareket etme ve şeffaf ve hesap verebilir olma

gibi 4 temel etik kod bulunsa da bu maddeler oldukça kapsamlı biçimde tanımlanmıştır (spj.org, 2024).

Etik kodlar için hazırlanan yönergenin gayet kapsamlı ve gazetecilik mesleğinden beklentilerini net olarak vurgulayan ve Toplumsal Sorumluluk Teorisinin öngördüğü tüm hususlarla bağdaşan bir metin olduğunu söylemek rahatlıkla mümkündür. Örneğin "gerçeği soruşturma" başlığı altında gazetecinin yaptığı haberin sorumluluğunu alabilecek şekilde titiz bir çalışma sergilemesi gerekliliği mevcut teknolojik koşullar sonrası haberleri olabildiğince hızlı aktarma ekseninde ilerleyen düzene rağmen açık bir şekilde belirtilmiştir. Bunun dışında bahsedilen maddenin başlığı altında 18 ayrı madde ile gerçeği yansıtan bir gazetecilik anlayışına yönelik saptamalar da bulunmaktadır. Ardından gelen "zararı en aza indirgeme" başlığı altında yine 7 ayrı madde ile ilgili etik koda yönelik açıklamalar yapılmış; "bağımsız hareket etme" başlığı altında 5 ayrı madde ve son olarak "şeffaf ve hesap verebilir olma" başlığı altında yine 5 ayrı madde ile bu yönde açıklamalara da yer verilmiştir. Örneğin "şeffaf ve hesap verebilir olma" başlığı altında yer alan gazetecilerin hem kendi kurumu hem de kendi kurumu dışındaki gazetecilerin etik dışı uygulamalarını açığa çıkarmalarına yönelik madde oldukça dikkat çekicidir. Hem kurumsal hem de bireysel özdenetimin yanı sıra, meslektaş konumundaki kişilerin de birbirine karşı sorumluluğu olduğunu göstermesi açısından emsallerinden daha kapsamlı bir içerik olduğunu söylemek ise rahatlıkla mümkündür.

Bunun yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri'nde kamu yararı ilkesi çerçevesinde denetime tabi olan televizyon ve radyo, 1934'te oluşturulan bağımsız yapı FCC *(Federal Communications Commission*) aracılığıyla denetlenmekte ve *İletişim Kanunu* çerçevesinde yayıncıların uyması gereken dört temel ilkeden söz edilmektedir: kamu yararı, hakkaniyet, adayların faydalanma hakkı ve eşit fırsat kuralı. İfade ve haberleşme özgürlüğüne yönelik güvenceyi *The First Amendment* üzerinden sağlayan düzen, yine de özgürlüğü sınırsız kılmak yerine yayın hizmet ilkelerinde de belirttiği üzere asılsız veya çarpıtmaya yönelik haberlere, müstehcen yayınlara, kısıtlı süreler haricinde küfür içeren yayınlara izin vermemektedir (Coşkun, 2016: 208-213).

Kanımızca "özgürlükler ülkesi" olarak bilinen ABD'de dahi tamamen düzenlemeden ya da denetimden muaf ve hiçbir kısıtlama bulunmayan bir medya düzeninden bahsetmek mümkün değildir. Öte yandan, gözetilmesi gereken bir diğer önemli husus ise Liberal Teori ile tamamen sınırsız bir anlayışla kullanılan "özgürlük" kavramı, daha önce de belirtildiği üzere zamanla giderek artan biçimde eleştirilince ilk kez ABD'de ortaya atılan Toplumsal Sorumluluk Teorisinin gelişmesiyle sonuçlanmıştır. Diğer bir deyişle, bugünün medya düzeninde mevcut paradigma olarak görülen teori aynı zamanda Amerikan ekolü olarak da bilinmektedir.

3.2.3. Almanya

Almanya'da kitle iletişim araçlarının kamu hizmeti anlayışında sosyal devlet anlayışının izlerini görmek mümkündür (Humphreys, 1994). Alman ekolünün problemleri depolitize ve uzlaşmacı biçimde çözme eğilimine dikkat çeken Çaplı (2001: 101-103), Alman Anayasası'nda iletişim özgürlüğü ve medya özgürlüğünün net bir biçimde vurgulanmasının yanı sıra yayıncılıkla ilgili düzenlemelerin de eyaletlere bırakıldığına işaret etmektedir. Eyaletlere ait bu denetleme kurumlarının temelde amacının Hitler dönemi gibi iktidar propaganda aracı olmasının önüne geçmek ve yayınların yönetmeliklere ugunluğunu kontrol etmektir, her ne kadar eyaletlere dağılmış farklı yapılar olsalar da Berlin'de ortak bir merkezleri de *(Arbeitsgemeinschaft der Landesmedienanstalten / ALM)* bulunmaktadır. 1997 yılında temel prensipleri düzenlenen ALM'nin görevleri yayıncılık alanındaki otorilerin çıkarlarını korumak, yayıncılık alanındaki ortak sorunları değerlendirmek ve gerektiğinde değerlendirme yapabilecek kişileri belirlemek olarak sıralanabilir (Coşkun, 2016: 190-191).

Federal Almanya'da medyayı denetlemeye yönelik yasa tasarısı 1952 yılında gündeme gelse de çokça eleştirildiği için resmiyet kazanmamıştır; yine de ilerleyen süreçte özellikle de İngiliz Basın Konseyi'nden esinlenerek kurulan Federal Alman Basın Konseyi hem haber alma ve ifade özgürlüğünü güvence altına almak, hem de medyada suistimali ve tekelciliği önlemeyi görev edinmiştir (Alemdar, 1990: 59). Öte yandan, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) üyelerince 1971 yılında ilan edilen Münih Bildirgesi, Nazi Almanyasının kötü deneyimlerimden hareketle yalnızca gönüllülük esasına dayanan mesleki kuruluşlara

yer vermiş ve medya etiğinin kilometre taşlarından biri olarak kabul görmüştür (akt. Baykal, 2021: 1956). Ayrıca Alman hukuk sisteminde "kişisel varlıklar" da koruma altındadır; medyanın her ne kadar kamu yararı için çalıştığı öngörülse de haberin öznesi durumundaki kişilerin de hakları hukuken güvencededir (Özsunay, 1977: 173). Eyalet sistemiyle yönetilen Almanya'da Doğu ve Batı Almanya'nın da birleşmesiyle her bir eyalet için Eyalet Medya Kurulu (Landesmedialten) oluşturulmuştur (Coşkun, 2018: 215)

1956 yılında devlet kontrolüne alternatif olarak kurulan Alman Basın Konseyi "Deutscher Presserat" ise sponsor dernekler ve devlet tarafından finanse edilen bir özdenetim kurumudur. Gazetecilik faaliyetlerine yönelik yönergeler hazırlayan kurumun 16 maddelik basın etik kodları ise doğruluk ve insan onuruna saygı, çalışkanlık, düzeltme, araştırmanın sınırlamaları, mesleki gizlilik, faaliyetlerin ayrılması, reklamcılık ve editörlük çalışmalarının ayrılması, kişiliğin ve onurun korunması, din, dünya görüşü ve gelenekler, sansayonel habercilik ve çocukların korunması, ayrımcılık, masumiyet karinesi, tıbbi raporlama, indirimler ve şikayetlerin yayınlanması maddelerinden oluşmaktadır (presserat.de, 2024). Belirlenen etik kodlarda ülke sosyolojisini de görmek mümkündür; bunun yanı sıra çalışma kapsamında incelenen kişilik haklarına saygı da riayet edilmesi gereken etik kodlar arasında yer almaktadır.

3.3. Türkiye'de Etik Kodlar

Kısaca değinilen Batılı ülkelerin denetim mekanizmaları ve genel yayıncılık prensiplerinde öne çıkan durum, her bir toplumun kendine özgü sosyal, ekonomik, tarihi ve siyasi birikimlerine yönelik çözümler üretme çabası olarak yorumlanabilir. Bu durumun Türkiye için de geçerli olduğu ve hatta Türk siyasi tarihiyle bu durumun paralellik gösterdiği söylenebilir. Özdenetim kuruluşlarına yönelik mevcut tabloda da cumhuriyetin kuruluşundan askeri müdahalelere giden süreci görmek mümkündür. Cumhuriyet öncesi süreçte ve yine cumhuriyetin ilk yıllarında medya denetim anlayışı ve özdenetim yaklaşımının emekleme çabalarına rağmen zamanla gelişen siyasi sürecin medyada özdenetimi de sekteye uğrattığı söylenebilir.

Türkiye'de özdenetim daha çok 1960 yılında çıkan Basın Ahlak Yasası ve Basın Şeref Divanı odaklı şekillenmiş görünse de, 1908 yılında kurulan Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye derneği tüzüğünde özdenetime yönelik maddelere denk gelmek mümkündür; sonraki yıllarda Türk Matbuat Cemiyeti (1919), Matbuat Cemiyeti (1921), Basın Kurumu (1935) adını alan kuruluş için ülkemizin ilk özdenetim mekanizması denebilir. 1938 yılında kurulan Basın Birliği ise 1946 yılında çok partili hayata geçilmesiyle kaldırılıp yerine Türkiye Gazeteciler Cemiyeti kurulmuştur (Altıntop ve Bak, 2020: 23-28). 1931'de çıkarılan ilk yasanın ardından ise 1950 yılında 5680 sayılı Basın Kanunu yürürlüğe girmiş ve 2004 yılında çıkarılan ve halen yürürlükte olan 5187 sayılı Basın Kanunu çıkarılana kadar bu dönemde hazırlanan Kanun kullanılmıştır.

1931 yılında ilk Cumhuriyet'in ilk Basın Kanunu'nun kabul edilmesinin ardından 1935'te Ankara'da toplanan Birinci Türk Basın Kongresinde gazete okuyucularının taleplerine yer verilmiş ve edebi çalışmalar yerine kamoyunu ilgilendiren haberler yapılması, adli vakaların mümkün mertebe az detayla verilmesi ve manşet yapılmaması, müstehcen veya yalan içerikli haber yapılmaması gibi taleplerde bulunulmuştur (Alemdar, 1990: 77). Bu noktada dikkate değer olan husus, Batıya nazaran gazetecilik kavramıyla geç tanışan Türk toplumunda da henüz Toplumsal Sorumluluk Teorisi ve ombudsmanlık vb özdenetim mekanizmaları yaygınlaşmamışken dahi bu yönde talep ve beklentilerin oluşmasıdır.

3.3.1. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, mesleğin doğru bir şekilde ve belirli kurallar çerçevesinde yapılabilmesi için faaliyet gösteren bir meslek kurumudur (Kaya ve Uçak, 2020: 883). Türkiye tek partili süreçten çok partili rejime geçme sürecindeyken 1946 yılında İstanbul'da kurulan Gazeteciler Cemiyeti için Basın Birliği'nin kaldırılmasıyla oluşan boşluğu doldurma ve mesleki dayanışma amacıyla kurulmuş ve meslek üyeleri için de sosyal yardımlaşma ilkeleri benimsenmiştir. Doğrudan Basın Birliği'ne ait olan binada kurulan cemiyetin temal amacı ise gazetecilik mesleğinin etik ilkelerini korumak, iletişim ve ifade özgürlüğünü savunmak ve mesleği yüceltmek olarak belirtilmiştir. 1988 yılına kadar "Gazeteciler Cemiyeti" olarak anılan kuruluşun başvurusunun ardından 1993 yılında alınan

kararla ise kuruluşun adı "Türkiye Gazeteciler Cemiyeti halini almıştır" (akt. Özgen, 2006: 186-188).

Üç yılda bir yapılan seçimle belirlenen 11 üyelik yönetim kurulunca üst yönetimi belirlenen cemiyetin tüzüğünde ise kuruluş amacı meslek geleneğini ve etik ilkeleri korumak, Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nin benimsenmesi ve geliştirilmesine olanak sağlamak, güvenilir haber alma, iletişim ve ifade özgürlüğü savunmak, korumak ve mesleği her yönden geliştirmek olarak tanımlanmıştır (tgc.org.tr, 2024). Cemiyetin Türk medyasında hem tüzük hem de mesleki dayanışma platformu olarak işlev görmesi açısından Türk medyasında önemli bir konumda olduğu açıktır.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafınca hazırlanmış bildirgede gazetecilik mesleğinin itibarını ve ifade özgürlüğünü korumanın yanı sıra, temel insan hakları ve anayasal hakların da aynı şekilde korunmaya çalıştığı görülmektedir. Gazetecinin tanımını, haklarını, sorumluluklarını ve görevlerini de detaylı bir biçimde tanımlayan bildirge aynı zamanda "insan hakları odaklı habercilik ve gazeteci" anlayışı çerçevesinde "Gazetecinin Doğru Davranış Kuralları" adlı bölümle çeşitli başlıklar altında etik kodlara yönelik kapsamlı bir içerik olarak da öne çıkmaktadır. Bu başlıklar şu şekilde sıralanabilir: haber ile yorum farkı, fotoğraf ve görüntü farkı, haber ve ilan (reklam) ayrımı, dijital medya, hedef gösterme, dayanışma ve rekabet, yargı, bilgi-belge, çocuk, kadın, cinsel saldırılar, cinsel yönelim-cinsiyet kimliği, sağlık, kurumsal çıkar ve davetler, hediye, özeleştiri, taraf olma, özel yaşam, haber için para, sarsıcı durumlar, suçlu yakınları, intihar olayları, ekonomik-mali bilgi, ambargo: off the record, kaynak gösterme, gazeteci olmayanlar, özdeşleşme, yurttaş gazeteciliği / sosyal medya yayın hakları / bireylerin özel alanlarının sınırları, barış gazeteciliği, nefret söylemi, nefret suçu, ifade özgürlüğü, hayvan hakları, çevre ve iklim değişikliği ve trafik kazaları (tgc.org.tr, 2024).

Bu çalışma kapsamında incelenen "şeref ve haysiyet" ve " özel yaşam" kavramlarına dair bildirgede daha önce de bahsedilen kanun maddelerindeki ifadelere ek olarak daha detaylı bir açıklama olduğunu da söylemek mümkündür. Örneğin özel yaşamın ihlalinde "kamu yararı" bulunması gerekliliği ve hangi durumlarda bu durumun ihlal sayılamayacağı

nispeten daha kapsamlı şekilde ele alınmıştır. Bildirgenin 2. bölümünde yer alan "özel yaşam" alt başlığında bu durumun ancak çok büyük bir suç veya yolsuzluk vakası söz konusu olduğunda veya toplumu kötü etkileyebilecek, toplumun güvenliğini veya sağlığını tehdit edebilecek durumlarda ya da bahsedilen kişinin söz ya da eylemleriyle toplumu yanıltması söz konusu olduğunda özel yaşamın gizliliğinin ihlal edilebileceğini belirtir. Benzer şekilde haber içeriklerinde kullanılan üslup ve yaklaşımın hem tarafsız hem de kişilerin şeref ve haysiyetini ve masumiyet karinesini zedelemeyecek biçimde olması gerektiği de farklı farklı başlıklarda ele alınmıştır. Bunu dışında giderek yaygınlaşan kullanımıyla geleneksel kitle iletişim araçlarını açık bir biçimde geride bırakan internet gazeteciliği / haber siteleri ve sosyal medyanın gazetecilik faaliyeti kapsamında ele alınıp bu yönde değerlendirmelerin bulunması da dikkat çekicidir. Ancak teknolojinin değişme ve gelişme hızına ve değişen toplumsal normalara istinaden zamanla yeni düzenlemelere de ihtiyaç olabileceği açık olsa da yine de Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından hazırlanan bildirgenin emsallerine nazaran görece kapsamlı olduğu söylenebilir.

3.3.2. Basın Konseyi

1960 yılında yapılan askeri darbe ile kurulan Basın Şeref Divanı'nın 1967 yılında kaldırılmasının ardından 1980'li yıllara kadar yapılan toplantılar netice vermemiş ve Basın Konseyi'nin resmi olarak kurulması 1988 yılını bulmuştur. Sektöre dair farklı temsilcilerin bir araya gelmesiyle oluşan Basın Konseyi'nin temelde amacı gazetecilik mesleğinin itibarını korumak ve gücüne oranla sorumluluk sahibi bir medya düzeni oluşması için özdenetim (otokontrol) oluşmasına yardımcı olmaktır (basinkonseyi.org.tr, 2024). Kuruluş aşaması ve sonraki süreçlerde Basın Konseyi'nin gerekliliğine yönelik net bir uzlaşıdan söz etmek zor olsa da yine de medyanın gücünü toplum için doğru şekilde kullanmak ve özgürlüklerin suistimal edilmemesini hedeflemesi nedeniyle kurulması önemli bir adım olarak kabul edilebilir (Karahisar, 2016: 93).

Basın Konseyi'nin belirlediği 16 maddeden oluşan Basın Meslek İlkeleri bulunmaktadır. Maddelere ana hatlarıyla bakıldığında iletişim özgürlüğüne ve medyanın saygınlığına özel bir önem atfedilmiştir, öte yandan maddelerin tamamının temel hukuki normlarla bire bir örtüştüğünü söylemek de mümkündür. Diğer bir deyişle, Toplumsal

Sorumluluk Teorisi ile de öngörülen iletişim özgürlüğünü kısıtlamayan ve aynı zamanda bireyi de koruyan bir yaklaşım görmek mümkündür. Ancak özel yaşam ile ilgili maddede "kamu yararı" gerekliliği vurgulansa da kavrama yönelik herhangi bir açıklama veya istisnai durumlar gibi detaylı açıklamalar bulunmamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve çcoukların korunmasına yönelik de maddeler bulunmamaktadır. Diğer yandan, kitle iletişiminin televizyon, gazete veya radyo gibi geleneksel araçlarla sınırlı olduğu dönemler için hazırlandığı düşünülen ilkelerin her ne kadar internet gazeteciliği için de bire bir geçerli olduğu görüşü kabul edilse de mevcut teknolojik imkanların bugünün iletişim imkanlarını domine ettiği açıktır. Bu nedenle internet gazeteciliği ve hatta gazetecilik faaliyeti gösteren sosyal medya hesaplarını da kapsayan ve dijital dünyanın kendine özgü koşullarını da gözeten yeni bir anlayışa ve daha kapsamlı açıklamalara ihtiyaç duyulduğunu da söylemek mümkündür.

3.3.3. Demirören Medya İlkeleri

Doğan Holding kapsamında bulunan medya kuruluşlarının 2018 yılı itibariyle el değiştirmesi nedeniyle Doğan Medya Grubu Yayın İlkeleri olarak bilinen ve kurum içi etik kodları barındıran metnin adı da Demirören Medya İlkeleri olarak anılmaya başlamıştır (t24.com.tr, 2024). Demirören Medya İlkelerini özellikle önemli kılan nokta bizzat bir medya kuruluşunun özdenetim adına etik kodlar belirlemesi ve emsallerine örnek teşkil etmesidir. Toplumsal Sorumluluk Teorisi uyarınca da toplumu medyanın değerlendirmesine dahil etmek maksadıyla oluşturulan ombudsmanlık (okur temsilciliği) mekanizması bahsedilen gruba ait olan ve Türk medyasında da önemli bir yere sahip olan Hürriyet Gazetesi tarafından etkin biçimde kullanılmış ve diğer kuruluşlara da emsal olmuştur. Öte yandan bu uygulamaların sonucu sayılabilecek kurum içi kendi etik ilkelerini belirlemeleri özdenetim açısından önemli bir gelişmedir.

34 maddeden oluşan Demirören Medya İlkeleri etik ilkelere değin diğer metinlerle çoğu açıdan benzerlik gösterse de daha çok gazeteciliğin sınırları, sorumlulukları, çalıştığı departmana özgü gözetilmesi gereken hususları da belirtmesiyle öne çıkmaktadır. Çalışma kapsamında incelenen şeref ve haysiyet ilkesinin ve özel yaşamın gizliliğinin korunması hususu yine metinde yer almıştır. Bunun dışında kurumun dijital platformlardaki unsurları

için de bire bir aynı etik ilkeler geçerli sayılmıştır. İlaveten sosyal medya hesapları ve kurum çalışanlarının kişisel sosyal medya hesaplarına yönelik de kapsamlı sayılabilecek açıklamalar barındırmaktadır (hurriyetkurumsal.com, 2024).

3.4. Türkiye'deki Hukuki Düzenlemeler

3.4.1. Anayasa

1982 Anayasası'nın da kişilik hakları ile ilgili hükümleri bulunmaktadır. 12. maddeye göre, herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Bu hak ve hürriyetler gerekli durumlarda kanunla sınırlanabilir (m.13) ve kötüye kullanılamaz (m.14). Yine 17. maddeye göre herkes manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Şeref ve haysiyet ile özel yaşamı bu manevi haklar arasında saymak mümkündür. 20. madde ise özel yaşamın gizliliğinin korunmasını hükme bağlamıştır. 26. maddede ise ifade özgürlüğü adı altında başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının ihlâl edilemeyeceği öngörülmüştür. 32. maddede ise yayınlarda şeref ve haysiyetine dokunulan kişilerin cevap ve düzeltme hakkından yararlanabileceği belirtilmiştir.

3.4.2. 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun

Türkiye'de özel televizyon yayıncılığı 1990'da başlamış olsa da mevcut anayasal zemin henüz o dönemde bulunmadığı için 1993 yılında yapılan değişiklikle süreç Anayasa'ya uygun hale gelmiştir; 1994 yılında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kurulmuş olsa da hem RTÜK tarafından uygulanan 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun hem de RTÜK'ün uygulamaları olduka serttir. Yayıncılık faaliyetlerine yönelik olan 3984 sayılı Kanun, dönemin Avrupa Birliği uyum süreci nedeniyle Avrupa müktesebatına göre fazla sert bulununca 2002 yılında esnetilse de bu durum yayınlardaki ihlâllerde büyük artışa neden olmuştur (Yıldız ve Baykal, 2021: 128).

Kamuoyunda RTÜK Kanunu olarak da bilinen 6112 sayılı Kanun ise 2011 yılında yürürlüğe girmiştir. Temelde amacı RTÜK'e ait görevleri düzenlemek olarak ifade edilebilir. Bahsi geçen görevler ise kısaca ifade özgürlüğü, rekabet ve çoğulculuk ortamını korumak, medya hizmet sağlayıcıları için geçerli olan müeyyideleri uygulamak, kamuoyu araştırmaları yapmak, izlenme oranlarına yönelik ölçümler için gerekli müeyyideleri uygulamak, sektöre yönelik gelişmeleri takip edip strateji uygulamak ve bu konuda gerekli eğitimleri vermek, medya okuryazarlığının yaygınlaşması için kurumlarla işbirliği yapmak olarak özetlenebilir (rtuk.gov.tr, 2024).

12 bölüm ve 48 maddeden oluşan Kanun'da hem zamanla bazı değişiklikler yapılmış, hem de 8 adet geçici madde eklenmiştir. Geniş bir katılımla hazırlanmış olan Kanun'un, hem ilerleyen teknolojik koşullar (gelişen uydu yayınları vs.) hem de Avrupa Birliği normlarıyla uyum içinde olduğu söylenebilir. Amaç, kapsam ve tanımların yer aldığı birinci bölümün ardından ikinci bölüm ile genel esaslar belirtilirken ilgili bölümde ifade özgürlüğünü koruma altına alan 6. maddede yer alan hükümle yayınlara önceden müdahale edilemeyeceği ve önceden denetlenemeyeceği belirtilse de medya hizmet sağlayıcılarının bu konuda sorumluluk sahibi olduğu da belirtilmiştir. Bu bağlamda ilgili Kanun'un medya hizmet sağlayıcılara Toplumsal Sorumluluk Teorisi uyarınca özdenetimi salık verdiği rahatlıkla söylenebilir.

Kanun'un üçüncü bölümünde yer alan 8. madde ise "Yayın Hizmet İlkeleri" başlığı altında tanımlarken "kamusal sorumluluk" ifadesine dikkat çekilen maddede yer alan bentlerin tamamının hem Türkiye Cumhuriyeti Anayasası hem de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yasal hükümlerle tabi olduğu temel hukuk sözleşmeleriyle bire bir uyumlu olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, medya hizmet sağlayıcıları devletin varlığına, bağımsızlığına, bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılaplarına aykırı yayın yapamaz; tüm bireyler ırk, din, dil, cinsiyet, sınıf gözetmeksizin eşittir. Benzer şekilde yayınlar hukukun üstünlüğüne aykırı olamaz; kişilerin şeref ve haysiyeti ve özel yaşamı koruma altndadır. Terörü öven, şiddeti kanıksayan ya da özendiren, masumiyet karinesi ihlal eder nitelikte yayın yapılamaz. Toplumdaki dezavantajlı tüm gruplar da dahil olmak üzere çocuk, kadın, hayvan, ya da engelli tüm bireylerin hiçbir suretle istismarı mümkün değildir. Temel

hukuk normlarıyla bire bir örtüşen nitelikte pek çok hükmün yer aldığı maddenin oldukça kapsamlı olduğu söylenebilir.

Dördüncü bölümde yine benzer hükümlerle "ticari iletişim" (reklam) hususları ele alınmış ve beşinci bölümle medya hizmet sağlayıcılarının lisans türüne göre yayın türlerine ayırması gereken süre ve içerikler ele alınmış, altıncı bölümde ise özel medya hizmet sağlayıcılarının ticari yapılarına yönelik hususlar ele alınmıştır. Yedinci bölümle frekans ve yayın lisansı, sekizinci bölümle yayınların iletimi ve yetkilendirme, dokuzuncu bölümle seçim dönemi esasları, onuncu bölümle yaptırımlar, onbirinci bölümle RTÜK yapısı ve onikinci bölümle ise çeşitli ve son hükümler ele alınmıştır. Yıldız'ın (2021: 102) da belirttiği üzere değişen dünya konjonktürü ilgili yasa maddelerine de yansımış ve geçmişte üzerinde durulmayan ve detay olarak görülen problemlere yönelik somut adımlar da atılmıştır. Öte yandan Kanun'un kapsamlı yapısı göz önüne alındığında bilhassa özel televizyon kanallarının yayın hayatına başlamasının ardından seyreden sürece dair bir dizi önlemler alındığı da görülmektedir.

6112 sayılı Kanun için belki daha ileri veya yeni önerilerde bulunmak mümkün olsa da en azından şeref ve haysiyet ve özel yaşamın gizliliğine dair yeterli hukuki zeminin olduğu son derece açıktır. Ancak hem de denetimlerin yeterli olmayışı hem de medya mensuplarında özdenetim eksikliği olması nedeniyle ekranlarda etik ihlallere ekranlarda sıkça rastlamak mümkündür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ/MATERYAL YÖNTEM

4.1. Nitel Araştırmalar ve İçerik Analizi

20. yüzyılın başlarında insanın karmaşık yapısını ele alan çalışmalar giderek hız kazanmış ve bu nedenle pozitivist yaklaşımın benimsemediği kimi olguları incelemede yeni bir yaklaşım ihtiyacı ortaya çıkmış ve doğal olguları araştırması nedeniyle "doğal araştırma" veya araştırmacının da öznel yorumlarını barındırması nedeniyle de "yorumlayıcı araştırma" veya "alan araştırması" gibi adlandırmalar da yapılan nitel araştırma yöntemleri ortaya çıkmıştır (Baltacı, 2019: 369). Bu durumda sosyal bilimlerin insanı ve insanın doğasını ele alan yapısı nedeniyle nicel yöntemlerin ve pozitivizmin bu açıdan kimi zaman yetersiz kalması ve sosyal bilimlerin kendine özgü özerk yapısı da etkili olmuştur (Aydın, 2018: 61). Diğer bir deyişle nitel yaklaşımlar esnek yapısı sayesinde yorumlamayı kolay ve mümkün kılmaktadır (Karataş, 2015: 63).

Nitel ve nicel araştırma yöntemlerini bu bağlamda şu şekilde ikiye ayırmak da mümkündür: nicel araştırmalar gözleme ve ölçmeye dayalı, tekrarlanabilen ve objeltif yapısı nedeniyle fen bilimlerinde kullanmak mümkünken; nitel araştırmaları ise insana veya grup davranışlarına yönelttiği "niçin" sorusu nedeniyle sosyal bilimlerde kullanmak uygundur (Batı: 2004: 24-25). Jensen ise (2002: 236-237) ise nitel araştırmaların temel üç özelliğini araştırmacının bizzat kendisinin yorumlayıcı özne olarak konumlanması, çalışmada incelenen eylemlerin kendi bağlamında incelenmesi gerekliliği ve anlam ile beraber anlamın toplumdaki bağlamına da vurgu yapmaktadır.

Önceki bölümlerde bahsedilen şeref ve haysiyet ve özel yaşamın ihlaline yönelik kuramsal tartışmaların akabinde çalışma kapsamında ele alınan programdan seçilen örneklem nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ile incelenmiştir. Gökçe (1995: 24) tarafından *"Sosyal gerçeğin yazılı/açık (manifest) içeriklerinin özelliklerinden içeriğin yazılı/açık (manifest) olmayan özellikleri hakkında çıkarımlar yapmak yoluyla sosyal gerçeği araştıran bir yöntem"* olarak tanımlanan içerik analizi bu yönü nedeniyle sosyal

bilimler alanında tercih edilemektedir. Gunter (2002: 220) içerik analizini "İletişimin açık içeriğinin nicel betimlemesi için kullanılan sistematik ve nesnel bir araştırma tekniği" olarak tanımlamakta ve içerik analizinin genel olarak kullanım amaçlarını resmetme, sahiplik politikaları, gerçek dünyayla karşılaştırma, temsil ve medya etkisi araştırmalarına destek olarak tanımlamaktadır. Geray (2014: 137) ise içerik analizinin sistematik yapısına dikkat çekerken içerik analizlerinde belirli bir sistem dahilinde örneklem oluşturulması ve incelenen içeriğin de bu sistem dahilinde sınıflandırılması gerekliliğini vurgular. Bahsedilen sınıflandırma için incelenen içeriğe göre belirli kategoriler oluşturulması gerekmektedir.

Baykal'ın da (2020: 65) belirttiği üzere kategoriler "çözümleme birimi" olarak incelenen kıstaslar olduğu için inceleme açısından önemli olmakla beraber, incelenen içerikte mevcut olup olmadığı irdelenen kıstaslar olarak da tanımlanabilir. Bu nedenle çalışma kapsamında incelenen örneklem için de çalışmanın kuramsal çerçevesi bağlamında ahlaksal şeref ve haysiyet ihlali, toplumsal şeref ve haysiyet ihlali, özel yaşamı ihlal, kamu yararı ve dramatizasyon kategorileri belirlenmiş ve seçilen örneklem bu kategoriler üzerinden yorumlanmıştır.

4.2. Kategoriler

Toplumsal Sorumluluk Teorisi esasınca medyada yer almaması gereken unsurlardan biri "bayağılaştırma" olgusudur. Baykal ve Çoban'ın da (2022: 41) belirttiği üzere tercih edilen söylemin "bayağı" olması durumu olarak tanımlanabilen bu kavram şeref ve haysiyet ihlallerine de neden olabilmektedir. Bu çalışmada da şeref ve haysiyet ihlali ahlaksal ve toplumsal olarak iki ayrı kategoride incelenmiştir. 1. Bölüm'de de bahsedilen bu kavramlardan kısaca bahsetmek gerekirse ahlaksal şeref ve haysiyet kişinin toplum nezdinde sahip olması gereken ahlaki değerler olarak tanımlamak mümkündür. Kişinin şahsiyetine yönelik veya toplum ahlakına aykırı görülebilecek durumlarla kişiyi itham itham etmek ahlaksal şeref ve haysiyet ilkesinin ihlaline sebep olabilir. Örneğin yasak ilişki suçlması veya hırsızlık suçlamasına yönelik ifadeler ahlaksal şeref ve haysiyete yönelik ihlallerdir. Yayınlar incelenirken bu yönde bir etik ihlal olup olmadığı "var" veya "yok" olarak ilgili tabloda belirtilmiştir.

Toplumsal şeref ve haysiyet için kişiye toplum tarafından verilen değerler tanımlaması yapılabilir, kişinin bedensel ve zihinsel durumları da dahil olmak üzere toplum tarafından elde edilmiş tüm unsurlar bu kategoriye dahildir. Kişiyi akıldan yoksun olmakla suçlamak veya toplum nezdinde zor durumda bırakabilecek sözler yöneltmek bu duruma örnek olarak verilebilir. Programlarda bu yönde bir etik ihlal olup olmadığı "var" veya "yok" olarak ilgili tabloda verilmiştir.

Özel yaşam kavramı yine 1. Bölüm'de kapsamlıca tanımlamıştır. Özel yaşam denildiğinde ilk akla gelen her ne kadar kişinin ailevi ve duygusal yaşamına yönelik bilgiler olsa da ad, soyad, adres, fotoğraf, sağlık durumu ve hatta kimi zaman meslek bilgisi dahi özel yaşam kapsamına girebilmektedir. İncelenen programlarda bu bağlamda etik ihlal olup olmadığı "var" veya "yok" olarak ilgili tabloda belirtilmiştir.

Kamu yararı ilkesi yine 1. Bölüm'de kapsamlıca tanımlanmıştır; kamu yararından söz edebilmek için toplumun genelini ilgilendiren, bilinmesi toplumun menfaatine olan büyük yolsuzluk ya da suç haberleri, önemli kamu görevlilerine yönelik irtikap suçu ve benzeri durumlar için gözetilmesi gereken bir kavramdır. Bu nedenle, medyanın asıl görevi olan bilgilendirme maksadıyla topluma bilinmesi gerekenleri görünür kılmak için tercih edilecek olaylarda belirleyici bir unsurdur. Diğer bir deyişle, çoğulcu demokrasi önemli bir kavram olan kamu yararından aynı toplumda yaşayan insanların kamusal çıkarı olarak da söz edilebilir (akt. Baykal, 2020: 70). Bir diğer önemli husus ise habere konu olan kişilerin sıradan veya topluma mâl olmuş kişiler olması durumudur; daha önce de belirtildiği üzere sıradan kişilerin özel yaşam alanı tanınmış kişilere nazaran daha dardır. Bu nedenle sıradan kişilerin özel yaşamının gizliliğinin ihlali ve bunu gerçekten gerektirecek kamu yararının mevcut olup olmadığı yine bu bağlamda incelenmiş ve kamu yararı "var" veya "yok" olarak ilgili tabloda belirtilmiştir.

Son olarak ise programlarda dramatizasyon (hikayeleştirme) olup olmadığı incelenmiştir. Türk Dil Kurumu'na göre mecazi anlamıyla "bir olayı olduğundan daha acıklı, abartılı bir biçimde ortaya koymak" anlamına gelen dramatize etmek, özellikle de tabloidleşen medyada yaygın görülen bir durumdur (sozluk.gov.tr, 2024). Baykal ve

Çoban'ın da (2022: 54) belirttiği üzere dramatizasyon, tabloidleşen medyada özellikle de suç ve kaza haberlerinde hem yaygın bir biçimde kullanılarak haberler bu yolla kurguya dönüşebilmekte ve aynı zamanda özel yaşamın gizliliğini ihlale de neden olabilmektedir. Habere konu olan kişileri rencide edici olabilecek veya yakın çevresini olumsuz etkileyebilecek bu durumlar mağdur sayısını artırabileceği gibi haberin kamuoyunu bilgilendirme amacından uzaklaşmasına da neden olabilmektedir. Özellikle tercih edilen ajite edici veya fazlaca duygusal bir üslup veya arka plan müzikleri ile haberi daha da dramatize eden bir yaklaşım ve bu bağlamda etik ihlal olup olmadığı yine "var" veya "yok" olarak ilgili tabloda belirtilmiştir.

4.3. Araştırma Evreni ve Örneklem

Programın araştırma evrenini *Müge Anlı ile Tatlı Sert* adlı reality show oluşturmaktadır; ancak araştırma evreninin tamamını incelemek mümkün olmadığı için örneklem seçiminde bulunulmuştur. Örneklem seçiminde güncel olabilmesi açısından 2020, 2021 ve 2022 yılında *Müge Anlı ile Tatlı Sert* programında işlenmiş ve programa yoğun bir izlenme oranı kazandırmış üç ayrı vaka tercih edilmiştir. 2020 yılı için seçilen vaka Olay Örgüsü-1, 2021 yılı için seçilen vaka Olay Örgüsü-2 ve 2022 yılı için seçilen vaka ise Olay Örgüsü-3 olarak kodlanmıştır. Çözümleme birimi olarak ise yayında yalnızca vakayı konu edinen zaman dilimi tercih edilmiş, haberin devamlılığı esasınca ilerleyen süreçlerde yaşanan gelişmeleri aktaran yayınlara ise konuya kısa süreler ayrıldığı için çalışmada yer verilmemiştir. Her bir olay örgüsünde bahsedilen vakaya yönelik temel bilgiler konunun rahatça anlaşılabilmesi için bölümlerin başında verilmiştir.

Olay Örgüsü-1 programda ağırlıklı olarak 27.01.2020-04.02.2020 tarihleri arasında işlenmiş ve hem konuya yönelik bir gelişme olmaması hem de Covid-19 pandemisi nedeniyle yayınlara ara verilmesi nedeniyle yedi günlük süre zarfında yayında işlenmiş ve yedi günlük yayınların tamamı çalışma kapsamında incelenmiştir. Olay Örgüsü-2 ise programda önce 2019 yılında işlenmiş, konuya değin bir gelişme olmaması nedeniyle gündemden düşmüş, programa yeniden başvuran ailenin isteğiyle 2021 yılında tekrar işlenmiştir. Güncel olması nedeniyle ise çalışma kapsamında 2021 yılındaki yayınlar tercih edilmiş ve konunun işlendiği 21.06.2021-01.07.2021 tarihleri arasındaki dokuz bölüm

çalışma kapsamında incelenmiştir. 2021-2022 sezonun başlangıcında haberin devamlılığı esasınca yapılan kısa süreli yayınlar ise çalışmaya dahil edilmemiştir. Olay Örgüsü-3 ise 06.05.2022-13.06.2022 tarihleri arasında toplam 26 adet olmak üzere programda uzunca bir süre işlendiği için zaman kısıtlılığı nedeniyle toplam oniki adet yayın seçilerek çalışma kapsamında incelenmiştir. Seçilen yayınlarda nesnelliği sağlamak adına programda konunun işlendiği her bir haftanın ilk ve son günleri olmak üzere Pazartesi ve Cuma günü yapılan yayınlar incelenmiştir. Söz konusu yayınların tamamına programın yayınlandığı kanal olan Atv'nin YouTube hesabı ile programın kendi YouTube kanalı üzerinden ulaşılmıştır.

Belirlenen çözümleme birimlerine yönelik etik ihlalin olup olmadığı incelenirken her bir kategoriye yönelik ihlal ilgili programın analizinde belirtilmiştir. Ahlaksal şeref ve haysiyet önceki bölümlerde de belirtildiği üzere kişinin genel ahlakına yönelik kavramları barındırmaktadır. Yasak ilişki vb ithamlar bu nedenle bu kategorde ele alınmıştır. Toplumsal şeref ve haysiyet ise hem kişinin bedensel ve zihinsel özelliklerine yönelik ithamları (şaşı, kel, zeka seviyesi düşük vb. ifadeler gibi) ve bunun yanı sıra kişinin toplum tarafından gerçekleştirmesi beklenen sorumlulukları da barındırmaktadır. Örneğin kişinin kötü bir evlat ya da eş olduğuna yönelik ithamlar bu kategoride ele alınmıştır. Özel yaşamın gizliliği konusunda ise kişilerin canlı yayında kendi rızaları dışında, bilhassa da program ekibi tarafından paylaşılan bilgiler esas alınmıştır. Kamu yararı kategorisinde ilgili kavramla kastedilen bilinmesi toplumun menfaatine olabilecek büyük çaplı bir suç organizasyonu veya toplum sağlığına etki edebilecek herhangi bir durum olup olamadığı analiz edilmiştir. Dramatizasyon kategorisinde ise tamamı kişisel felaketlerden oluşan üç ayrı olay örgüsünü de daha trajik hale getiren müzik, ses ve görüntü efektleri veya ajite edici bir üslup olup olmadığı incelenmiştir.

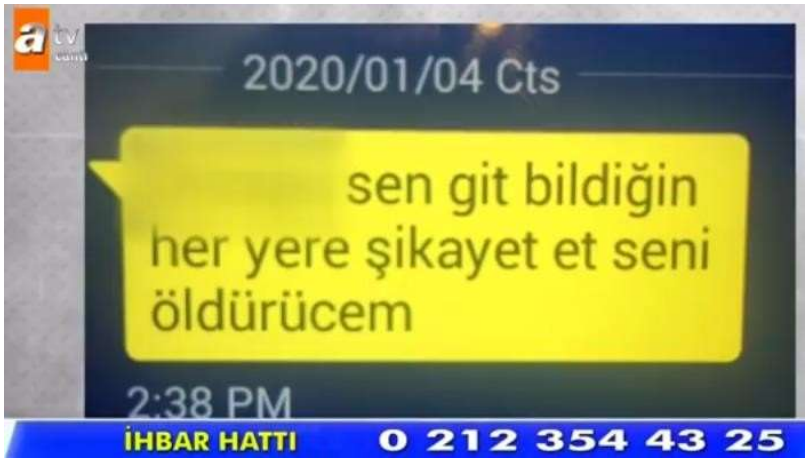
BEŞİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMA BULGULARI

5.1. Olay Örgüsü-1 – Halil Ergül Kaybı (2020)

Erzincan'da ikamet eden 61 yaşındaki Halil Ergül adlı şahıstan 25.12.2019 tarihinden itibaren haber alınamaması nedeniyle şahsın kardeşleri Nusrettin Ergül ve Selvinaz Akbulut, 23.01.2020 tarihinde *Müge Anlı ile Tatlı Sert* adlı programa başvurarak kardeşlerinin bulunmasını istemiştir (hurriyet.com, 2020). Epilepsi hastası olması nedeniyle hayatından endişe edilen Halil Ergül'ün kardeşleri ise programda ilgili şahsın eşi ve kızına yönelik çeşitli suçlamalarda bulunmuştur. İlgili şahsın kaybı programda 27.01.2020 – 10.02.2020 tarihleri arasında işlenmiş, akabinde hem konuya dair yeni bir gelişme olmaması hem de Covid-19 salgını nedenleriyle programa bir süre ara verilmiştir. 01.06.2020 tarihinde kayıp şahsın naaşının bölgede ikamet eden bir çoban tarafından bulunmasının akabinde tamamlanan soruşturmaya göre ise olayın cinayet olmadığı, şahsın doğal ölüm nedeniyle vefat ettiği anlaşılmıştır.

5.1.1. 27.01.2020 Tarihli Yayın

Bahsedilen programda ilgili konu yaklaşık 45 dakika işlenmiş ve program total reyitng sıralamasında 5. olmuştur. Halil Ergül'ün programa başvuran kardeşleri şahsın eşi ve kızını kaybı geç haber vermekle suçlarken sunucu Müge Anlı devreye girerek kayıp Halil Ergül'ün kızı Derya Ergül'ün halası Selvinaz Akbulut'a gönderdiği tartışma içerikli kısa mesajın ekran görüntüsünü kendisinden izinsiz yayında vererek özel yaşamını ihlal etmektedir. Mesaj her ne kadar tehdit içerikli olsa dahi bu durumda kamu yararından söz etmek de mümkün değildir. İlerleyen dakikalarda ise konuklar arası tartışmalarda kayıp şahsın borcu ve maddi durumuna ilişkin bilgiler de ekranlara yansıtılarak özel yaşamının gizliliği ihlal edilmiştir.

Görsel 1. 27.01.2020/1

Sunucu, kayıp başvurusu yapmakta geç kalmakla suçladığı Halil Ergül'ün eşi Zeycan Ergül ve kızı Derya Ergül'e hitaben *"Ben Selvinaz Hanım'ın yerinde olsaydım seni boğardım orada. (...) Düşün ki senin ablan dokuz gündür kayıp, kocası da haber vermiyor. Ne yaparsın o kocayı sen?"* sözleriyle yüklenmiş ve bayağılaştırmanın da söz konusu olduğu durumda kişilerin toplumsal şeref ve haysiyetlerini zedelemiştir.

Bunun yanı sıra programda kayıp şahsın epilepsi hastalığı da konuşulmuş ve sağlık bilgileri ifşa edilmiştir. Programa bağlanan ve ismini vermek istemeyen bir izleyici ise kayıp şahsın tıptaki karşılığıyla "üriner inkontinans" durumu olduğunu belirtmiş ve kayıp şahsın ailesini bu konuya değin açıklama yapmak durumunda bırakmıştır. Sunucunun da konuya değin yönelttiği kapsamlı sorular nedeniyle rencide edici olabilecek bu duruma dair tüm ayrıntılar programda konuşulmuş ve kayıp şahsın hem özel yaşamının gizliliği, hem de toplumsal şeref ve haysiyeti ihlal edilmiştir.

Programa bağlanan bir diğer ismini vermek istemeyen izleyici ise Derya Ergül'ün öz babasını tartakladığını iddia etmiş ve "*Yalancı, (...) sen ne biçim evlatsın!*" vb sözlerle hakaret etmiş ve sunucu da izleyiciye teşekkür ederek telefonu kapatmış ve yayında Derya Ergül'ün ahlaksal şeref ve haysiyeti zedelenmiştir. Sonrasında bağlanan bir diğer ismini vermek istemeyen izleyici ise kayıp şahsın sattığı arsa nedeniyle aile içi tartışmaları olduğuna yönelik duyumlarını aktarınca, sunucunun bu konuda yönelttiği sorulara istinaden kayıp şahsın arsayı sattığı zaman ve fiyatının yanı sıra mevcut banka hesaplarındaki para

miktarına yönelik tüm bu kişinin özel alana dahil bilgiler canlı yayında konuşulmuş ve ailenin özel yaşamının gizliliği ihlal edilmiştir.

Bahsi geçen kayıp vakasına yönelik yer alan bilgilerin bilinmesinde ise hiçbir kamu yararı bulunmamaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere kamu yararından söz etmek için büyük düzeyde suç vb unsurların, diğer bir deyişle bilinmesiyle toplumun genel menfaatine söz konusu olabileceği durumların söz konusu olması gerekir. Ancak programda sıradan bir kayıp vakası için ailenin tüm özel alanı ihlal edilmiştir. Bunun dışında programda ismini vermek istemeyen birden fazla kişiye söz verilerek hem doğruluğu kesin olmayan hem de olayla direkt bağlantısı olduğu şüpheli pek çok detaya yer verilerek de dramatizasyona başvurulmuştur.

5.1.2. 28.01.2020 Tarihli Yayın

28.01.2020 tarihli yayında ilgili konu programda yaklaşık 40 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 5. olmuştur. Programda ilgili konunun başlangıcında özet niteliğinde bir kolaj videosu yayınlanmıştır. Ancak videoda gerilim içerikli bir fon müziği kullanılmış ve bir önceki günün yoğun tartışma içerikli görüntüleri seçilmiş ve dramatizasyona başvurulmuştur. Akabinde ise kayıp şahsın bir önceki programda da konuşulan sağlık problemleri tekrar ele alınmış ve farklı aile bireyleriyle de görüşülerek konuya dair daha fazla detay verilmiş ve kayıp şahsın özel yaşamı ve toplumsal şeref ve haysiyeti tekrar ihlal edilmiştir. Öte yandan şahsın kızı Derya Ergül ve eşi Zeycan Ergül'e şahsın sağlık sorunlarına yönelik kapsamlı sorular sorulmuş ve bu şahısların yaşadığı duygusal ve rencide edici anlara yayında yer verilmiş ve bu konuya yönelik *"Neden utandınız!"*, "*Kusura bakma da ben bana kardeşimin kaybolduğunu haber vermeyen gelini paralarım!*" vb yorumlarıyla da şahısların ahlaksal şeref ve haysiyeti de zarar görmüştür.

Derya Ergül'ün duygusal ilişkisinden ve birlikte olduğu kişinin beş yıldır işsiz olduğundan bahsedilerek ise şahısların özel yaşamı ihlal edilmiştir. Ardından ise kayıp şahsın ailesiyle yaşadığı apartmanın görüntüleri ve apartmanın güvenlik kamerası olup

olmadığı gibi bilgiler verilerek diğer apartman sakinleri adına da özel yaşamın gizliliği ihlal edilmiştir.

Programın son kısmında ise kayıp şahsın evi ile köy minibüslerinin kalktığı otogara kadar olan mesafe gerilim müziğiyle yürüyerek katedilmiş, kayıp şahsın rutin zamanlarda vakit geçirdiği çay ocağı, sıklıkla oturduğu banka kadar olayla direkt bağlantısı bulunmayan detaylara yer verilmiş, şahsın annesinin yaşadığı ev görüntülenmiş ve hem özel yaşamı ihlal edilmiş hem de görüntülerde dramatizasyona yer verilmiştir. Öte yandan programda yer verilen bilgilerin yayınlanmasında kamu yararı bulunmamaktadır. Zira Türkiye'nin birçok yerinde, her gün buna benzer binlerce olay meydana gelmektedir.

Görsel 2. 28.01.2020/1

5.1.3. 29.01.2020 Tarihli Yayın

29.01.2020 tarihli programda ilgili konu yaklaşık 60 dakika boyunca işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 4. olmuştur. Önceki yayınlarda bahsedilen sağlık problemleri, genç kızın ilişkisinin olduğu ve kayıp şahsın evindeki tuvaletin bozuk olması gibi kişinin özel alanına giren konular konunun özet videosunda yinelenmiştir. Sonrasında ise yine hem sağlık sorunlarına hem de aile içi tartışmalara ve küskünlüklere yer verilmiş ve kişilerin özel yaşamı ihlal edilmiş, hem de toplumsal şeref ve haysiyetleri zarar görmüştür.

Sonrasında yayına bağlanan kayıp Halil Ergül'ün kuzeni ise Derya Ergül'ü babasından utanmakla ve kötü davranmakla suçlamıştır. İlerleyen dakikalarda ise kayıp şahsın arkadaşı ile yapılan röportajda yine Halil Ergül'ün kızı ve eşi hakkında benzer suçlamalarda bulunulmuş ve konu özellikle benzer noktalar üzerinde durularak ajite edilmiş ve dramatizasyona başvurulmuştur. Yapılan isnatlarla konukların ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyetleri zedelenmiştir. Yayında geçen konularda ise kamu yararı da bulunmamaktadır.

Görsel 3. 29.01.2020/1

5.1.4. 30.01.2020 Tarihli Yayın

30.01.2020 tarihli programda ilgili konu yaklaşık 60 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 6. olmuştur. Programın konuyla ilgili kısmı yine özet niteliğinde kolaj videosundan sonra kolluk kuvvetlerinin kayıp şahsa yönelik arama çalışmalarını canlı yayına taşımasıyla başlamış, sonrasında kayıp şahsın banka hesabının bakiye durumu aktarılarak şahsın özel yaşamı ihlal edilmiştir. Bakiye durumu tartışılırken sunucu ve Derya Ergül arasında geçen dialog ise toplumsal şeref ve haysiyet ilkesine aykırılık teşkil etmektedir:

M.A.: Sen sınava girdin mi bu üniversiteye girmek için? Sınavsız mı girdin?

D.E.: Girdim gerizekalı değilim ben!

M.A.: E peki gerizekalı değilsen eksinin ne anlama geldiğini bilmiyorum dedin bana az önce!

D.E.: Eksinin çekilmiş olduğunu biliyorum, o sıra bizde dayım vardı, dayım ...

M.A.: Bak sen eğer gerizekalı değilsen karşındakini gerizekalı yerine koymaya çalışıyorsun! Arada o çok ince bir çizgi.

Sonrasında ise civardaki dükkanların güvenlik kameralarına takılan Halil Ergül'ün kaybolmadan önceki son görüntülerini yayınlayan program, şahsın özel yaşamını ihlal etmiştir. Programın konuyla ilgili son kısmında ise ailenin halılarını verdiği temizlik firmasına ulaşılıp firmanın sistemindeki veriler de paylaşılarak ailenin özel yaşamının gizliliği ihlal edilmiştir. İlgili programda dramatizasyon tespit edilmemiş olmakla beraber, içerikte kamu yararı da bulunmamaktadır.

5.1.5. 31.01.2020 Tarihli Yayın

31.01.2020 tarihli programda ilgili konu yaklaşık 60 dakika boyunca işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 4. gelmiştir. Önceki günün özet videosuyla başlayan programda sunucu diğer kayıp başvurusuyla gelenleri örnek göstererek Halil Ergül'ün kızı ve eşini yeterince üzgün olmamakla ve şahsın kaybolduğunu geç haber vermekle suçlamaktadır. Öte yandan konukların aile içi tartışmalarının yinelendiği programda hem kayıp şahsın hassas sağlık durumu, hem de maddi konulara yönelik polemiklerle özel yaşamının gizliliğini ihlal eden bilgiler paylaşılmaktadır.

Görsel 4. 31.01.2020/1

Sonrasında yayına bağlanan kayıp şahsın damadı ise aileyi birbirinden kopuk olmakla ve anlaşmazlıkla suçlamış ve şahsın hayattaysa da bu polemikler nedeniyle dönmek istemeyeceğini belirtmiştir. Program ekibi de aynı şekilde aileyi Halil Ergül'e iyi davranmamakla suçlayarak ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyetini zedelemektedir. Yayında aile içi tartışmalara geniş bir süre ayrıldığı gözlenmiştir. Özel yaşamın gizliliğini ihlal eden bu durumların ve tüm bu bilgilerin hiçbirinde kamu yararı bulunmamaktadır.

5.1.6. 03.02.2020 Tarihli Yayın

03.02.2020 tarihli programda ilgili konu yaklaşık 60 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 6. gelmiştir. Önceki günlerin özetiyle başlayan kısmın ardından hem kayıp şahsın sağlık sorunları, hem de aile içi tartışmaların yinelenmesiyle Halil Ergül'ün eşi artık programdan gitmek istediğini beyan etmektedir. Sunucu ise 28 yaşındaki Derya Ergül'ü *"Bu yaştaki kız çocuğunun karakola kendi başına gittiğini ilk kez sizde gördüm"* diye eleştirmektedir. Öte yandan kayıp şahsın ailesini ise *"O gün maaşını alıp gelmeseydi arardınız fellik fellik ama para evde diye kimsenin umurunda değil, gitsin annesinde kalsın yani. Eğer maaşını çekip o gün annesine gitseydi hani parasını annesine mi yedirecek deyip arardınız!"* diyerek eleştirmektedir. Konukların ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyetleri yayın nedeniyle zedelenmektedir. Program ekibi ise kayıp şahsın gittiği çay ocağındaki arkadaşlarıyla teker teker görüşme yapıp yayına yansıtmakta, özel yaşamına dair bilgileri paylaşmaktadır.

Görsel 5. 03.02.2020/1

5.1.7. 04.02.2020 Tarihli Yayın

04.02.2020 tarihli yayında ilgili konu yaklaşık 60 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 5. gelmiştir. Kayıp Halil Ergül'ü arama çalışmaları siren sesleri eşliğinde gerilimli bir müzikle verilerek tekrar şahsın sağlık durumu hakkında konuşulmuş ve ilgili kısımda dramatizasyona başvurulmuştur. Yayına bağlanan kayıp şahsın büyük kızı ise çalıştığı iş ortamında programda konuşulanlar nedeniyle yaşadığı zorluklardan bahsetmekteyken sunucu ise ev içi tartışmaları olup olmadığını sorgulamaktadır.

Konuklar arası polemiklerin ardından ise sunucu Müge Anlı, Halil Ergül'ün eşi ve kızlarına hitaben kullandığı ifadeler ahlaksal şeref ve haysiyetlerinin korunmasına aykırılık teşkil etmektedir:

Bir insan, aile fertlerinden birisi hava karardıktan sonra eve gelmezse kadın, erkek, çocuk, genç, yaşlı herkes bir arar neredesin diye. Yani bu böyledir, zaten aile olmak bu değil midir? Yoksa hepimiz tek başımıza yaşardık. Niye o zaman seni doğurup da maaşını seninle bölüşüyor? Niye hala 28 yaşına gelen kızına evde bakıyor? Aile olmak için! Başına bir şey gelirse işte arkasından bir soran olsun diye.

Sonrasında kayıp Halil Ergül'ün telefonunun kaybolmadan önce de kapalı olduğuna yönelik yaşanan tartışmada ise sunucu Müge Anlı *"(...) Diyorsun ki benim babam hep takardı şarjını telefonun, niye iki gündür takmamış? (...) Ne anlatıyorsunuz siz ya? Ne şarj sesi, ne duyardımı? Sen okula gidiyorsun ya!*" ifadeleriyle Derya Ergül'ü azarlamaktadır. Sonrasında ise Müge Anlı, Derya Ergül ve Şevki Sözen arasında gelişen dialog şu şekildedir:

M.A.: Sen okula gidiyorsun ya, bu okul meselesini zaten anlamadım. Üniversite bitirene sınavsız okul, e üniversiteyi de bitirmemişsin. Nasıl seni sınavsız aldılar? Kafamda böyle deli sorular! (...)

D.E.: Sınava girmedim demedim ben, ben sınava girdim. Sınavdan sonra işte tercih yaptım. (...) Ben sınavsız geçtim demedim ki.

M.A.: Üniversite mezunlarına sınavsız demedin mi sen?

D.E.: İlk üniversite açıköğretim, ben onu bitiremedim diye sildirmek zorunda kaldım. İkinciyi de sınava girerek geçtim.

Ş.S.: Çok sonrasında bir tane dersi olduğunu söyledi, ondan önce ben bir üniversiteyi bitirdim şu anda ikinci üniversiteyi okuyorum ilk üniversiteyi bitirdiğim için dediniz.

D.E.: Sınava girdim ikinci üniversiteyi kazandım dedim. (...) Ben ilkini okudum, onda harç parasını yatıramadığım için... (Şevki Sözen sözünü kesiyor)

Ş.S.: Birincinin harç parasını yatıramayan ikinciyi nasıl buldu?

D.E.: O zaman kredi borcumuz vardı. İkincide benim harç param yok ki.

M.A.: Nasıl yok?

D.E.: Üniversitede harç parası yok, ikinci öğretimlerde var. (...)

Ş.S.: Sınava girmek için bile harç parası yatırmıyor musunuz? (...)

M.A.: Hangi üniversitede okuyorsun sen?

D.E.: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Harita Bölümü.

M.A.: Sizin okulda harç yok öyle mi? (...) Tamam yani sizin üniversitede harç yoksa iyi, sizin üniversiteye özel bir şey mi? (...)

D.E.: İkinci öğretimlerde var sadece Müge abla, bende işte 95 lira borç gözüktüğü için o kaydımı sildirdim.

Ş.S.: Açıköğretimdeki kaydınızı mı sildirdiniz?

M.A.: Ne diyor bu ya, ben hiçbir şey anlamadım! (...) Ee var işte, var var buldum. Katkı payı, öğrenim ücreti miktarları, seninkisi hangi fakülte? (...) Tamam 95 lira işte harç eğitim paran var! (...)

D.E.: O 95 işte açıköğretimden görünen.

M.A.:Allah'ım bana sabır ver ya Rabbim!

D.E.: Ben onu yatırmamak için sildirdim.

M.A.: Nasıl sildiriyorsun harç parasını ya, okula veriyorsun harç paranı öyle gidiyorsun. Okula harç parasını vermezsen listeye giremezsin ki!

D.E.: O açıköğretimden kalan Müge abla.

M.A.: Hayır açıköğretim falan değil! Ee uzaktan eğitim yaparsan 385 lira, okula gidersen 95 lira diyor?

D.E.: Para yatırmadım Müge abla, yalan mı söyleyeyim?

M.A.: Ee yatırmadıysan o zaman giremezsin sınavlara kızım yani ben de sana ne diyeceğim ya! Sanki hiç hayatımda üniversite görmemişim gibi davranıyorsunuz ya! Ben yedi tane üniversite bitirdim ya!

D.E.: Gerçekten bir para yatırmadım.

M.A.: Harç parasını yatırmadan o listeye giremezsin, giremezsin yani. O zaman gitmiyorsun sen harç parası vermiyorsan. Fiyatına kadar söylüyoruz işte. (...) Ben de girsem bana da 95, sen de girsen sana da 95. Zaten parayı yatırmadan sınav hakkı olmaz ki o zaman (Derya Ergül'ü kastederek) kızınız size doğruyu söylemiyor, okula gitmiyor!

Sunucunun yasa değişikliğinden haberdar olmamasından kaynaklı gelişen bu tartışmada geçen ifadeler hem haberde ölçülülük esasıyla bağdaşmamakta, hem de Derya Ergül'ün toplumsal ve ahlaksal şeref ve haysiyetine saldırı teşkil eden ifadeler barındırmaktadır.

Kayıp şahsın yakınlarının programdan ayrılması ve konuya dair bir gelişme olmaması nedeniyle arada geçen sürede konu işlenmemiş, 10.02.2020 tarihli yayında ise konuklar bulunmadan yaklaşık 10 dakika gibi kısa bir süre işlenmesi nedeniyle incelemeye dahil edilmemiştir. İncelemeye dahil edilen kategorilere yönelik etik ihlal olup olmadığı Tablo 1'de yer almaktadır. İncelenen yedi programın altısında (%85,71) ahlaksal şeref ve haysiyete saldırı, yedi programın tamamında (%100) toplumsal şeref ve haysiyete saldırı olduğu görülmektedir. Programların tamamında (%100) özel yaşamın gizliliğini ihlal söz konusu olmakla beraber, incelenen programların hiçbirinde kamu yararı bulunmamaktadır. Son olarak ise yedi programın beşinde (%71,42) dramatizasyona başvurulduğu görülmektedir. Programlarda dramatizasyona yer verilişini sakıncalı kılan hem kişilerin yaşadığı travmatik durumları rencide edici ve ajite eden bir biçimde sunması, hem de paylaşılan detaylarla kişilerin özel yaşamının gizliliğinin ihlal edilmesidir. Toplumsal

Sorumluluk Teorisi esasları ile de bağdaşmayan tüm bu durumlar, gerek önceki bölümlerde bahsedilen etik kodlara hem de 6112 sayılı Kanun'a aykırıdır.

Tablo 1

Olay Örgüsü-1 Çözümleme Birimleri Açısından Etik İhlaller

Yayın Tarihi	Ahlaksal Şeref ve Haysiyet İhlali	Toplumsal Şeref ve Haysiyet İhlali	Özel Yaşamın Gizliliğini İhlal	Kamu Yararı	Dramatizasyon	Reyting Sıralaması (Total)
27.01.2020	Var	Var	Var	Yok	Var	5.
28.01.2020	Var	Var	Var	Yok	Var	5.
29.01.2020	Var	Var	Var	Yok	Var	4.
30.01.2020	Yok	Var	Var	Yok	Yok	6.
31.01.2020	Var	Var	Var	Yok	Yok	4.
03.02.2020	Var	Var	Var	Yok	Var	6.
04.02.2020	Var	Var	Var	Yok	Var	5.

5.2. Olay Örgüsü-2 – Büyükşen Cinayeti (2021)

2018 yılı Eylül ayında Konya ili Karatay ilçesi İsmil köyünde bulunan evlerinin salonunda kar maskeli kişi tarafından silahlı saldırıya uğrayan Metin ve Necla Büyükşen çifti saldırıda hayatını kaybetmiş, olay esnasında evde bulunan kızları Büşra Büyükşen saldırıda hayatta kalmış, çiftin olay gecesi misafirlikte bulunan oğlu ve gelini Uğur ve Betül Büyükşen ise yara almadan kurtulmuştur. 2019 yılında çiftin yakınlarının *Müge Anlı ile Tatlı Sert* adlı programa başvurmasıyla olay kamuoyunda da yankı bulmuş ve çiftin büyük oğlunun evliliği nedeniyle dünürleri ile arasında geçen mehir tartışmasından dolayı kamuoyunda "mehir cinayeti" olarak da anılmışsa da konuya yönelik herhangi bir gelişme olmaması nedeniyle gündemden düşmüştür. 2021 yılına gelindiğinde ise çiftin diğer oğlu Osman Büyükşen'in programa tekrar başvurmasının ardından olay programda bir kez daha ele alınmış ve ikinci kez ele alındığı 21.06.2021 – 02.07.2021 tarihleri arasında programa pek çok kez reyting sıralamasında birinciliği kazandırmış ve kamuoyunun büyük ilgisini çekmiştir. Çiftin kızı Büşra Büyükşen'in hayatta kalmış olması ve büyük oğulları Uğur Büyükşen'in mehir nedeniyle ailesi ile kavgalı olması, üzerinde ve elinde barut artığı tespit edilmesi nedeniyle her iki kardeş de programda yoğun ithamlara maruz kalmış ve konu sosyal medyada da geniş bir biçimde yankı bulmuştur. Cinayetin çözümü için özel ekip kurulmuş ve akabinde tamamlanan soruşturma ve dava neticesinde çiftin aynı köyde ikamet eden bir başka çift için tutulan kiralık katilin hem adresi karıştırması ve hem de diğer çifte olan fiziksel benzerliği nedeniyle sehven saldırıya maruz kaldığı anlaşılmış ve 05.05.2023 tarihinde sonuçlanan dava neticesinde azmettirici oldukları tespit edilen 2 kişi ve kiralık katil ikişer kez ağırlaştırılmış müebbet cezasına çarptırılmıştır (ntv.com.tr, 2023).

5.2.1. 21.06.2021 Tarihli Yayın

21.06.2021 tarihli programda ilgili konu neredeyse yayının tamamına denk gelecek şekilde 130 dakika gibi uzunca bir süre işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 1. olmuştur. Hatırlatma amaçlı olarak 2019 yılında konunun işlendiği döneme dair kolaj videosuyla başlayan programda sunucu Büyükşen ailesinin fertlerinin verdiği ifadelere inanmadığını belirtmektedir. Sonrasında telefonla yayına bağlanan Büşra Büyükşen'in kendisini yalan söylemekle suçlayan ve azarlayan sunucu Müge Anlı ile girdiği polemikte

ise sunucu *"(...) Senin öyle maskeli bilmem ne falan gibi yalan uydurmana benzemez, ben öyle sana benzemiyorum kızım! Ne söyledim de burada söylemedim? Sen kendi yalanlarına ortak etme! (...) İster ağla, ister ne yaparsan yap!"* ifadelerini kullanmaktadır. Ölçülülük esasıyla da bağdaşmayan bu durum, yayındaki konuğun ahlaksal şeref ve haysiyetine de saldırı teşkil etmektedir.

Büşra Büyükşen'in *"Medyanın çok zararı oldu. Herkes karakolda toplansın, orada yüzleşelim. Bu emniyetin işi."* sözleri üzerine ise program ekibiyle girdiği polemikte kendisine yöneltilen *"Senin ailen için uğraşıyoruz!"* çıkışı ise düşündürücüdür. Toplumun genelini ilgilendirmeyen, büyük çapta ve kamuyu etkileyecek nitelikte bir suç içermeyen olay her ne kadar sıradışı olay örgüsü nedeniyle toplumun ilgisini çekmiş olsa da, mevcut haliyle kamu yararı barındırmayan bir cinayet vakasıdır.

Büyükşen ailesinin husumetli olduğu dünürlerini yayına davet etmesi istenen Büşra Büyükşen'in *"Program olduğu için oraya gelmek istemiyorlar ama emniyet olsa mecburen gelecekler"* yanıtına istinaden sunucu Müge Anlı ve program ekibi Büşra Büyükşen'i ailesini ortada bırakmakla, ailesinin katilini aramamakla ve iyi bir evlat olamamakla suçlayarak da ahlaksal şeref ve haysiyetini zedelemektedir. İlerleyen dakikalarda ise

> *Sen artık gemi azıya almışsın! (...) Sen böyle lafı söyleyip kenara çekileceğini sanıyorsun ama beni tanımadığın için herhalde. (...) Biz burada kamu görevi yapıyoruz. Biz gazeteciyiz, biz çözmeyiz, biz fotoğrafı çekeriz. (...) Öyle çemkirmekle olmaz! (...) Sen asıl gideceksin aynı masada oturduğun, kanser hastası annenden mehir parası isteyen yengene çemkireceksin kızım! (...) Yazık ya valla! (...)*

sözleriyle de sunucu Müge Anlı, Büşra Büyükşen'le tartışmakta ve Büşra Büyükşen hakkında yapılan ve hakaret de içeren sosyal medya yorumlarını okumaktadır. Ancak programda geçen tartışmalar eleştiri sınırlarını aşmakta ve ölçülülük esasıyla bağdaşmamakta ve yayında ele alınan cinayet vakası kamu yararı barındırmamakla birlikte sıradan bir olay niteliğindedir.

İlerleyen dakikalarda ise maktul Necla Büyükşen'in annesinin ve kardeşlerinin yayına bağlandığı programda konukların cinayet nedeniyle geçirdiği sinir krizi, feryatlar yayınlanmış ve dramatizasyona yer verilmiştir. Bu anların ardından sunucu Müge Anlı *"Büşra var mı anneannene de çemkirecek bir şeyin? (...) İnsanlar kendi küçük akıllarıyla herkesi kandırabileceklerini zannediyorlar."* ifadesini kullanmaktadır. Programın son bölümünde ise maktul Metin Büyükşen ile gelini Betül Büyükşen arasında geçen telefon görüşmesinin ses kaydı yayınlanmış; kayınpeder ve gelini arasındaki mehir tartışması ifşa edilerek kamu yararı da barındırmayan bu durum nedeniyle ailenin özel yaşamının gizliliği ihlal edilmiştir.

5.2.2. 22.06.2021 Tarihli Yayın

22.06.2021 tarihli programda ilgili konu yine yaklaşık 130 dakika boyunca işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 1. olmuştur. Özet görüntüleriyle başlayan yayında stüdyoya konuk gelen Büşra Büyükşen'le önce aile içi anlaşmazlıklar konuşulmuş, akabinde ise aile içi gerilime neden olan mehir konusu açıldığında sunucunun hayatını kaybeden çiftin büyük oğlu Uğur Büyükşen için sarfettiği *"Adam da olamamış işte, karısının mehirini babasından istiyor. Gerçekten de adam olmamış. Adam gibi adam karısının mehirini babasından mı ister?"* sözleri ise kişinin ahlaksal şeref ve haysiyetine saldırı teşkil etmektedir. Bayağılaştırmanın da söz konusu olduğu bu durum Toplumsal Sorumluluk Teorisi ilkeleriyle de bağdaşmamaktadır.

Ardından ise aynı konunun 2019 yılında yine aynı programda işlenen zaman dilimine ait görüntülerden oluşan kolaj videosunda gerilimli bir müzik eşliğinde yoğun bir biçimde aile bireylerinin stüdyodaki kavga ve sinir krizleri yer almaktadır. Videoda dramatizasyon içeren görüntüler seçilmiştir. İlerleyen dakikalarda ise maktul Metin Büyükşen ve gelini Betül Büyükşen arasında mehir konusuna yönelik geçen görüşmenin ses kaydını bir kez daha yayınlayan sunucu bu durum için *"Bilgi güçtür gazeteci için"* ifadesini kullanmış olsa da kamu yararı barındırmayan bir durum için kişiler arası olan görüşmenin yayında verilmesi mevcut haliyle etik değildir ve özel yaşamın gizliliği tekrar ihlal edilmiştir. Ardından ise Uğur Büyükşen'le ilgili sözlerini yineleyen sunucu Müge Anlı hakaret içeren sözler sarfetmektedir:

(...) Mehiri koca verir karısına, baba vermez. Bilmeyen varsa öğrensin. (...) Hani baban demiş ya adam olmazsın, adam olamadın, senin yüzüne de söyledim bak burada da söylüyorum. Gel yine söyleyeyim Uğur, adam olsan karına vereceğin mehiri babandan istemezsin zaten! O senin karın, babanın karısı değil. Hani daha bunun ucu da gider de canlı yayında bu kadarını söyleyebiliyorum.

İlerleyen dakikalarda ise maktule Necla Büyükşen'in annesinin olayın gerçekleştiği eve yaptığı ziyareti ve feryatlarını duygusal bir müzik eşliğinde yayınlayan programda yine dramatizasyona başvurulmuştur. İncelenen yayında kamu yararı barındıran herhangi bir durum ise söz konusu değildir.

Görsel 6. 22.06.2021/1

5.2.3. 23.06.2021 Tarihli Yayın

23.06.2021 tarihli programda ilgili konu yine programın tamamına denk gelecek şekilde yaklaşık 130 dakika boyunca işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 2. gelmiştir. Konuya dair özetin yayınlandığı kolaj videosu ile başlayan programda sunucu Müge Anlı Büşra Büyükşen'le yaptığı konuşmada ailenin gelini Betül Büyükşen'in yasak aşkı olma ihtimaline yönelik sorular yöneltmektedir. Ardından ise yayına bağlanarak hem Betül hem de Büşra Büyükşen'i tanıdığını iddia eden ismini vermek istemeyen izleyici, ikili arasında geçtiğini iddia ettiği gizli bir konuşmayı aktarmaktadır. Sır alanını ihlal eden bu durum özel yaşamın gizliliği ilkesine de aykırıdır.

İlerleyen dakikalarda ise sunucu Müge Anlı, konuk Büşra Büyükşen'i *"Tek ayağının üzerinde kırk yalan söylüyorsun! (...) Sen adamı ipe götürür, ipten aldırırsın. Korktum senden!"* sözleriyle azarlamaktadır. Sonrasında ise ailenin gelini Betül Büyükşen'in kuzeniyle ilişkisi olabileceğine yönelik sorgulamalar geçmektedir. Ölçülülük esasıyla da bağdaşmayan bu durumlar, ahlaksal ve cinsel şeref ve haysiyete de saldırı teşkil etmektedir.

Öte yandan sunucu Müge Anlı Büşra Büyükşen'in olay gecesi pencereden kaçış anını canlı yayında canlandırmasını istemektedir. Canlandırma ise olayın mağdurları üzerinde olumsuz etki bırakabileceği gibi dramatizasyona neden olabileceği için tercih edilmemesi tavsiye edilen bir durumdur. İlaveten ilerleyen dakikalarda programda aynı olayın 2019 yılında işlendiği sürece dair görüntülerden oluşturulan kolaj videosunda da mağdur Büşra Büyükşen'in sinir krizleri tekrar yayınlanmakla da dramatizasyona bavurulmaktadır.

Görsel 7. 23.06.2021/1

İlerleyen dakikalarda ise aile bireyleri ve dünürleri arasında çok büyük tartışmaların çıktığı, ailevi pek çok durumun yayında ifşa edildiği ve ağır hakaretlerin edildiği yayında program ekibi tarafından dakikalarca müdahale edilmemiş, akabinde maktullerin oğlu Osman Büyükşen'in geçirdiği sinir krizi canlı yayında anbean yayınlanmış, ilgili şahsın son derece zor anları ekrana yansıtılmıştır. Yoğun şekilde dramatizasyon bulunan görüntüler hiçbir kesintiye veya reklam arasına uğramadan yayında aktarılmıştır.

Görsel 8. 23.06.2021/2

Programın son kısmında ise sunucu Büşra Büyükşen'i ailesinin katilleri olmakla şüpheli gördüğü yengesi Betül Büyükşen'le halen görüşüyor olmakla suçlamaktadır. Sunucu Müge Anlı'nın da sinirlerine hakim olmakta zorlandığı yayında sunucu Büşra ve Betül Büyükşen'e yönelik tepkisini *"(...) Nasıl senin kızın aynı evde oturuyor o insanlarla? Benim ailemi cinayetle suçlayacak insanı ben parçalarım, ne aynı evde oturması? (...) Ama eğer ben de işin içindeysem kapatırım üstünü, susarım (...)"* sözleriyle ifade etmektedir. Eleştiri sınırılarının ötesine geçen, objektiflik ve ölçülülük esasıyla bağdaşmayan ve kişilerin ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyetine de saldırı sözkonusu olan bu durumların tamamında hiçbir kamu yararı bulunmasa da tüm ailevi tartışmalar ve konukların rencide edici ve zor anları yayında kesintisiz yayınlanmış ve program o gün total grubu reyting sıralamasında ikinci olmuştur.

5.2.4. 24.06.2021 Tarihli Yayın

24.06.2021 tarihli programda ilgili konu yine yaklaşık 130 dakika boyunca işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 2. olmuştur. Yayın kolaj videosuyla başlamış ve bir önceki günün canlı yayınında konuk Osman Büyükşen'in geçirdiği sinir krizi kolaj videosunda *"Bir evladın yürek burkan feryadı"* sloganıyla gerilimli müzik eşliğinde ve yer yer siyah beyaz görüntülerle birlikte oldukça ajite edici bir biçimde tekrar gösterilmiş, sonrasında ise bu defa maktul çiftin diğer oğlu Uğur Büyükşen'in programda 2019 yılında işlendiği zaman dilimine denk gelen ve yine canlı geçirdiği sinir krizi bir başka kolaj videoyla anımsatılmıştır. İlerleyen dakikalarda yayınlanan bir diğer kolaj videosunda ise

Osman Büyükşen'in geçirdiği sinir krizinin farklı görüntüleri yine yankı efektleri eşliğinde ajite edici biçimde sunulmaktadır. Yayınlanan videoların tamamında yoğun biçimde dramatizasyon bulunmaktadır.

Yayınlanan bir diğer kolaj videosunda ise bu defa maktul Metin Büyükşen'in gelininin telefonunda uygunsuz mesaj yakalayıp yakalamadığı, kuzeniyle ilişkisinin olup olmadığı sorgulanmakta olup, bu durum Betül Büyükşen'in ahlaksal şeref ve haysiyetine saldırı teşkil etmektedir. Canlı yayına geçilmeden önceki son videoda ise bir önceki günün canlı yayınının ardından stüdyoda yaşananlar gösterilmektedir; stüdyoda bulunan diğer aile bireylerinin olayın görgü tanığı ve mağduru Büşra Büyükşen'e konuşması yönünde ısrarcı tutumları kayda alınmıştır. Normal şartlar altında aile içi bir konuşma olması gereken bu durum ise izleyicilere aktarılmaktadır. Aile bireylerinin stüdyoda bulunması nedeniyle tam olarak özel alandan söz edilemese de kişiler için psikolojik olarak zor ve rencide edici olabilecek bu görüntülerin verilmesi de ailenin mahremiyetiyle bağdaşmamaktadır.

Görsel 9. 24.06.2021/1

İlerleyen dakikalarda sunucu Uğur Büyükşen'in önceki yıllarda yaptığı bir trafik kazasından bahsetmekte ve Uğur Büyükşen'i karşı taraf aracın hasarını karşıladığı halde yine de babasından yanıltmak suretiyle tekrar para almakla itham etmektedir. Uğur Büyükşen durumu karşı tarafın hasarı ödemesinin ardından babasından aldığı parayla aracın farklı masraflarını karşıladığını anlatırken ise sunucu yine yalan söylemekle itham etmektedir.

Yayında geçen bu diyalog ailevi bir durumu ifşa etmesi nedeniyle özel yaşamın gizliliğine aykırı olmakla beraber ahlaksal şeref ve haysiyete de saldırı teşkil etmektedir.

Olayın yaşandığı dönemde cinayet mahallinin bulunduğu bölgede jandarma er olarak vatani görevini yaptığını iddia eden ve isimsiz ve yüzü görünmeyecek şekilde programa röportaj veren bir kişi ise ailenin gelininin kendi kuzeniyle ilişkisi olduğunu, bu durumu ailenin gelini Betül Büyükşen'in telefonunu bizzat incelediğinde fark ettiğini iddia etmektedir. Soruşturmanın gizliliği esasına da aykırı olan bu durum adı geçen şahısların ahlaksal şeref ve haysiyetine saldırı teşkil etmekle beraber, şahsın adının ve yüzünün gizlenmiş olması da haberin güvenilirliğine de gölge düşürmektedir. Yayına röportaj veren bir diğer isimsiz görgü tanığı ise Betül Büyükşen ve kuzeni arasında ilişki olabileceğini ve kuzeni Mehmet Ali Dayanır'ın Betül Büyükşen'in eşi Uğur Büyükşen evde olmadığı sırada evlerine doğru gittiğini iddia etmektedir. Yayına bağlanarak hakkındaki iddialara yanıt vermek zorunda kalan Betül Büyükşen'in cinsel ve ahlaksal şeref ve haysiyeti saldırıya uğramıştır. 1. Bölüm'de de bahsedildiği üzere kişinin cinsiyeti ve medeni durumuna göre durumdan göreceği zarar da değişebilmektedir, Betül Büyükşen'in evli ve çocuklu olması nedeniyle bahsedilen durumdan eşi ve çocuklarının da zarar görme durumu söz konusudur.

Görsel 10. 24.06.2021/2

Programın son kısmında ise sunucu Büşra Büyükşen'e yönelik *"Bir insan kimin yanında örtünmeye gerek duymaz? (...) Seninle ilgili köydeki dedikoduları da başına gelmiş olabilecek şeyleri de biliyoruz ama onları burada yayınlamayız."* ifadelerini kullanarak Büşra Büyükşen'in köyden birileriyle ilişkisi olabileceğini ima etmekte ve hem özel

yaşamının gizliliğini ihlal etmekte hem de ahlaksal şeref ve haysiyetine zarar vermektedir. Üstelik *"başına gelmiş olabilecek şey"* ifadesi muğlak bir ifade olmakla beraber, Büşra Büyükşen'i töhmet altında bırakan da bir ifadedir. Total reyting sıralamasında ikinci olan programda kamu yararı içeren herhangi bir unsur ise bulunmamaktadır.

5.2.5. 25.06.2021 Tarihli Yayın

25.06.2021 tarihli programda ilgili konu yaklaşık 130 dakika boyunca işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 1. olmuştur. Konunun özetine dair yayınlanan kolaj videosunda gerilimli müzikle aile içi tartışmalar tekrar verilmiş, olay mahallinden *"dehşet evi"* olarak söz edilmiştir. İlgili videoda yoğun biçimde dramatizasyondan söz etmek mümkündür. İlerleyen dakikalarda ise sunucu Uğur Büyükşen'i şüpheli olmalarına rağmen eşinin ailesiyle irtibatını kesmemekle, olaydan sağ kurtulan Büşra Büyükşen'i ise annesini olay mahallinde burakmakla suçlamakta ve maktullere karşı iyi birer evlat olamamakla suçlayarak şahısların toplumsal şeref ve haysiyetlerini hedef almaktadır.

Akabinde ise maktul çiftin büyük oğlu Uğur Büyükşen canlı yayında sinir krizi geçirirken tüm bu anlar canlı yayında gösterilmektedir; yine bahsi geçen görüntüler dramatizasyon içermektedir. Sunucu ise sonrasında Büşra Büyükşen'i yalan söylemekle itham etmekte, olayda kar maskeli birilerinin veya susturuculu silah kullanıldığına inanmadığını belirtmekte olup bu durum Büşra Büyükşen'in ahlaksal şeref ve haysiyetine saldırı teşkil etmektedir. İlgili programda özel yaşamın gizliliğini ihlal sayılabilecek herhangi bir durum olmamakla beraber, kamu yararı da bulunmamaktadır.

5.2.6. 28.06.2021 Tarihli Yayın

28.06.2021 tarihli yayında ilgili konuya yaklaşık 80 dakika süre ayrılmış ve program total reyting sıralamasında 1. gelmiştir. Özet amaçlı kolaj videosu gerilimli müzik eşliğinde, yayında sinir krizi geçiren konukların eski görüntülerini barındırmaktadır. İlerleyen dakikalarda ise cinayetin çözülmesi için kurulan özel ekibin olay mahallinde yaptığı

çalışmalar gerilimli bir müzikle aktarılmaktadır. Her iki videoda da dramatizasyon mevcuttur.

Programın ilerleyen dakikalarinda sunucu, yayına bağlanmak istemeyen ailenin gelini Betül Büyükşen'e karşı cinsiyetçi bir üslup kullanmakta, ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyetini zedelemektedir:

Betül niye siz de orada babanla bağlanmıyorsunuz anlamadım yani. Nedir bu yani? Neye naz, neye niyaz? Senin yaşadığın evde iki tane cinayet işlenmiş, bağlanayım mı bağlanmayayım mı? (...) Sen neyi konuşmuyorsun anlamadım, sen niye kocanın yanında değilsin bir kere? Kocan seni çağırıyor çağırıyor da niye gelmiyorsun? Hiç anlamadım ben sizin köyde yaşananları. Mehir parası kayınpederden isteniyor. Babası gitme deyince de kocası gel dese gelmiyor kadın falan. Erkeksiniz ya hani, biz kocamızın sözünü dinleriz, kocamızın peşine takılırız sevdiğimiz, saygı duyduğumuz için, korktuğumuz için değil yani. Onunla evliyiz ya biz, kocam ne diyorsa o ya da karım ne diyorsa o! (...) Benim kocamın bana gel dediği yerde ben nasıl gelmeyeceğim? (...)

Bu konuşmanın ardından yayınlanan bir diğer videoda ise maktul çiftin üç çocuğunun da cinayet sonrası birbiriyle olan dargınlıkları gibi ailevi konulardan bahsedilerek şahısların özel yaşamının gizliliği ihlal edilmektedir. Stüdyo dışında bir araya gelen üç kardeş ve amcalarının buluşmaları ise kayda alınarak videoya dahil edilmiştir. Yayınlanan videoda *"Çiftin çocukları arasındaki kardeşlik bağı kopma noktası kopma raddesine ulaşmıştı."* ifadeleri yer almaktadır. Sonrasında ise videoda kardeşleriyle görüşen Büşra Büyükşen için *"Yıllar sonra Büşra Büyükşen'in bir yanında küsüp ayrıldığı, diğer yanındaysa beraber yaşadığı ağabeyi vardı."* ifadeleri kullanılmaktadır. Video kaydının şahısların bilgisi ve rızası dahilinde alındığı görüntülerden anlaşılsa dahi büyük bir travma yaşamış ve zor günlerden geçmekte olan bir ailenin stüdyo dışı buluşma görüntülerini dramatize ederek yayınlamak da etik değildir.

Görsel 11. 28.06.2021/1

İlerleyen dakikalarda ise yayına bağlanan ailenin gelini Betül Büyükşen'e sunucu cenazede ağlamadığı ve çocuklarıyla oynadığı yönündeki söylentileri aktarmış ve bu açıdan da eleştirmiştir. Akabinde ise yasak ilişki yaşadığı yönünde iddialar bulunan kuzeni ile telefon görüşmelerinin olup olmadığına yönelik sorular sormakta ve bu konuda eskiden verdiği beyanları hatırlatmaktadır. İlgili konunun 2019 yılında programda ilk kez işlendiği sürece yönelik hazırlanan kolaj videosunda bu görüntülere tekrar yer verilmiş ve bu görüntülerde ise Betül Büyükşen cinayetten önce de sonra da cep telefonuna gelen mesajları her zaman sildiğini ve telefonunda mesaj tutmadığını ifade etmektedir. Ancak konuya değin ısrarlı tartışmalar sürünce Betül Büyükşen'in cep telefonunu set ekibinden birine verdiği görülmektedir; set çalışanı ise telefonu inceleyip sunucuya telefondaki mesaj sayısını ve mesajlaşmaların kimlerle olduğunu aktarmaktadır. Her ne kadar cebren olmasa da kişinin şahsi telefonunu verip söylediklerini teyit ettirme çabası dahi küçük düşürücü olmakla beraber mesajların sayısı, tarihleri ve mesajlaşmaların kimlerle olduğuna yönelik bilgilerin paylaşılması da özel yaşamın gizliliğini ihlaldir ve kişinin toplumsal ve ahlaksal şeref ve haysiyetini zedelemektedir. Bahsi geçen durumda kamu yararının varlığından söz etmek mümkün olmadığı gibi Toplumsal Sorumluluk Teorisi uyarınca öngörülen yayıncılık sorumluluğuyla da bağdaşmamaktadır.

Konuya değin polemik sürerken sunucu Müge Anlı olay günü olay yerine intikal eden jandarma ekibinden o dönemde vatani görevini yapmakta olan erin de stüdyoda bulunduğunu ve Betül Büyükşen'in telefonunu inceleyenin kendisi olduğunu ve kuzeniyle ilişkisi olduğuna yönelik iddiaların da kendisine ait olduğunu beyan eder. Stüdyoda bulunan

konuk da Betül Büyükşen ve kuzeni arasındaki mesajlaşmaların gönül ilişkisine yönelik olduğunu ifade ederek sunucuyu teyit eder. Stüdyoda bulunan kimi aile bireyleri ise ellerindeki resmi verilerde böyle bir bilgi bulunmadığını beyan etmektedir. Öte yandan iddia boyutundaki bu ifadeler hem özel yaşamın gizliliğini ihlal etmekte, hem de kişinin ahlaksal ve cinsel şeref ve haysiyetine saldırı teşkil etmektedir. İlaveten programda işlenen konuda kamu yararı bulunmamaktadır.

Görsel 12. 28.06.2021/2

5.2.7. 29.06.2021 Tarihli Yayın

29.06.2021 tarihli programda ilgili konu yaklaşık 90 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 1. olmuştur. Hatırlatma amaçlı kolaj videosunda ailenin gelini Betül Büyükşen ve kuzenine yönelik iddialar yinelenmiştir. Stüdyoda bulunan konuklardan olayın yaşandığı dönemde vatani görevini olay mahalline yakın bir jandarma karakolunda er olarak yapan kişinin olay mahalline yönelik yalan söylediği stüdyoda bulunan aile bireyleri tarafından fotoğraflarla birlikte açığa çıkınca ise konuk stüdyoda güç anlar yaşamıştır. Bu noktada dikkate değer olan husus, cinayet gibi karmaşık bir olayın yayına bağlanan kişilerin beyanına dayalı olarak çözme çabalarının adli soruşturmalara zarar verme olasılığıdır. İncelenen yayınlarda kamu yararı bulunmamakla beraber, aksine açık dosyalarda soruşturmanın gizliliğine zarar verme veya gerçekleri manipüle etme olasılığı da söz konusudur.

Programın ilerleyen dakikalarında ise olay yeri ve jandarma karakolunun güvenlik kamerası görüntülerinden derlenmiş bir başka video ekranlara yansıtılır. Gerilimli müzik ve efektler eşliğinde cinayetin gerçekleştiği evin görüntülerinin ardından hikayeleştirmeye gidilen videoda olay gecesi şu şekilde anlatılmaktadır:

3 Eylül 2018 akşamı saatler tam da 22.10'u gösterirken arabasıyla ilerlemekte olan Osman Topbaş birden komşunun kızı olan Büşra Büyükşen'i görür. Gecenin karanlığında ne yaptığını anlayamadığı genç kıza yardım etmek için durduğunda korkunç olayı öğrenir. (...) Korku ve telaş içerisindeki genç kızı arabasına bindiren Topbaş, yönünü jandarma karakoluna çevirir ve büyük bir hızla hareket eder. İsmil jandarma karakolunun kameralarında o gece yaşanan hareketlilik saniye saniye görülmektedir. (...) Cinayetin haber verilmesiyle jandarmanın dehşet evine gelmesi arasında sadece birkaç dakika geçmiştir. Karakol komutanı eve doğru gelirken askerlerse evin çevresinde güvenlik tedbirleri alır. İşte bu anlarda babasının vurulduğunu gören, annesine ne olduğunu bilemeyen Büşra arabadan aşağıya inmez.

Video hem maktul çiftin yakınları hem de olayın görgü tanığı ve mağduru Büşra Büyükşen stüdyodayken izletilmekte ve *"dehşet evi"* gibi sarsıcı ifadeler kullanılmakta ve kullanılan ses ve görüntü efektleriyle halihazırda travmatik olan durum daha da ajite edici hale getirilmekte ve hem aile yakınlarının hem de izleyicilerin olumsuz etkileneceği gerçeği göz ardı edilmektedir.

Görsel 13. 29.06.2021/1

Sunucu Müge Anlı görüntülerin ardından Büşra Büyükşen'e olay gecesine ilişkin sorular yönelttikten sonra tekrar Büşra Büyükşen'e inanmadığını şu sözlerle ifade etmektedir:

(...) O gece orada başka bir şey oldu. Orada ya birisi geldi bir tartışma oldu, bir şey oldu. Ben inanmıyorum zaten kar maskesine falan, en baştan beri söylüyorum. Yani inanamıyorum ben, (...) yani Konya'nın o köyünde sessiz sakin huzurlu bir köy. Ne kar maskesi, ne susturuculu tabanca, ne siyah giyimli adamlar! Bunlar Hollywood filmlerinde oluyor. (...) Bizim hiç bilmediğimiz anlatmadığın bir şey varsa da anlat. Olur bir olaya karışmışsındır, üniversitede bir grubun içine mi girdin? (...)

Sarfedilen sözlerle itham altında kalan konuk Büşra Büyükşen'in ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyetini de zedeleyen bu sözler hem eleştiri sınırlarını aşmakta, hem de haberle yorum arasındaki ayrımı ortadan kaldırmaktadır.

İlerleyen dakikalarda ise yayına bağlanan ismini vermek istemeyen bir izleyici ailenin gelini Betül Büyükşen'in cinayetten bir gün sonra kuzeni ile yaylada samimi şekilde dolaşırken görüldüğüne yönelik duyumlar olduğunu aktarmaktadır. Sunucu ise bunu

söyleyen tek kişinin yayına bağlanan kişi olmadığını, bunu daha önce de duyduğunu ifade etmekte ve hatta *"Gören çoban neden yalan söylesin ki? (...) Üç çocuk annesi kadın sen Mehmet Ali'nin durumuna kalp emojisi gönderene kadar swap testi nasıl yapılır onu öğrenseydin. Üç çocuk annesi de nasıl milletin durumlarına kalp gönderir anlamıyorum. Ondan sonra da kayınvaliden öğlen oldu sabah kalvaltısı niye kalkmadı hala elinde telefon diyor!"* ifadelerini kullanmaktadır.

Kim olduğu belirsiz kişiler tarafından yapılan bu ithamların herhangi bir dayanağı olmamakla beraber, şeref ve haysiyet hususunda hem cinsiyetin hem de kişinin medeni durumunun önem arz ettiği 1. bölüm'de de belirtilmiştir. Yasak aşk ve benzeri durumların kadınlar için daha ağır bir itham olduğu kabul görmekle birlikte, kişinin evli olması durumunda bu konudaki mağduriyet de artmaktadır. Betül Büyükşen'e yönelik dedikodu mahiyetindeki bu söylentiler hem stüdyoda bulunan eşi, hem de çiftin çocukları için de rencide edicidir. Dolayısıyla herhangi bir kanıta dayanmaksızın ağır bir ithama canlı yayında yer vermek etik olmadığı gibi, olayada adı geçen kişilerin tamamıyla sıradan kişiler olmaları nedeniyle hiçbir kamu yararı barındırmamakta ve hem şahısların ahlaksal ve cinsel şeref ve haysiyetine zarar vermekte, hem de özel yaşamının gizliliğini ihlal etmektedir.

Görsel 14. 29.06.2021/2

İlerleyen dakikalarda ise ismi belirtilmeyen ve sırtı dönük şekilde program ekibine konuşan bir diğer kişi ise postanede sıra beklerken tesadüfen duyduğunu iddia ettiği birkaç kişi arasında geçen konuşmayı ve cinayete yönelik söylentileri aktarmaktadır:

(...) İsmil'de bir karı-koca öldürülmüştü, ne oldu o konu kapandı mı deyince kız direkt evet evet, Büşra benim çok yakın bir arkadaşım, Büşra'nın çok büyük bir sırrı var ve Betül bu sırrı bildiği için Büşra hiçbir şey söyleyemiyor. Ben de o sırrı biliyorum dedi. Annesi de kızı dürttü ve sus sus, bizden duyılmasın da kimden duyulursa duyulsun dedi. Annesi dedi ki öldürülme sebepleri mehir meselesi değil. Bu işin içerisinde Büşra, Uğur, Betül ve Betül'ün ailesi var dedi. Sanki bana göre daha çok Büşra'yı hedef gösteriyordu. Herkes biliyor köyde ama hiç kimse konuşmak istemiyor, herkes korkuyor dedi. Onlar karı-koca çok iyi insanlardı ama Betül'ün tarafı biraz daha baskın tipler, ondan dolayı kimse konuşmak istemiyor, korkuyor. Biz neden konuşalım dedi.

Muhabirin bu konuşmayı yapanları tarif etmesi isteği üzerine ise iddiada bulunan kişi gördüğünü iddia ettiği kişilerin adını ve fiziksel özelliklerini yayında paylaşmakla özel yaşamının gizliliğini ihlal etmiştir. Büşra Büyükşen ise kişinin belirttiği isimde bir arkadaşı olduğu iddiasını ve diğer söylenenleri yalanlamaktadır. Programda ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyet ihlalinin yanı sıra özel yaşamın ihlali ve dramatizasyon mevcuttur, kamu yararı ise bulunmamaktadır.

5.2.8. 30.06.2021 Tarihli Yayın

30.06.2021 tarihli programda ilgili konu yaklaşık 130 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 1. olmuştur. Özet amaçlı kolaj videosuyla başlayan programda kolaj videosu gerilimli ses ve görüntü efektleriyle eşliğinde maktul çiftin oğlu Osman Büyükşen'in günler önce geçirdiği sinir krizi ve gelinleri Betül Büyükşen hakkındaki yasak aşk iddialarını barındırmaktadır. Dramatizasyon içeren video aynı zamanda aile içi tartışmaları da barındırmaktadır.

Programın ilerleyen dakikalarında ise ailenin gelini Betül Büyükşen'in bu defa ailenin komşusu ile ilişkisi olabileceği konuşulmaktadır. Sunucu ise bu iddialar hakkında şu ifadeleri kullanmaktadır:

(...) Bu cinayetten önce de sizin aranızada bir şey mi yaşanıyor, birbirinizden hoşlanıyor musunuz diye köylüler konuşmuş. O gün cinayet günü de bir tek o gün gelmemiş Osman Doğrucan size oturmaya ve bu da dedikodulara yol açmış. Artık ne yapayım bütün köy konuşuyor benim burada söylememin anlamı yok. Yani zaten köy bildikten sonra Van'daki adam bilse ne olacak, bilmese ne olacak? Ankara'daki adam bilse ne olacak, bilmese ne olacak? O yüzden söylüyorum. (...) Valla bu senin telefonun, aşk meşk ilişkiler, mehir davası… (...) Rahmetli babanın yerinde olsam evet söylerdim, eğer bu kadar mehir de mehir diye insanlar üzerime geliyorsa o zaman sen de tut bir kızına bak derdim yani.

Yukarıda geçen ifadeler eleştiri sınırlarının ötesine geçmekte ve şahsın ahlaksal, cinsel ve toplumsal şeref ve haysiyetini zedelemekte ve evli olan şahsı zan altında bırakmaktadır.

Akabinde ise sunucu yeni bir videodan bahsetmekte ve köyde Büyükşen çiftinin ölümüne yönelik dolaşan bir başka iddianın ise çiftin yanlışlıkla öldürüldüğüne yönelik olduğunu belirtmektedir. Bir başka ailenin husumetli olduğu kişiler bulunduğunu ve bu aileye de ulaştıkları halde kimsenin konuşmadığını, kendisininse bu dedikoduları pek de inandırıcı bulmadığını ancak yine de köye gidip yaptıkları çekimi anlatmaktadır. Hatırlanacağı üzere olay örgüsünün anlattığı kısımda Büyükşen çiftinin ölümüne yönelik yapılan soruşturma ve tamamlanan yargılama sürecinin sonunda çiftin bir başka aile için tutulan kiralık katilin adresi karıştırması nedeniyle yanlışlıkla öldürüldüğü ortaya çıkmıştır. Hazırlanan videoda Büyükşen çiftinin evinden *"dehşet evi"* olarak bahsedilmektedir. Husumetlisi bulunan diğer ailenin evi ise blurlanmış haliyle dışarıdan görüntülenmiş ve takılan güvenlik kamerası ile boyanan dış kapıya dikkat çekilmiştir. Video sonrası bahsi geçen ailenin bireyleri de yayına bağlanmış ve iddiaları yalanlamışlardır. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi cinayete yönelik süreç tamamlandığında olaya yönelik gerçeğin bu olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda reality showların süregelen adli soruşturmaları yayında işlemesinin sebep olabileceği olumsuzlukları (delil karartma, manipülasyon vb) değerlendirmek açısından bu durum da ayrıca düşündürücüdür.

Aynı programda yayına bağlanan Betül Büyükşen'in annesi Alime Büyükdoğrucan'la (maktül çiftin dünürü) konuşurken sunucu Müge Anlı bu defa *"Sen nasıl bir şey demiyorsun ki? Biri benim üç çocuklu kızıma laf söylese var ya paralarım onu, eğer inanıyorsam kızıma!"* ifadelerini kullanılmaktadır. Ancak burada kullanılan üslup ölçülülük esasıyla bağdaşmamakla birlikte, sunucu Müge Anlı Betül Büyükşen'e yönelik iddialara programda oldukça geniş yer ayırmıştır.

İlerleyen dakikalarda ise yayına bir başka ismini vermek istemeyen izleyici bağlanmış ve Betül ve Büşra Büyükşen'in aralarındaki bir sırla ilgili gizlice konuştuklarını duyduğunu iddia etmiştir. Sunucu Müge Anlı ise daha önceden bağlanan farklı kişilerin de benzeri iddiaları olduğunu ve bunların doğru çıktığını iddia etse de bu duruma yönelik herhangi bir bilgi veya kanıt sunulmamıştır.

Görsel 15. 30.06.2021/1

Yayına benzer iddialarla bağlanan bir diğer kişinin ardından ise Müge Anlı, Büşra Büyükşen'e yönelik eleştiriyi aşan ve ailenin de toplumsal şeref ve haysiyetini zedeleyen sözler sarf etmektedir.

Herhalde senin ve benim mantığım farklı ilerliyor, o yüzden de yani kelimelerimi çok dikkatli seçmeye çalışıyorum. (...) Senin anneni babanı orada istemeyen abin ve gelin sonunda muratlarına ermişler. Annen baban ölmüş, Osman'ın da o köydeki evle hiç ilgisi yok. O şimdi inadına bazı şeyleri yapıyor,

muratlarına ermişler. Ya ben de mi problem var arkadaşlar? Ben Betül'e derim ki ne oldu annemi babamı bu kadar üzdün, bak muradına erdin. (...) Zaten o sinirle, üzüntüyle kendime de hakim olabilir miydim bilmiyorum. Ben herhalde Betül'ü döverdim orada. Yani tamam televizyondayız diye şiddete hayır o bu bilmem ne falan filan o ayrı! (...) Onun kocasının evi yok, o babasının evine almış bir tane kadın getirmiş. Sonuçta senin anneni babanı o evde istememişler. (...) Sonunda o ev kaldı mı geline? Zehir ederim geline o hayatı. Çünkü sen benim annemin son günlerini zehir ettin. Bak doğrudur yanlıştır, ben hayatın doğal akışı içinde konuşuyorum. (...) Ben olsam Osman'la bir olur onları o eve sokmam, yakarım yine de sokmam! (...)

Programın son kısmında ise olayın 2019 yılında ilk kez işlendiği görüntüler derlenmiş ve mehir tartışmalarına yönelik aile içi kavgalar tekrar yayına verilmiştir. Görüntülerin yayınlanmasının ardından aile bireylerinin tekrar tartışmasıyla sunucu Müge Anlı, eleştiri sınırlarını aşan sözlerle Büşra Büyükşen'in toplumsal şeref ve haysiyetini zedelemektedir:

Senin yapman gereken kavgayı ben yapıyorum, içselleştirmesem çok iyi olacak ama bütün gün baş ağrısıyla çıldıryorum. Senin demen lazım, babamın anamın başını yediniz hadi şimdi defolun gidin! (...) Ama sensin kız, sana düşer. Sen şimdi öyle bir duyorsun ki bana ölü balık gözü gibi bakıyorsun, sanki duvara konuşuyormuş gibi hissediyorum ama bilmem nerede mi geziyorsun deyince de birden bire çıldırıyorsun. (...) Sen gayet çemkirebilen birisin!

İncelenen programda ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyet ihlalinin yanı sıra, özel yaşamın ihlali ve dramatizasyon mevcuttur, kamu yararı ise bulunmamaktadır.

5.2.9. 01.07.2021 Tarihli Yayın

01.07.2021 tarihli yayında ilgili konu yaklaşık 130 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 1. olmuştur. Hatırlatma amaçlı kolaj videosuyla başlayan yayının kolaj

videosunda aile içi kavgalar kullanılmış, yasak aşk iddiaları hatırlatılmış ve gerilimli ses ve müzik efektleriyle birlikte *"kızlarının gözü önünde korkunç bir cinayete kurban giden çift"* ifadesi yer almıştır. Dramatizasyonun bulunduğu videoda toplumsal ve ahlaksal şeref ve haysiyete saldırı da söz konusudur.

Konuya dair köydeki dedikoduların konuşulduğu kısımda ise sunucu *"Eğer Betül'ün bir yasak aşkı varsa, komşu Osman Büyükdoğrucan da olabilir deniyor"* ifadesini kullanarak kişilerin ahlaksal şeref ve haysiyetini zedelemekte, sonrasında ise programda komşu Osman Büyükdoğrucan ile yapılan röportaj yayınlanmaktadır. Canlı yayında maktul çift ile komşularının evi arasındaki mesafe gösterilmekteyken cinayetten sağ kurtulan Büşra Büyükşen'in olay esnasındaki evden kaçma süreci tatbik ettirilmektedir. Dramatizasyonun yer aldığı bu kısımda aynı zamanda özel yaşamın gizliliğinin ihlali de söz konusudur.

Görsel 16. 01.07.2021/1

Akabinde ise stüdyoda cinayet anlarının canlandırması yapılmakta, Büşra Büyükşen'den cinayetin gerçekleştiği anı canlandırması istenirken maktul Necla Büyükşen'in stüdyoda bulunan kızkardeşinin Necla Büyükşen rolü, maktül Metin Büyükşen'in kardeşinin Metin Büyükşen rolü, maktul çiftin oğlu Osman Büyükşen'in ise katil rolünü canlandırması istenmektedir. Canlandırma; dramatizasyona sebep olma olasılığı nedeniyle halihazırda kaçınılması gereken bir yaklaşımken, bunu kaybı yaşayan aile bireylerinden beklemek de etik değildir. Travmatik kayıplar yaşayan ve halen zor zamanlar

geçiren aile bireylerinden canlı yayında rencide edici ve zor bir talebi yerine getirmesi beklenirken kişilerin yaşayabileceği olumsuzlukları da gözetmek gerektiği düşüncesindeyiz.

Görsel 17. 01.07.2021/2

Stüdyodaki canlandırmanın ardından ise programın muhabiri cinayetin gerçekleştiği eve girerek cinayet anını bu defa evin içinden anlatmaktadır. Büşra Büyükşen katille mücadele ettiği anları anlatırken ise sunucunun *"Yani dipçikle vurduysa senin bu kafanda da birkaç tane şey olacak. Yani keşke bunu da yapabilsem, ben sana şu kadın halimle alsam sana bir tane dipçikle vursam, nasıl vurulduğunu bir görsen! (...)"* sözleri eleştiri maksadını aşmakta ve konuğu rencide de ederek toplumsal şeref ve haysiyetine zarar vermektedir.

Görsel 18. 01.07.2021/3

İlerleyen dakikalarda ise bu defa program sunucusunun stüdyoya canlandırma amacıyla pencere ve yatak istemesiyle eşyalar temin edilmiş ve cinayetin görgü tanığı Büşra Büyükşen'den abisi katil rolündeyken katille olan mücadelesini anlatması istenmiştir. Aile bireylerini rencide edici biçimde gerçekleşen bu canlandırmada ise sunucu tarafından *"O zaman katille göz göze geldin, adamın gözünden Uğur mudur, Yılmaz mıdır, Osman mıdır, ben miyim şak diye anlarsın. Ben şu anda senin gözlerini de görüyorum ya asla unutmam, salak değilsem ya da saklamak istemiyorsam."* sözleri sarfedilerek konuğun toplumsal şeref ve haysiyeti zedelenmektedir. Programda canlandırmanın olduğu bölümlerde yoğun dramatizasyonla beraber kişileri küçük düşürücü, toplumsal şeref ve haysiyetine saldırı teşkil eden anlar olduğu belirlenmiştir.

Görsel 19. 01.07.2021/4

Canlı yayında zor anlar yaşayan Büşra Büyükşen'e yönelik *"(...) Yani kavga falan olmadı? Geldi James Bond vurdu gitti babanı, annen de nasıl öldü bilmiyoruz artık. (...) Türkiye'den örnek vermek istemiyorum şimdi, CIA başkanı falan mı yani geldi buldular onu Konya'nın köy evinde, sedirin üzerinde. (...) Tutturdun bir türkü gidiyorsun!"* ifadeleri de konuğu rencide eden ve toplumsal şeref ve haysiyetine zarar veren ifadelerdir.

İlgili yayında özellikle canlandırma sahneleri yoğun dramatizasyon ve toplumsal ve ahlaksal şeref ve haysiyete saldırı içermekle birlikte özel yaşamın gizliliğini ihlal de tespit edilmiştir, ilaveten ilgili yayında kamu yararı bulunmamaktadır. 02.07.2021 tarihli yayın

sezon finali olması nedeniyle yalnızca kolaj görüntülerini içerdiğinden çalışmaya dahil edilmemiştir. Programda 21.06.2021 ve 01.07.2021 tarihleri arasında incelenen bölümlerin çalışma kapsamında seçilen kategorilere yönelik etik ihlal olup olmadığı Tablo 2'de yer almaktadır. İncelenen dokuz programın tamamında (%100) ahlaksal şeref ve haysiyete saldırı ve yine dokuz programın altısında (%66,66) toplumsal şeref ve haysiyete saldırı olduğu görülmektedir. Yine dokuz programın sekizinde (%88,88) özel yaşamın gizliliğini ihlal söz konusu olmakla beraber, incelenen programların hiçbirinde kamu yararı bulunmamaktadır. Son olarak ise programların tamamında dramatizasyona başvurulduğu görülmektedir. Bu olay örgüsünde de Toplumsal Sorumluluk Teorisi esasları ile bağdaşmayan unsurlar mevcuttur, üstelik tespit edilen bulgular medya etik kodlarına hem mevcut RTÜK Kanunu'na aykırıdır.

Tablo 2

Olay Örgüsü-2 Çözümleme Birimleri Açısından Etik İhlaller

Yayın Tarihi	Ahlaksal Şeref ve Haysiyet İhlali	Toplumsal Şeref ve Haysiyet İhlali	Özel Yaşamın Gizliliğini İhlal	Kamu Yararı	Dramatizasyon	Reyting Sıralaması (Total)
21.06.2021	Var	Yok	Var	Yok	Var	1.
22.06.2021	Var	Yok	Var	Yok	Var	1.
23.06.2021	Var	Var	Var	Yok	Var	2.
24.06.2021	Var	Yok	Var	Yok	Var	2.
25.06.2021	Var	Var	Yok	Yok	Var	1.
28.06.2021	Var	Var	Var	Yok	Var	1.
29.06.2021	Var	Var	Var	Yok	Var	1.
30.06.2021	Var	Var	Var	Yok	Var	1.
01.07.2021	Var	Var	Var	Yok	Var	1.

5.3. Olay Örgüsü-3 – Muhammet Burhan Cinayeti (2022)

Amasya ili Aksalur köyünde ikamet eden evli ve iki çocuk babası 27 yaşındaki Muhammet Burhan, 16.08.2021 tarihinde uğradığı silahlı saldırı neticesinde hayatını kaybetmiştir. Yakınlarının başvurusu üzerine ise cinayet 06.05.2022 – 23.05.2022 tarihleri arasında programda ele alınmıştır. Programdaki süreçte Muhammet Burhan'ın eşinin yasak aşk yaşadığı ortaya çıkmış ve konu programda uzunca bir süre birçok konukla beraber işlenmiştir (cnnturk.com, 2022). Süreç boyunca gözaltına alınan veya tutuklu yargılanan farklı farklı kişiler olsa da (Fatma Burhan – eşi, Selami Şen – eşinin sevgilisi ve maktulün aynı köyde ikamet eden bazı arkadaşları olmak üzere) olaya yönelik soruşturma sürmekte olup henüz fail ya da failler tespit edilememiştir.

5.3.1. 06.05.2022 Tarihli Yayın

06.05.2022 tarihli yayında ilgili konu yaklaşık 90 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 7. olmuştur. Konunun takdimi için hazırlanan kolaj videsunda ses ve görüntü efektleriyle dramatizasyona yer verilirken, videoda muhtelif yasak aşk iddiaları da yer almıştır. Sonrasında ise hem maktul Muhammet Burhan ve stüdyoda da bulunan komşusu (Esra Ürker) arasındaki, hem de maktulün eşi Fatma Burhan'ın ailenin bir yakını (Selami Şen) ile arasındaki yasak aşk iddiaları kişilerin açık isimleri de verilerek doğrudan ekrana yansıtılmaktadır. Bahsi geçen kişilerin tamamının evli olması nedeniyle de özellikle hassasiyet içeren bu gibi iddialar asılsız veya gerçek olması farketmeksizin, kişilerin ahlaksal şeref ve haysiyetine ve özel yaşamın gizliliğine saldırı teşkil etmektedir.

İlerleyen dakikalarda ise stüdyoda bulunmayan maktulün eşi Fatma Burhan hakkındaki yasak iddialarının yanı sıra cinayet sonrası yaşadığı sorunlar nedeniyle kadın sığınma evine gidişi ve kayınpederi tarafından taciz edildiği iddiaları yayında konuşulmuştur. Benzer şekilde burada da iddiaların doğruluğu veya yanlış olmasından ziyade, hem aileler hem de şahıslar için güç durumlara neden olabilecek hassas konuların doğrudan ekranda yer alması hem ahlaksal şeref ve haysiyete, hem de özel yaşamın

gizliliğine saldırı teşkil etmektedir. Üstelik cinsel saldırı mağduru olduğu iddia edilen kişinin medyada açık kimliğinin verilmesi etik de değildir.

Sonrasında ise kayınpedere yönelik iddialar tartışılırken maktul Muhammet Burhan'ın çocukluğunda evlatlık verildiği, stüdyoda bulunan kişilerin biyolojik ailesi olduğu, bahsi geçen taciz iddialarının ise maktulü evlatlık alan kişiye yönelik olduğu bilgisi verilmektedir. İncelenen programda kişilere yönelik ahlaki ithamların yanı sıra ailevi konular ön plana çıkarılmakta, süregelen yagılamayı etkileme olasılığı olan barut artığı, görgü şahitlerinin ifadeleri gibi detaylar tartışılmaktadır. Ahlaksal şeref ve haysiyete ve özel yaşamın gizliliğine saldırı tespit edilen programda toplamsal şeref ve haysiyet ihlali ise tespit edilmemiştir. Dramatizasyona yer verilen programda, kamu yararı ise bulunmamaktadır.

5.3.2. 09.05.2022 Tarihli Yayın

09.05.2022 tarihli yayında ilgili konu yaklaşık 90 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 9. olmuştur. Önceki yayınların özetinden oluşan kolaj videosunun ardından sunucu sözü maktulün stüdyoya ilk kez gelen eşine bırakmaktadır. Maktulün eşi Fatma Burhan'ın yanında ise bir dönem ilişki yaşadığı olayın şüphelilerinden Selami Şen oturmaktadır. Sunucu Fatma Burhan'a halen birlikte olup olmadıklarını sorduğunda *"Hayır"* yanıtını alınca *"Evliyken beraber oluyorsun da şimdi neden olmuyorsun, ben de onu anlamıyorum. (...) Ee, o kadar kocanı sevsen zaten başka biriyle görüşmezdin."* ifadeleriyle karşılık vermektedir.

Ardından yayınlanan röportajda ise maktulün eşi Fatma Burhan evliliği boyunca eşiyle ve eşinin ailesiyle yaşadığı problemleri, neden yasak ilişki yaşadığını kapsamlıca aktarmaktadır. Fatma Burhan her ne kadar röportajı kendi rızasıyla verdiği için özel yaşamın gizliliğini ihlal söz konusu olamsa da tüm bu ailevi durumların aktarılması da hem kişiler hakkında ithamlara neden olmakta hem de hiçbir kamu yararı barındırmamaktadır. Hem Fatma Burhan'ın hem de ilişki yaşadığı kişinin evli olması ve her iki tarafın da çocuklarının olması nedeniyle bu gibi durumların canlı yayında paylaşılmasının pek çok olumsuzluğa sebep olma olasılığı da söz konusudur. Bunun dışında kayınpederinin kendisini taciz ettiğini

iddia eden Fatma Burhan'a tacize yönelik detaylı açıklamalar yaptırılmaktadır, ancak şahıs röportajı kendi rızasıyla vermiş olsa dahi açık isim ve açık kimliğiyle mağdur olarak ekranda yer almamalıdır.

Görsel 20. 09.05.2022/1

Hem Fatma Burhan ve Selami Şen, hem de maktul Muhammet Burhan ve komşusu Esra Ürker arasındaki yasak ilişki iddialarının dile gelmesinin ardından stüdyoda konuklar arasında yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Ardından ise Fatma Burhan'ı kayınpederinin taciz ettiğine yönelik iddialar bu defa da ilişki yaşadığı Selami Şen tarafından dile getirilmiştir. Taciz iddiaları nedeniyle yayına bağlanan kayınpeder Sami Burhan ile Fatma Burhan yüzleştirilmiş ve bu konuda da yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Son derece nahoş bir konu üzerinden tarafların yayında karşılıklı buluşturulması hem Toplumsal Sorumluluk Teorisi esaslarıyla bağdaşmamakta, hem de ailelerin ve şahısların ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyetlerine de saldırı teşkil etmektedir. Tacize yönelik tüm detayların ekranda konuşulması medyanın bilgilendirme göreviyle bağdaşmamakla beraber, hem kadın mağdur hem de iddia boyutunda olması nedeniyle karşısındaki şahsa da zarar vermektedir.

Görsel 21. 09.05.2022/2

İlerleyen dakikalarda sunucunun Fatma Burhan ve Selami Şen'e ilişkilerinin boyutunu sorgulayan sorular yöneltmesi, nasıl ve ne şekilde gizlice buluştuklarına yönelik sorular sorması ise bir diğer çarpıcı durumdur. Program boyunca tartışılan çarpık ilişkiler ve taciz iddiaları konuklar ve aileleri için rencide edici olmakla beraber ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyet ihlaline, özel yaşamın gizliliğinin ihlal edilmesine sebep olmuştur. Programda kamu yararı ise bulunmamaktadır.

5.3.3. 13.05.2022 Tarihli Yayın

13.05.2022 tarihli yayında ilgili konu yaklaşık 60 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 4. olmuştur. Programın başlangıcında yer alan kolaj videosu önceki günün yayını sonrası stüdyoda yaşananlara yer vermektedir. İlerleyen dakikalarda ise Selami Şen'in olay yerinde olduğuna yönelik iddiaların ardından Şen'in yeğeni ile arasındaki mesajlaşmanın ekran görüntüsü ise ekrana verilerek yalan söyleyip söylemediği üzerinde durulmaktadır; ancak kişiler arası özel yazışmalar ekrana yansıtıldığı için özel yaşamın gizliliği ihlal edilmiştir.

İlerleyen dakikalarda ise Fatma Burhan ve Selami Şen, program ekibi ve stüdyoda bulunan konuklar tarafından konuşmaları yönünde psikolojik baskı altına alınmaktadır. Ardından yayına bağlanan bir kişi ise Fatma Burhan ve Selami Şen'i cinayetten sonra samimi şekilde gördüğünü iddia etmektedir. İddiaları reddeden Fatma Burhan ve Selami

Şen'i sunucu *"Kadın gördüğünü söylüyor işte! (...) Birlikte olmadığın kadının dizine de dokunamazsın ki zaten!"* ifadeleriyle azarlamaktadır. Ölçülülük esasıyla da bağdaşmayan bu durum şahısların ahlaksal şeref ve haysiyetini zedeleyen bu durum, özel yaşamın gizliliğini de ihlal etmektedir.

Görsel 22. 13.05.2022/1

Toplumsal şeref ve haysiyete saldırı ile dramatizasyonun yer almadığı yayında, kamu yararı da bulunmamaktadır.

5.3.4. 16.05.2022 Tarihli Yayın

16.05.2022 tarihli yayında ilgili konu yaklaşık 60 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 5. olmuştur. Hatırlatma amaçlı kolaj videosunun ardından sunucu konukları takdim ederken köyden bir başka çiftin de aralarında olduğunu, kendilerine yönelik iddiaları duymuş olsa da yayında aktarmaktan imtina ettiğini, ancak çiftin buna rağmen yayına kendi rızaları ile katılmak istediğini beyan etmektedir. Stüdyoya gelen Fatma ve Recep Şilli aynı köyde ikamet eden evli bir çift olup, Fatma Şilli'nin de Muhammet Burhan ile ilişkisi olduğuna yönelik söylentiler bulunmaktadır; sunucunun bu iddiaları duyurmaktan imtina ettiğini söylemesine rağmen çiftin kendi rızaları ile yayına katılmak istemesi değişen mahremiyet algısına yönelik düşündürücü ve ileriye yönelik çalışmalar için de göz önünde bulundurulması gereken bir husustur.

Öte yandan stüdyoda maktul Muhammet Burhan'ın eşiyle ilişki yaşayan Selami Şen'in eşi de getirilmiştir. Cinayet soruşturması ile esasen ilgisi olmayan şahsın kendisini aldatan eşiyle ve eşinin sevgilisiyle stüdyoda yüzleşmesi beklenmektedir. Eşler stüdyoda ihanete yönelik birbiriyle tartışırken sunucu ise şu sözlerle araya girmektedir:

Niye bakamıyorsun eşinin yüzüne? Bizim Lokum (köpeği) şöyle yapıyor mesela bir kabahat işlediğinde (...) kim yaptı diyoruz kafasını çeviriyor çünkü utanıyor. Keşke etrafımızdaki insanlar köpekler kadar sadık, sevecen, utanma duygusu olan, küçücük bir yemeğin bile kıymetini ömür boyu bilecek kadar o duyguya sahip, keşke insanlar Lokum kadar şerefli olsalar.

Şahsın hem ahlaksal şeref ve haysiyetine hem de hayvandan daha aşağı olmakla itham edilmesi nedeniyle toplumsal şeref ve haysiyetine saldırı teşkil eden bu ağır sözler ölçlülük esasıyla da bağdaşmamakla beraber, özel yaşamın gizliliği esasına da aykırıdır. Şahıslar kendi rızası ile stüdyoda bulunsa dahi ailenin kendi özel alanında yapılması gereken ailevi tartışmaların yayında aktarılması hem aile bireylerinin yakınlarına da zarar vermekte hem de toplumun genel ahlak anlayışıyla bağdaşmayan durumlara da neden olabilmektedir. Üstelik bahsi geçen tartışmada kamu yararının bulunmaması da bir diğer önemli unsurdur.

Görsel 23. 16.05.2022/1

Program ekibi tarafından ise Selami Şen ve Fatma Burhan'a aralarındaki mahrem konulara yönelik sorular yöneltilmekte ve bu yönde bir itiraf beklenmektedir. Sunucu tarafından *"Sen iki çocuk annesi biri olarak bu adamla İstanbul'a giderken herkesin böyle*

şeyler düşüneceği aklına gelmedi mi?" sorusu yöneltilmekte, sonrasında stüdyoya konuk gelen diğer çift Fatma ve Recep Şilli ile ilgili iddialara yer verilmektedir.

Maktulün eşi Fatma Burhan'ın eşiyle Fatma Şilli arasında yasak ilişki olabileceği iddialarının yanı sıra çiftin çocuğunun biyolojik babasının maktul Muhammet Burhan olabileceğine kadar ciddi ithamlar yayında yer bulmaktadır. Şahısların ahlaksal ve cinsel şeref ve haysiyetine saldırı teşkil eden bu iddiaların ardından ise stüdyoda bulunan Recep Şilli'nin hem sabıka geçmişi hem de çeşitli sağlık raporları ve rahatsızlıkları canlı yayında sunucu tarafından paylaşılmış ve şahsın özel yaşamının gizliliği ihlal edilmiştir.

Görsel 24. 16.05.2022/2

Cinayete yönelik hiçbir ilerlemenin olmadığı yayında sunucu iddiaların ardından Fatma Burhan'ı *"Sen önce kendi çocuğuna bak, milletle yazışırken çocuk mocuk bakılmaz!"* ifadeleriyle azarlamaktadır. Kamu yararının bulunmadığı programda yalnızca kişilere yönelik yasak ilişki iddiaları ve kişilerin özel alanına giren konular konuşulmuştur. Ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyete saldırının söz konusu olduğu yayında, özel yaşamın gizliliğini ihlal de söz konusu olup dramatizasyon bulunmamaktadır.

5.3.5. 20.05.2022 Tarihli Yayın

20.05.2022 tarihli yayında ilgili konu yaklaşık 75 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 5. olmuştur. Program hatırlatma amaçlı kolaj videosu ile başlarken, videoda *"Yeşilırmak kendarında infaz"*, *"mesajlarda saklanan aşk"* (Fatma Burhan ve Selami Şen kastediliyor), *"birbirine düşürdüğü isimler"* (Fatma Burhan kastediliyor), *"çelişkiler yumağı"* gibi ifadeler ses ve görüntü efektleri eşliğinde sunularak hem sansasyonelleştirmeye hem de dramatizasyona gidilmiştir.

Programın ilerleyen dakikalarında ise daha önce de bahsi geçen kişilere yönelik yasak aşk iddiaları tekrar konuşulmuş ve aynı köyden farklı farklı kişiler hakkında da yasak aşk iddiaları ortaya atılmış, Fatma Burhan'ın Selami Şen'den önce yasak aşk yaşadığı bir diğer kişinin adı soyadı verilmiş, Fatma Burhan'a da ilişki yaşadığı daha farklı kişilerin de olup olmadığı sorulmuştur. Burada bahsi geçen kişilerin tamamı evli olduğu için mağdur olan kişi sayısı da artmakla beraber, adı geçen kişilerin neredeyse tamamının oldukça küçük bir köyde yaşayan kişiler olması nedeniyle zor durumda bırakabilecek bu iddiaların bir kısmı yine adı geçen kişiler tarafından kabul edilse dahi ahlaksal şeref ve haysiyete saldırı teşkil etmektedir. Aynı zamanda, özel yaşamın gizliliğinin ihlaline de neden olan bu durumun sebep olabileceği olumsuz sonuçlar da göz ardı edilmektedir.

Selami Şen'in stüdyoda bulunan eşi ise eşinin ailesine bakmadığını ifade ederken sunucu ise Selami Şen'in köyde kimlerin yanında çalıştığını sorgularken şahsın sadece belirli kişilerle çalıştığı yanıtına istinaden *"O zaman bu kadın da tabii ki açız der"* yanıtını vererek konuğun toplumsal şeref ve haysiyetini zedelemekte, ardından konukla girdiği tartışmadan sonra ise jandarma teşkilatına ve savcılığa seslenerek *"İşte durum bu, isterseniz daha bunu tutun burada, isterseniz daha dursun yani"* ifadelerini kullanmaktadır. Kolluk kuvvetlerini de itham altında bırakan bu açıklama konuğun da hem masumiyet karinesini ihlal etmekte, hem de ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyetini zedelemektedir.

Görsel 25. 20.05.2021/1

Benzer şekilde programın ilerleyen dakikalarında konuk Selami Şen'le girdiği tartışmada kolluk kuvvetlerinin tutumunu eleştiren sunucu ile konuk arasında geçen tartışmada şu sözler yer almaktadır:

M.A: *Ben de Müge Anlı isem Deniz tavuk bile kesemez. (...) Deniz yazık yani çok iyi bir çocuk, kimin neyi yapıp yapmadığı anlaşılıyor. (...)*

S.Ş: *Bu idam sehpasının ipini çektirmem size, buraya idam sehpasını koymuşsunuz*!

M.A.: Ne yazık ki idam zaten yok.

S.Ş.: Adalet var, Allah var yukarıda.

M.A.: Aynen var, sen önce gidip akrabanın karısıyla beraber olmayacaksın anladın mı? (...)

Yukarıda bahsi geçen kişi Muhammet Burhan cinayeti nedeniyle bir süre tutuklu yargılanmıştı ve halen dava devam etmektedir. Bu nedenle dava seyrini etkileyebilecek bu ifadeler yayında yer almamalıdır.

İlerleyen dakikalarda ise stüdyoda Fatma Burhan ile Selami Şen'in eşinin arasında tartışma yaşanmış, sonrasında ise stüdyoda bulunan konuk çift Fatma ve Recep Şilli ile Fatma Burhan arasında maktulün Fatma Şilli ile yasak aşk yaşamış olabileceği ve çiftin

çocuğunun maktulden olabileceğine yönelik iddialara ilişkin tartışma yaşanmıştır. Bu polemiğe bir kez açıklık getiren sunucu, Recep Şilli'nin söylentilere neden olan sağlık problemlerini etraflıca tekrar açıklamaktadır. Sonrasında ise konukların arasında stüdyoda büyük tartışma yaşanmış olmasına rağmen yukarıda bahsedilen konuya yönelik savcılıkta verilen ifade tutanağı sunucu tarafından satır satır okunmaktadır. Kişilerin sağlık durumuna yönelik bilgilerin özel yaşama dahil olması nedeniyle özel yaşamın gizliliğini ihlal söz konusudur. İlaveten konuk Fatma Şilli'nin ahlaksal ve cinsel şeref ve haysiyeti bu iddialar nedeniyle zarar görmüştür.

Görsel 26. 20.05.2021/2

Programın son kısmında ise program ekibi Fatma Burhan ve Selami Şen'in cinayetten sonra birlikte şehir dışına çıktığına, aynı otelde kaldıklarına, aynı evde birlikte bir yaşam kurduklarına yönelik iddiaları şahısların en mahrem konularını da ekleyerek dile getirmekte ve şahısların dar anlamda özel yaşam alanının ve sır alanının gizliliğini ihlal etmektedir. Sonrasında ise yayına Selami Şen'in arsasını sattığı kişi bağlanmış ve konuğa arsa satışının zamanı ve bedeli sorulmuş, konuk da yanıtlamıştır. Bu bilgiler Selami Şen'e sorulup arsa satışının yasak aşkla ilgisi olmadığı sorulduğunda o da ne zaman ve ne amaçla arsa satışı yaptığını, o dönemki borç miktarını açıklamak zorunda bırakılmıştır. Program boyunca çeşitli kişilere yönelik yasak aşk iddiaları yayının oldukça geniş bir kısmını oluşturmaktadır, ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyet ihlallerinin ve özel yaşamın gizliliği

ihlalinin yoğun biçimde yaşandığı programda dramatizasyon da mevcut olup, kamu yararı ise bulunmamaktadır.

5.3.6. 23.05.2022 Tarihli Yayın

23.05.2022 tarihli yayında ilgili konu yaklaşık 90 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 5. olmuştur. Hatırlatma amaçlı kolaj videosu *"Nehir kıyısında cinayet"* ifadesi ile başlamakta ve ses ve görüntü efektleri içermektedir. İlerleyen dakikalarda programda ilgili konuya geçildiği kısımda yayınlanan bir diğer kolaj videosunda tamamen maktulün eşi ve akrabası arasındaki yasak aşk ön plana çıkarılmakta ve *"İnfaz edilen Muhammet Burhan iki aşığın arasındaki tek engel olduğu için mi öldürüldü?"* ifadesi yer almaktadır. Aynı videoda *"köyü birbirine düşüren söylentiler"* ifadesi yer almakta, önceki yayınlarda yer alan çeşitli kişiler hakkındaki yasak aşk iddiaları teker teker hatırlatılmaktadır. Ayrıca videoda *"infaz"* sözcüğü sıklıkla yer almaktadır; Adli Tıp Kurumu'nun olayın oluş biçimine yönelik yaptığı bu yorum programda kolaj videolarında ve KJ'lerde sıkça tercih edilmesi dramatizasyon unsurudur. İlgili kolaj videosunda kişilerin ahlaksal şeref ve haysiyetini ve özel yaşamının gizliliğini ihlal de söz konusudur.

Kolaj videosunun ardından ise program bu defa maktulün ablasının aynı köyden bir başka evli kişiyle yasak aşk yaşadığı iddiasıyla başlamaktadır. Konukların arasında geçen uzunca tartışmaların ardından sunucu şu yorumu yapmaktadır:

Muhammet yazık boynu bükük bir çocukmuş. Kendi anası babası diyorlar keşke evlatlık vermeseydik diye. Zor bir hayatı olmuş, Fatma gibi bir kızla evlenmiş. Allah vermesin, bence bir erkek için en kötü şey. Belki parasızlığın üstesinden gelir, tarlada üç beş çalışır ama hayattaki en kötü şey bence bir erkeği karısının aldatması yani etrafa karşı. (...) Zaten Fatma gibi bir kızla evlenmiş, evlatlatlık verilmiş. Zaten Fatma diyor onu da orada hor görüyorlardı diye. (...)

Haberle yorum arasındaki ayrımın ortadan kalktığı bu sözlerde hem Muhammet Burhan'ın ailevi durumları ve maddi zorlukları dile getirilerek maktülün hatırasına zarar verebilecek, özel alanına giren bilgiler paylaşılmış, hem de Fatma Burhan için sarfedilen *"Fatma Burhan gibi bir kızla evlenmiş"* ifadesi olumsuz anlamda kullanılmış ve şahsın toplumsal şeref ve haysiyeti zedelenmiştir. Ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyetin ve özel yaşamın gizliliğinin ihlal edildiği programda dramatizasyona da başvurulmuştur; programda konuşulan konuların hiçbirinde ise kamu yararı bulunmamaktadır.

5.3.7. 27.05.2022 Tarihli Yayın

27.05.2022 tarihli yayında ilgili konu yaklaşık 90 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 4. olmuştur. Özet niteliğindeki kolaj videosunda cinayet için yine *"infaz"* ifadesi kullanılmakta ve konukların yasak aşk iddiaları nedeniyle stüdyodaki tartışmaları geniş yer tutmaktadır. Aynı videoda ismini vermek istemeyen bir izleyici ise yayına bağlanarak Selami Şen ve Fatma Burhan'ın ilişkisine yönelik özel bilgileri aktarmaktadır. Sonrasında ise sunucu, Fatma Burhan'ın telefonunun arama kayıtlarından bilgiler paylaşmakta ve Selami Şen'le cinayetten önce en son yaptığı görüşmenin tarihini ve görüşmenin ne kadar sürdüğünü yayında paylaşmakta ve özel yaşamının gizliliğini ihlal etmektedir. Kişisel Verileri Koruma Kanunu'na da aykırı olan bu durum aynı zamanda halen süregelen bir soruşturmada kolluk kuvvetleri tarafından elde edilen bu verilerin ekranda yer alması soruşturmanın seyrini etkileme olasılığını da ortaya koymaktadır.

Kolaj videosunun ardından programın başlangıcında Fatma Burhan'ın yaşadığı süreç nedeniyle duygusal anları yer almakta, sonrasında ise Fatma Burhan ve Selami Şen'in stüdyo dışında beraber vakit geçirdiği zamanlar yeni bir videoda aktarılmaktadır. Hazırlanan videoda yapılan çekim şahısların bilgisi ve rızası dahilinde görünmektedir. Ancak Selami Şen'in halen evli olması nedeniyle çifti sosyal yaşamda zor durumda bırakabilecek bu görüntüler verilirken şu ifadeler kullanılmaktadır:

İfade vermek için Amasya'ya giden Selami Şen sevgilisini görmek için büyük bir sabırsızlık yaşıyordu", "İki sevgili yayından sonra kavuştu", *"Birbirlerini*

sevdiklerini söylüyorlardı ancak ortada cinayete kurban giden bir koca, zorluklarla mücadelen eden bir eş ve çocuklar vardı", "Her ikisi de evli olmalarına rağmen neden birbirlerini seçtiklerini de anlattılar", "Söylediklerine göre Fatma Burhan şu an iki yaşında olan oğlunu dünyaya getirdiği için evliliğini bitirememiş, ilişkileri de noktalanmıştı ancak Muhammet Burhan cinayete kurban gidince yeniden bir araya gelmişlerdi", "Selami Şen daha boşanmadan her şeyi yoluna koyup evlenmeyi düşünüyordu, bunu söylerken sevgilisi Fatma Burhan'ın elini hiç bırakmayacağını vurgulamadan da edemedi.

Videodaki şahıslar röportajı kendi istekleri ile vermiş olsalar dahi, tamamen sıradan kişiler arasında yaşanan bu ilişkinin detaylarının bilinmesinde hiçbir kamu yararı bulunmamaktadır. Öte yandan videoda hem maktulun fotoğrafları hem de Selami Şen'in halen evli olması sıklıkla vurgulanarak da ekrandaki çifti toplum önünde zor durumda bırakabilecek bir algı oluşmaktadır. Fatma Burhan'ın çocuklarının (5 ve 2 yaşında) yüzlerinin buzlanarak verilmesi ise çocuklar adına kısmen doğru bir uygulama olsa da Fatma Burhan ve Selami Şen'in uzun bir süredir kamuoyu tarafından büyük bir ilgiyle takip edilen programda yer almaları ve aralarındaki yasak ilişkiye yönelik kapsamlı bilgilerin verilmesi nedeniyle şahısların hiçbirinin özel yaşamının gizliliğinden söz edilmesi de mümkün değildir. Videoda yoğun biçimde sansasyonelleştirme, kişiselleştirme ve dramatizasyon bulunmakla birlikte, Toplumsal Sorumluluk Teorisi esasınca kabul gören sorumluluk anlayışıyla da bağdaşmamaktadır.

Görsel 27. 27.05.2022/1

Bahsi geçen videodan hemen sonra sunucu sözü Selami Şen'in stüdyoda bulunan eşine bırakmakta ve eşi de bahsi geçen kişilere hakaret etmektedir. Fatma Burhan ve Selami Şen'in eşinin ve diğer konukların tartışmalarının ardından ise sunucu bu defa sözü Fatma Burhan'ın babasına ve abisine bırakmakta ve Fatma Burhan'ın ilişkisine rızalarının olup olmadığını sormaktadır. Tamamen sıradan kişilerden oluşan olayın tüm taraflarının aile içinde konuşulması gereken bu konular canlı yayında dile getirilmektedir. Fatma Burhan'ın babasının kızına büyü yapıldığı iddialarına ise sunucu *"Aşk en büyük büyüdür!"* yanıtını vermektedir. Bir cinayet soruşturmasını konu edinmekten tamamen uzak bir görüntü sergileyen programda aile içi tartışmalar ve kişilerin dar anlamda özel yaşam alanına giren bilgiler paylaşılmaktadır.

Tartışmaların ardından ise Fatma Burhan yukarıda da bahsedilen Selami Şen'le verdiği röportajı ve görüntüleri aslında istemediğini, yayınların arka planında olup bitenleri kimsenin bilmediğini stüdyoda beyan edince sunucu da programda yıllar önce işlenen bir başka cinayeti hatırlatıp o cinayette de maktulün eşinin yasak aşkı olduğunu, cinayetin bu nedenle işlendiğini ve yine o cinayette de maktulün eşinin ölen eşine üzülmediğini anlatarak kişiyi Fatma Burhan'a benzetmektedir. Bu sözlerin ardından ise stüdyoda tartışan aile bireyleri arasında Fatma Burhan'dan çocuklarının velayetinin alınmasına yönelik tartışmalar yaşanmıştır. Programda geçen anlar ilerleyen süreçlerde bahsi geçen çocukların da karşılarına çıkması durumunda yaşanabilecek olumsuzluklar barındırdığı gibi Fatma Burhan'ın da toplumsal şeref ve haysiyetine zarar vermektedir.

Programın son kısmında ise sunucu yasak ilişkiye ve Fatma Burhan'ın kayınpederi tarafından taciz edildiği şeklinde iddialara yönelik Selami Şen'i eleştirmekte ve şu ifadelerle toplumsal ve ahlaksal şeref ve haysiyetine zarar vermektedir:

Yayındayım, şiddete hayır o bu tamam orası ayrı niye gelip de bu Sami'nin karşısına dikilmedin? (...) Kocasıyla balığa gidiyorsun sevdiğin kadının, onu taciz eden kayınpederiyle de iş yapıyorsun. (...) Fatma ile siz ikiniz çok değişik tiplersiniz. Yani kocasının mesajlaştığı kadını evine çağıran konuşan Fatma, beraber olduğu kadını taciz eden kayınpederiyle yan yana olmaktan çekinmeyen bir Selami, yine

beraber olduğun kadının kocasıyla gel olta toplayalım diye balığa giden bir Selami. Beraber olabilirdiniz, ahlaken evet doğru değil, olur mu olur herkesin başına gelebilir mi gelebilir (...) ama kusura bakma da kocasıyla da balığa gidemezsin, olmaz insanın içi elvermez. (...) Erkekliğin de bir duruşu vardır. Hangi erkek bunu yapar?

Yoğun etik ihallerin bulunduğu bölümde farklı farklı şahısların ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyetleri zarar görmüş, kişilerin özel yaşamının gizliliği ihlal edilmiştir. Aile içi bir ortamda paylaşılması gereken konular canlı yayında aktarılarak toplumun geniş bir kesimi tarafından bilinir hale getirilmiştir; üstelik şahısların küçük çocuklarının olması nedeniyle onların bu durumdan etkilenme olasılığı söz konusudur. Dramatizasyonun da bulunduğu programda, tamamen sıradan kişilere yönelik hassas pek çok konu konuşulmuştur; ancak kamu yararı ve haber değeri bulunmamaktadır.

5.3.8. 30.05.2022 Tarihli Yayın

30.05.2022 tarihli yayında ilgili konu yaklaşık 90 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 6. olmuştur. Hatırlatma amaçlı kolaj videosunda cinayetten tekrar *"infaz"* olarak bahsedilmekte ve yasak aşk iddiaları yinelenmektedir. Bir önceki programda Selami Şen'e ağır eleştirilerde bulunan sunucu bu kez Fatma Burhan'a eleştirilerde bulunmaktadır:

Yani ben mesela senin yerinde olsaydım farklı düşünürdüm Fatma. Beni bu kadar sahiplenmeyen bir erkekle beraber olmak istemem. (...) Yani bence bu kadar sahiplenimeyen bir erkek de o kadınla beraber olmasın. Tamam siz bir şey yaşamış olabilirsiniz, başka planlar kutuyor olabilirsiniz ama kadın-erkek ilişkilerinde sahiplenmek dediğim şey insan sevdiğini gözünden sakınır. Beni gözünden sakınan biriyle beraber olmak isterim ben. Bence her kadın ve her erkek de öyle ister yoksa saldım çayıra mevlam kayıra. Sen istiyorsan kocandan hamile kal, dur ben de senin kocanla balığa gideyim, yok kocana sarılayım yok bilmem ne. Sen bir kadın olarak bundan rahatsızlık duymadın mı? (...)

Toplumsal ve ahlaksal şeref ve haysiyete de zarar veren bu sözlerin ardından stüdyoda bulunan konuklar arasında tekrar tartışma çıkmıştır. Maktulün söz isteyen abisi kardeşinin kendisi evde değilken evine dahi girmediğinden bahsedince sunucu da *"Doğrusu da budur kardeşim ben buna inanırım. Nikah düşer mi, düşer. Girilmez abi! Ben o terbiyeyle yetiştim. (...) Kötü bir şeye sebep olacak bir duruma kendini sokmayacaksın"* ifadeleriyle desteklemektedir. Haber niteliği taşımayan ve yalnızca kişisel yorumdan ve tercihden ibaret olan bu ifadeler stüdyodaki kişileri de zan altında bırakmaktadır. Bu ifadelerin sonrasında da stüdyoda dakikalarca süren bir arbede çıktığı görülmekte ve bu görüntüler ses dışında kesintiye hiçbir uğramadan yayınlanmaktadır.

İlerleyen dakikalarda ise Selami Şen'i cinayet günü olay yerinde gördüğünü iddia eden kişilerin röportajlarının ardından stüdyoda bir arbede daha yaşanmıştır. Stüdyodaki konukların Selami Şen'e yönelik çeşitli ithamlarının ardından ise sunucu Müge Anlı programı şu ifadelerle bitirmiştir: *"Arkadamızdan abuk subuk şeyler konuşturma Allah'ım, yaşarken de, öldükten sonra da. Bu niye böyle oluyor bilmiyorum acaba, kim böyle azmış kudurmuşsa yanında onu bekleyen bir karısı oluyor, evden dışarı çıkmayan adamın da karısı azıp kuduruyor. Neden acaba Allah böyle denk düşürmüyor? (...)".* Ahlaksal şeref ve haysiyete saldırı teşkil eden bu sözlerden sonra stüdyoda konuklar arasında tekrar tartışma yaşanmıştır.

Görsel 28. 30.05.2022/1

İlgili programda konukların ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyetine saldırı teşkil eden durumlar bulunmakla birlikte, özel yaşamın gizliliği de ihlal edilmiştir. Dramatizasyonun da yer aldığı programda kamu yararı ise bulunmamaktadır.

5.3.9. 03.06.2022 Tarihli Yayın

03.06.2022 tarihli yayında ilgili konu yaklaşık 110 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 4. olmuştur. Hatırlatma amaçlı kolaj videosunda köyden farklı kişilerin Selami Şen'e yönelik iddialarının yanı sıra yasak aşk yaşayan çiftin birlikte verdiği röportajdan da kesitler sunulmaktadır. Aynı videoda köyden bir başka görgü tanığı ise maktulün cinayetten kısa bir süre önce darbedildiğine yönelik ifade vermektedir. Ancak stüdyoda bulunan kişiler bahsi geçen kişinin maktulü evlat edinen aileden para aldığını, bu nedenle görgü şahitliğinin güvenilir olmadığını iddia etmektedir. Videonun sonrasında ise bahsi geçen kişinin oğlunun hangi sağlık problemi olduğu ve bahsedilen paranın bu amaçla alınmış olduğu yayında paylaşılmış ve sağlık durumu paylaşılan kişinin özel yaşamının gizliliği ihlal edilmiştir.

Görsel 29. 03.06.2022/1

İlerleyen dakikalarda ise sunucu, stüdyoya bulunmak istemeyen Fatma Burhan'ı eleştiri sınırını aşan ifadelerle azarlamaktadır:

Bu stüdyoya gelmek istemiyormuş, arkadaşlar da ona yan stüdyoyu ayarlamışlar. Ben de dedim ki öyle bir dünya yok, eğer gelmek istiyorsa burada, bu stüdyoda konuşur. (...) Senin eğer kocanın katili aranıyorsa ne münasebet sen yan stüdyodasın? (...) İster gel, ister gelme. Ben senin kocanın katilini arıyorum. (...) Ben burada aylarca sırada bekleyenleri bilirim. (...) İsteyen gelir, istemeyene kibarca bay bay deriz.

İlerleyen dakikalarda ise konuklar arasında önceki programlarda sarfedilen iddialar nedeniyle tekrar tartışma yaşanmaktadır. Konukların birbirine yönelik muhtelif yasak aşk iddialarından sonra Selami Şen'in eşi de Fatma Burhan ve Selami Şen'in gizli buluşmalarına yönelik bilgiler paylaşınca sunucu da tartışmalara dahil olmakta ve Fatma Burhan'ın mahremiyetine yönelik sorular sormaktadır. Ardından ise stüdyoda bulunan Fatma Burhan'ın babasına *"Madem sana kızın kayınpederim beni taciz ediyor dedi, sen neden kızını o evden almadın? (...) O tacizciyse sen de kızını tacizcinin yanına bırakmış babasın! Baba ne demek? Baba niye lazım? Senin kızına tecavüz edecek birisi, sen onu o evde tutacak mısın? (...) Seni de kızın bu durumlara düşürdü"* ifadeleriyle yüklenmekte ve konukların ahlaksal şeref ve haysiyetini ihlal etmektedir.

İlerleyen dakikalarda ise Selami Şen'e yönelik iddiaların yinelenmesinin ardından sunucu kolluk kuvvetlerinin de Selami Şen'in evinde arama yapılacağını önceden haber verdiklerini iddia ederek bunun suç olduğunu ifade etmiş, Selami Şen'in yakınlarının sorgulanmadığını ve bunun yanlış olduğunu belirtmiş ve ilgili jandarma görevlilerini de zan altında bırakmıştır.

Sonrasında yine Selami Şen'le eşi arasındaki geçmişteki problemlere yönelik tartışmaya yer verilen programda, Selami Şen'in 15 yaşındaki kızı da yüzü ekrana verilmeden babası ve annesi hakkında konuşturularak hem dramatizasyona gidilmekte, hem de ailenin mahremiyeti ihlal edilmektedir. Sonrasında ise sunucu Selami Şen'e hitaben ilişki yaşadığı Fatma Burhan hakkında şahsın toplumsal şeref ve haysiyetine zarar veren şu sözleri söylemektedir:

Sen Fatma'nın yüzünde bir şey hissediyor musun? (...) O Fatma'nın herkesi suçlarkenki yüz ifadesi senin hoşuna gidiyor mu? Sen Fatma'da mağduriyet görüyor musun? Burada şimdi iki tane anne var, ikisinin de suratına baktığımda endişe ve üzüntülerini görüyorum suratlarında. Buraya öyle kadınlar geliyor ki kocası öldürülmüş, gerçekten hani o mağduriyetini o suratındaki ifadesini, o üzüntüsünü, sevgisini görüyorsun. Ben mesela Fatma'da bunu hiç görmedim. Fatma kendini savunmaya geliyor buraya, Fatma kendine avukat tutuyor. (...) Ben Fatma'dan şunu beklerim: böyle yan stüdyolarda şimdi yaptığının adını söylersem terbiyesiz olurum şimdi söylemem de içimden geçeni, böyle yapana kadar (...) buraya aslanlar gibi gelir der ki evet benim sevgilim vardı ama ben iki çocuğumun babasının hakkını savunmak için buraya geldim. (...)

İlgili yayında ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyet ihlalinin yanı sıra özel yaşamın gizliliği de ihlal edilmiştir. Dramatizasyonun yer aldığı yayında kamu yararı ise bulunmamaktadır.

5.3.10. 06.06.2022 Tarihli Yayın

06.06.2022 tarihli yayında ilgili konu yaklaşık 90 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 3. olmuştur. Hatırlatma amaçlı kolaj videosunda tekrar *"Yeşilırmak kenarında infaz"* ifadesi yer almakta ve maktulün evlat edinildiği aileye yönelik iddialara yer verilmektedir. Bahsi geçen çiftin aynı köy içinde bir başka genç çifte para verdiği iddia edilmekte ve sebebi sorgulanmaktadır. Cinayet öncesi maktulün dövüldüğüne yönelik görgü şahitliği yapan köylülerden Yücel Ateş'in oğlu ve gelini olan bu genç çiftin aldığı para bu nedenle sorgulanmaktadır. Bu iddialara yanıt veren Sami Burhan bahsi geçen genç çifte para verdiği iddialarını kabul etmekte ve çiftin çocuğu olmadığı için tedavi görmeleri nedeniyle yardımcı olmak maksadıyla maddi yardımda bulunduğunu belirtmektedir. Ancak burada bahsedilen çiftin sağlığıyla ilgili bu durumların canlı yayında belirtilmesi nedeniyle hem özel yaşamları ihlal edilmiş, hem de bu nedenle toplumsal şeref ve haysiyetleri zedelenmiştir.

Akabinde programda kendisine yönelik ithamlara yanıt veren Selami Şen, kendisi hakkında suçlamalarda bulunan bir başka konuğun olaya yönelik savcılığa verdiği ifadeden bazı cümleler okuyarak yine bu kişinin aynı köyden bir başka kişiyle olan yasak ilişkisini ifşa etmektedir. Selami Şen, programa katılan konuk Kani Sığırcı'ya yönelik şu ifadeleri kullanmaktadır:

Bu benim hakkımda ifade veren 11 kişi çok mu doğru söylüyor? (...) Şimdi Kani Sığırcı buraya geldi, dedi ki benim Ayşegül'le hiçbir bağım yok. (...) Ben Kani Sığırcı'nın ifadesini okudum, ben diyor Memiş Sarı'nın kızı olan, Muhammet Burhan'ın ablası olan, Aksalur köyünde ikamet eden Ayşegül Yörükoğlu'yla üç yıl önce ilişkim vardı. (...) Ben size göstereyim işte burada belge. (...) Ben şimdi nereden bileyim Kani Sığırcı ile ablası Ayşegül Yörükoğlu'nu Muhammet Burhan'ın uygunsuz vaziyet görüp görmediğini?

Bahsi geçen Kani Sığırcı'nın hem savcılığa verdiği ifadeyi okumak suretiyle soruşturmanın gizliliğine zarar verilmiş, hem de hem kendisinin hem de yasak ilişki yaşadığı kişinin ve aile bireylerinin adı verilerek özel yaşamın gizliliği ihlal edilmiştir. Bahsi geçen kişiler yasak aşk yaşadıklarını savcılık nezdinde doğrulasa dahi, bu durumu medya yoluyla topluma duyurmak gibi bir zorunlulukları bulunmamakla beraber bu durumdan kişilerin aile bireyleri de zarar görmektedir. Diğer bir deyişle yasak ilişki yaşadığını kabul eden tarafların her ikisinin de evli ve çocuk sahibi kişiler olmaları nedeniyle yapılan bu ifşanın mağdurları da artmaktadır. Bu kısıma kadar olan süreçlerde sunucu da bu ifadelere yönelik hiçbir uyarıda bulunmamıştır.

Sonrasında sözü alan sunucu Müge Anlı, soruşturma kapsamında şahitlik yaptığı söylenen Yücel Ateş ve Mukaddes Hanım hakkında ithamlarda bulunmuş ve bu kişilerin şahitliklerinin güvenilmez olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Biz bu işe ilk bir salça meselesiyle başlamıştık, Deniz buraya geldiğinde Mukaddes Hanım salçayı önce getirdi dedi sonra getirmedi dedi, sonunda getirdi dedi zaten Mukaddes Hanım'ın şahitliği de hani doksan dakika içinde doksan kere

fikir değiştirdiği için çok önemsemedim, bence o şahit oradan düştü. Sonra Yücel Ateş, şimdi Yücel Ateş'in de o geceyle ilgili doğru bilgi vermediği açık bir şekilde ortada. Zaten o da sıkıştığı noktada topu jandarmaya attı beni sıkıştırdılar dedi, çıktı işin içinden. Jandarmanın sıkıştırmasıyla olacak iş değil, ne gördüysen onu söylersin jandarma da onu yazar. Jandarmanın sıkıştırma dediği bazen bana da söylüyorsunuz, çok soru sordun ben sıkıştım. Ben seni niye sıkıştırayım, senin söylediğin doğru değil. Sen sıkışıyorsun orada, ben seni sıkıştırmıyorum. Sen sıkıştığın için ortaya çıkıyor her şey. Burada da bence Yücel Hanım'ın dedikleri doğru değil. Yücel Hanım'ın ben ne görüp görmediğini bilmiyorum, bir şey görmüş olabilir ama bu anlattığı ifadeye geçen olay değil onun gördüğü. Çok açık ve net. Niye böyle yanlış bir şey söyledi? Yani yalan demek istemiyorum ama hukuktaki adı yalan ifadedir ama hadi yanlış diyeyim ben şimdi programda. Yücel Hanım doğruyu söylemiyor. Şimdi orada Yücel Hanım kendisini savunmaya çalıştığı için ben bunu yine hırsızlık olarak nitelemek, yani köyde tabii göz hakkı denen bir şey de vardır ama şunun da altını çizmek lazım; öyle köyde de kimse kimsenin (...) öyle herkes herkesin serasına gidip almaz. Çünkü zaten o zaman bütün köy gitsin, herkes birer kere gitse o domatesler bitti demektir. (...) Yani öyle geçerken ben aldım domates demek çok mantıklı değil. Gece karanlık olduğunu söylüyor ifadesinde, yine diyor ki ben genç bir delikanlı gördüm, bir fotoğraf gösteriyorlar Esra'nın akrabası ama o kişinin Silivri'de olduğu tespit ediliyor. O da oradan düşüyor sonra biliyorsunuz kocam seraya girdi girmedi falan filan o işler de olmadı. Sonra ifadesinde diyor ki genç bir çocuk gördüm, inleyen birisi vardı. Duydun mu inleyen birini dedim yayında, jandarma sıkıştırdı ben de öyle söylemek zorunda kaldım dedi fakat bir iddia daha attı ortaya. Olay günü Muhammet'i dört kişinin dövdüğünü söyledi dedi Fatma (stüdyoda bulunan Fatma Şilli kastediliyor). (...) Yücel Hanımcım siz ne söylediğinizin arkasında durun. Yani sonuçta bu konularda verdiğiniz ifadeler adamı ipe götürür, ipten alır. (...) Hanımefendi siz ne gördüğünüze karar verir misiniz, bu da salça meselesine dönmesin yani. Saçma sapan konuşuyorsunuz, o saçma sapan konuşmalarınız yüzünden yani kime ne diyeceğimizi şaşırdık.

Ancak sunucu bu sözlerle hem kişilere yönelik yalancı şahit ithamında bulunarak toplumsal şeref ve haysiyetlerini zedelemiş, hem de bahsi geçen kişilerin önceki

programlarda yer alan şahitlikleri nedeniyle tehdit edildikleri yönündeki beyanlarını göz önünde bulundurmayarak kişisel yargılamada bulunmuştur. Uzunca müddet bahsi geçen kişi hakkında neden ifadesine güvenmediğine yönelik açıklama yapan sunucu akabinde Yücel Ateş'in verdiği ifadenin aleyhine beyanlarda bulunan farklı kişilerin röportajlarına da yer vermiştir. Öte yandan Yücel Ateş'in ifadelerinde geçen ve programda da adı ve soyadı geçen kişinin bu bilgilerinin canlı yayında paylaşılması da özel yaşamın gizliliğini ihlaldir. İlaveten tüm bu sürecin hem soruşturma sürecine etki etmesi söz konusudur, hem de bu durum Toplumsal Sorumluluk Teorisi anlayışıyla da bağdaşmamaktadır. Kişilere yönelik yargılayıcı ifadeler kullanılması objektiflik ilkesinin ihlal edildiğini göstermekle beraber, haber ve yorum arasındaki fark da ortadan kalkmış görünmektedir.

Programın ilerleyen dakikalarında ise Selami Şen ve Fatma Burhan'ı terminale götüren taksiciyle yapılan röportaj verilmektedir. Taksici, Selami Şen'i ve Fatma Burhan'ı aldığı günün tarihini, Selami Şen'i aldığı yeri, sonrasında Fatma Burhan'ı babasının evinden alabilmek için şahsın yaptığı kurguyu, Aksalur köyünde Fatma Burhan'ın babası ile girdiği diyaloğu anlatmaktadır. Özel yaşamın gizliliğini ihlal eden bu durumun ekranda paylaşmakta kamu yararı da bulunmamaktadır.

Görsel 30. 06.06.2022/1

Programın son kısmında ise Muhammet Burhan'ın ölümü sonrası Fatma Burhan'a bağlanan dul maaşına ve aldığı promosyon ücretine yönelik bilgiler paylaşılmaktadır. Özel yaşamın gizliliğine aykırı olan bu durumun da paylaşılmasında kamu yararı bulunmamaktadır. Ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyetin ihlalinin söz konusu olduğu

programda özel yaşamın gizliliği de ihlal edilmiştir. Dramatizasyonun bulunduğu programda, kamu yararı ise bulunmamaktadır.

5.3.11. 10.06.2022 Tarihli Yayın

10.06.2022 tarihli yayında ilgili konu yaklaşık 50 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 4. olmuştur. Hatırlatma amaçlı kolaj videosunda gerilimli ses ve görüntü efektleri kullanılmış ve *"Yeşilırmak Nehri'nin kıyısında infaz"* ifadesi kullanılarak dramatizasyona gidilmiştir. Önceki programlarda geçen yasak iddiaları kolaj videosunda tekrarlanmaktadır. Konuklardan Esra Ürker'in telefon dökümlerinde eniştesi ile yaptığı görüşmelerin süre ve tarih bilgileri ve birbirlerini telefonda "Balçiçek" ve "Bal eniştem" şeklinde kaydettikleri gibi detaylı bilgiler paylaşılmaktadır. Sonrasında ise Esra Ürker'in yakınları (halası ve eniştesi) yayına bağlanarak çocuk yaşta anne ve babasını kaybeden Esra Ürker'i ve kardeşlerini kendilerinin büyüttüğünü, Esra Ürker ve eniştesi hakkında çıkan yasak aşk dedikodularının kendilerinde yarattığı travmayı duygusal anlar da yaşayarak aktarmaktadır. Ancak bir ailenin bu zor anları da gerilimli fon müzikleri ile yansıtılarak dramatizasyona gidilmiş, şahısların ahlaksal şeref ve haysiyetinin yanı sıra özel yaşamının gizliliği de ihlal edilmiştir.

Görsel 31. 10.06.2022/1

Konuklar arasında çıkan tartışmanın ardından sunucu dikkat çeken isimler olarak özetlediği bilgilerde köyden Kaan Lap ve babasının savcılıkta çelişkili beyanlarda bulunduklarını, Fatma Şilli ile Muhammet Burhan'ın Amasya'da otelde buluştuklarına yönelik iddialar bulunduğunu, stüdyoda bulunan Deniz Ürker ve Ercan Şilli'nin halihazırda olayla ilgili tutuksuz yargılandıklarını, Fatma Burhan'la ilgili ise yaşadığı yasak aşk nedeniyle en çok dikkat çeken isimlerden biri olduğunu anlatmaktadır. Sunucunun Fatma Şilli'ye yönelik otel kayıtlarının Fatma Burhan ve avukatı tarafından ortaya atıldığını belirtmesi üzerine ise program ekibinden avukat Rahmi Özkan kanıt bulunmadan bu gibi ailelerin dağılmasına varabilecek tehlikeli ithamların canlı yayında paylaşılmasının özel yaşamın gizliliğini ihlal ettiğini ve kişilerin şeref ve haysiyetine zarar verdiğini, böyle bir durum doğru olsa dahi bunu açıklamanın suç olduğunu beyan etmektedir. Programların tamamında bu ve benzeri iddialar olmuş olsa da ilk kez yayında bu durumun hukuki olmadığı program ekibi tarafından da belirtilmektedir.

Programı bitirirken ise sunucu şu ifadaleri kullanmaktadır:

(...) Demek ki millet de birbirinden baya saklıyor yani bu aynı evin içinde olan şeyleri. Sizin haberiniz yok, Yakup'tan (Fatma Burhan'ın eski sevgilisi) haberiniz yok, sen Yakup'la konuşuyorsun (Selami Şen'e hitaben), ne bileyim ben sevgilimin eski sevgilisiyle oturup kahvede oyun oynamam mesela. Şu halimle oynamam yani, bunun kadını erkeği de yok. (...) Benim beraber olduğum kadının eski sevgilisiyle oturacağım, bir de akrabam, bir de sana demiş ki olma bu kadınla, bu kadın kötü kadın demiş sana. Sen onunla tekrar oyun oynuyorsun. Sonra diyorsun ya tuttuğum bu eli bırakmam diye, ben bana anlatılanları hiçbir zemine oturtamıyorum. Hamileyken berabersiniz, doğurduktan sonra ayrılıyorsunuz, yani kadın diyor ki sana kayınpederim beni taciz ediyor, sen hala o evde oturmasına izin veriyorsun sevdiğin kadının. (...)

Ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyetin ihlal edildiği programda özel yaşamın gizliliği de ihlal edilmiştir. Dramatizasyonun da yer aldığı programda, kamu yararı bulunmamaktadır.

5.3.12. 13.06.2022 Tarihli Yayın

13.06.2022 tarihli yayında ilgili konu yaklaşık 20 dakika işlenmiş ve program total reyting sıralamasında 3. olmuştur. Soruşturmaya yönelik gelişmeler sunucu tarafından paylaşılmakta ve Esra Ürker'in yakınlarına yönelik de inceleme olduğunu belirtmektedir. Bahsedilen kişilerin adı ve soyadı geçmekte, savcılığa verdikleri ifadelerden canlı yayında paylaşılmaktadır; şahısların özel yaşamının gizliliği ihlal edilmektedir.

Programı bitirirken Fatma Burhan'a stüdyoya geri gelmesi yönünde çağrı yapan sunucu şu ifadeleri kullanmaktadır:

Fatma da artık tutsun gerçekleri anlatsın. (...) Avukatsız mı konuşmak istemiyor? Fatma niye avukatla konuşacakmış, Fatma aramıyor mu kocasını? Kocasının katilini arayan kişinin bie şey anlatırken avukata ihtiyacı yok ki zaten mağdur olan o. (...) Fatma senin niye avukatın yanında ben anlamadım. Sen kendini mağdur mu hissediyorsun, şüpheli mi? Şüphelinin yanında avukata ihtiyacı olur. (...) Bugüne kadar gayet güzel kendini anlatıyordun, bütün köy hakkında konuştun konuştun da ne oldu şimdi yani? (...) Fatma sen biraz sapla samanı karıştırdın gibime geliyor. Kimsenin de oyununa gelme, sapla samanı da karıştırma. Senin bu konuyla ilgin yoksa sen zaten mağdur olarak onları suçlamak için buradasın. Mağdurun mahkeme sahasında tabii ki herkesin avukat tutma hakkı vardır, sen şüpheli konumuna mı kendini koydun da avukatsız konuşmuyorsun? Konuştuğun zaman ne söylemekten korkuyorsun? Neyin tedbirini alıyorsun sen? Ne söylersen bir problem yaratabileceğini düşünüyorsun da az önceki Arife gibi (aynı günün yayında sevgilisi için ailesini terk eden zihinsel engelli kişi kastediliyor) sevgilisine sormadan konuşmuyordu, sen de avukatına sormadan konuşmuyorsun? Selami burada, sorulan bütün sorulara cevap veriyor. Onun yanında avukatı yok da senin sevgilin diye kuşkulanılan Selami? Sen de bu dosyanın şüphelisi olarak mı hissediyorsun? O yüzden mi bu gözyaşların, o yüzden mi kırmızı kod alarmın?

Bu ifadeler kişinin toplumsal şeref ve haysiyetine zarar vermekle birlikte, sunucu kişiyi avukat tutması nedeniyle yargılamaktadır. Öte yandan sunucunun eleştirdiği Fatma Burhan yayına katılmadığında ise programda ilgili konunun işlemek için tercih edilmediği de görülmektedir.

Olay Örgüsü-3 için incelenen oniki adet programın onbirinde (%91,66) ahlaksal şeref ve haysiyete, yine oniki programdan onbirinde (%91,66) ise toplumsal şeref ve haysiyete saldırı olduğu tespit edilmiştir. İncelenen oniki programın tamamında (%100) özel yaşamın gizliliği ihlal edilmiş, programların hiçbirinde ise tamamıyla sıradan kişileri konu edinen iddialar ve kamu yararı kapsamında değerlendirilemeyecek bir cinayete değin konular konuşulduğu için kamu yararı da bulunmamaktadır. Oniki programın sekizinde (%66,66) ise dramatizasyona başvurulduğu tespit edilmiş ve dramatizasyon içeren unsurların genellikle kolaj videolarında yer aldığı görülmüştür. Toplumsal Sorumluluk Teorisi esasları ile bağdaşmayan bu durumlar da, hem medya etik kodlarına hem mevcut RTÜK Kanunu'na aykırıdır.

Tablo 3

Olay Örgüsü-3 Çözümleme Birimleri Açısından Etik İhlaller

Yayın Tarihi	Ahlaksal Şeref ve Haysiyet İhlali	Toplumsal Şeref ve Haysiyet İhlali	Özel Yaşamın Gizliliğini İhlal	Kamu Yararı	Dramatizasyon	Reyting Sıralaması (Total)
06.05.2022	Var	Var	Var	Yok	Var	7.
09.05.2022	Var	Var	Var	Yok	Yok	9.
13.05.2022	Var	Yok	Var	Yok	Yok	4.
16.05.2022	Var	Var	Var	Yok	Yok	5.
20.05.2022	Var	Var	Var	Yok	Var	5.
23.06.2022	Var	Var	Var	Yok	Var	5.
27.05.2022	Var	Var	Var	Yok	Var	4.
30.05.2022	Var	Var	Var	Yok	Var	6.
03.06.2022	Var	Var	Var	Yok	Var	4.
06.06.2022	Var	Var	Var	Yok	Var	3.
10.06.2022	Var	Var	Var	Yok	Var	4.
13.06.2022	Yok	Var	Var	Yok	Yok	3.

ALTINCI BÖLÜM
SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumsal Sorumluluk Teorisini bugünün kabul gören ekolü haline getiren süreç, medyada kişilerin özel alanının ihlal edilmesi ve buna bağlı olarak mağduriyet yaşayan pek çok bireyin bulunmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle kişilik haklarının korunması hususu hem tüm hukuki sözleşmelerde, hem de neredeyse tüm özdenetim kuruluşlarının etik prensiplerinde de yer almaktadır. Etik prensipler, toplumların sosyolojisine göre kimi durumlarda farklılık gösterse de şeref ve haysiyet ilkesi ve özel yaşamın gizliliğinin korunması hususu mevcut paradigmada kesin olarak kabul görmüş bir husustur. Her ne kadar kamu yararının bulunduğu durumlarda ifade ve medya özgürlüğü görece kişilik haklarına nazaran toplumun genel menfaati için daha önemli ve öncül olarak kabul edilse de, sıradan kişiler söz konusu olduğunda tam tersine bireyi korumak adına kişilik hakları daha ön plandadır. Bu nedenle bu çalışmada da Türk toplumu tarafından yoğun rağbet gören ve tamamen sıradan kişilerin hayatını konu edinen *Müge Anlı ile Tatlı Sert* adlı programda kişilik hakları ihlalinin olup olmadığı nitel içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Elde edilen bulgular 6112 sayılı RTÜK Kanunu, Türkiye Gazeteciler Cenimyeti ve Basın Konseyi'nin belirttiği etik ihlal edildiğini göstemektedir. 2020, 2021 ve 2022 yıllarına ait örnek olayların çözümlemesinde *Müge Anlı ile Tatlı Sert* adlı programda sıklıkla kişilerin ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyetlerinin ve özel yaşamlarının gizliliğinin ihlal edilmiş, aynı zamanda programda sıklıkla dramatizasyona yer verildiği ve işlenen konuların hiçbirinin kamu yararı barındırmadığı da tespit edilmiştir.

Çalışmanın araştırma evreni olarak *Müge Anlı ile Tatlı Sert* adlı programın tercih edilmesinde programın uzun yayın geçmişinin yanı sıra emsallerine nazaran daha fazla izlenen bir program olması da belirleyici olmuştur. İlaveten program sunucusunun da hem aldığı ödüller hem de yapılan anket çalışmalarında toplumun teveccüh gösterdiği bir isim olması da yine belirleyici olmuştur. Ancak yoğun izlenme oranlarına rağmen suç odaklı reality showların sıklıkla şikayet edildiğine yönelik veriler de mevcuttur. Örneğin RTÜK tarafından yayınlanan verilerde incelemenin yapıldığı 2018 yılı Nisan ayı verilerine göre

reality show programları en fazla bildirim alan üçüncü sıradaki program türü olmakla beraber *Müge Anlı ile Tatlı Sert* adlı programın reality showlar içerisinde en fazla bildirim alan program olduğu da belirtilmiştir. Yine aynı kurum tarafından yapılan bir diğer kamuoyu araştırmasında katılımcıların %69,8'inin kadın programlarında yer alan psikolojik şiddetten rahatsız olduğuna yönelik veriler bulunmaktadır. Ancak bu verilere rağmen reality showların oldukça fazla izlenen programlar olduğu gerçeği de sabittir. Bu ilgiyi *entertainment* yani "iyi vakit geçirme" düşüncesi olarak da açıklamak mümkündür; ancak burada kastedilen izleyicilerde programda yer alan travmatik durumlar nedeniyle kendini daha iyi hissetme, bir nevi kendi haline şükretme durumudur. Öte yandan, özellikle de adli haberlerde insanların yaşadıklarına duyulan merak da bir diğer etkileyici unsurdur. Bu nedenle bu çalışmada yoğun rağbet gören ve hatta Türk televizyonculuğunun fenomen olarak nitelendirilebilecek örneklerinden biri olan *Müge Anlı ile Tatlı Sert* adlı programın içeriğinin kişilik hakları yönünden incelemesi yapılmıştır. Üç ayrı olay örgüsünden de elde edilen bulgular doğrultusunda programlara ait etik ihlal oranları ise Tablo 4'te belirtilmiştir.

Tablo 4
Etik İhlal Oranları

	Olay Örgüsü-1	**Olay Örgüsü-2**	**Olay Örgüsü-3**
Ahlaksal Şeref ve Haysiyet	%85,71	%100	%91,66
Toplumsal Şeref ve Haysiyet	%100	%66,66	%91,66
Özel Yaşamın Gizliliği	%100	%88,88	%100
Kamu Yararı	%0	%0	%0
Dramatizasyon	%71	%100	%66,66

Olay Örgüsü-1'de yer alan kayıp vakası ülkenin herhangi bir yerinde rastlanabilecek sıradan bir kayıp vakası olmasına rağmen, kayıp şahsı rencide edebilecek ve ailenin özel yaşamının gizliliğinin ihlaline neden olan pek çok unsur canlı yayında paylaşılmıştır.

Kişilerin aile içi anlaşmazlıkları ya da dargınlıkları, gündelik yaşam pratiklerine dair sıradan pek çok detay paylaşılmış, kayıp şahsın kızı ve eşine yönelik hem ahlaksal hem de toplumsal şeref ve haysiyetlerine saldırı niteliğinde birçok unsur canlı yayında aktarılarak şahıslar mağdur edilmiştir. Sunucunun program boyunca konuklara karşı yaklaşımı da hem objektiflikten ve ölçülülükten uzak, hem de kamu yararı barındırmayan sıradan ve kişisel bilgilerdir. İlaveten sunucunun aileye yönelik kullandığı ifadeler ve şahısların özel yaşamına yönelik yaptığı yargılamalar şahısların bundan sonraki sosyal yaşantısını etkileyebilecek ağır ithamlar içermektedir. Kayıp şahsın pek çok sağlık sorununun yanı sıra ailenin maddi sıkıntılarına yönelik de detaylı bilgiler paylaşılmış olması hem aile adına rencide edici, hem de şeref ve haysiyet kırıcı bir durumdur. İlgili kısımda da belirtildiği üzere incelenen programların %85,71'i ahlaksal şeref ve haysiyete, %100'ünde ise toplumsal şeref ve haysiyete aykırılık söz konusudur. Öte yandan, programların yine %100'ünde özel yaşamın gizliliği ihlal edilmiş, %71'inde ise dramatizasyona yer verilmiştir. Buna rağmen programların hiçbirinde (%0) kamu yararı bulunmamaktadır.

Suç odaklı reality showların sıklıkla kullandığı "yardımcı olma" iddiası ise üzerinde durulması gereken bir diğer önemli unsurdur. Kayıp şahsın kardeşlerinin başvurusu üzerine şahsın eşi ve kızının ısrarla stüdyoya çağırılması, hem program sunucusu hem de ailenin diğer yakınları ve de "ismini vermek istemeyen" izleyiciler üzerinden sürekli olarak ithamlara maruz kalmaları canlı yayında yapılan bir tür sorgulama görüntüsü vermektedir. Medya, demokrasilerde dördüncü erk olarak anılsa da asıl işlevinin vatandaşları sorgulamak olmadığı açıktır. Üstelik her bir yayın için incelenen "kamu yararı" kavramı, incelenen konunun haber değeri ile de ilintilidir. Diğer bir deyişle, tamamen sıradan bir ailenin yaşadığı travmatik bir kayıp üzerinden günlerce bir ailenin pek çok özel durumu ifşa edilmiş ve bu durum kayıp şahsın soruşturmasına hiçbir suretle katkı sunmamıştır. Daha önce de bahsedildiği üzere, kolluk kuvvetleri tarafından yapılan soruşturmada şahsın kaybolması neticesinde doğal ölüm nedeniyle hayatını kaybettiği anlaşılmış ve şahsın ailesi hem cinayet işlediklerine yönelik haksız ithamlara maruz kalmış, hem de ailevi durumları ifşa edilmiştir. Dolayısıyla programın "yardımcı olma" iddiasının aksine, şahıslar program nedeniyle mağdur olmuştur.

Olay örgüsü-2'de işlenen cinayet ilk bakışta herhangi bir yerde rastlanabilecek sıradan bir cinayet vakası gibi görünse de tamamlanan soruşturma ve yargılama sürecinin ardından bakıldığında maktul çiftin yanlışlıkla öldürülmesi nedeniyle görece sıradışı cinayet vakası olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla çözümü zaman alan bu cinayet vakası için süreç içerisinde özel ekip kurulması nedeniyle medyanın kamuoyu oluşturma işlevine hizmet ettiğini söylemek kısmen mümkündür. Ancak programın "katili arama" veya "yardımcı olma" gibi vaatleri açısından değerlendirildiğinde, kolluk kuvvetlerine yönelik ihmal gibi iddiaların üzerine gidilmemiş ve tamamen maktul çiftin aile içi anlaşmazlıklara odaklanılarak kişiselleştirmeye gidilmiştir.

Örneğin maktul çiftin kızı Büşra Büyükşen'in saldırıdan basit yaralama ile kurtulması nedeniyle olası katillerle işbirliği yapmaktan, yalan beyanda bulunmaya kadar birçok ithama maruz kalmıştır. Üstelik bahsedilen şahsın programda bekaretinden özel ilişkilerine kadar hakkında birçok iddia ortaya atılmış, "ismini vermek istemeyen" izleyiciler aracılığıyla doğruluğu müphem çeşitli sırları olduğu, cinayetin bu nedenle işlendiği gibi birçok söylenti üzerinden şahıs suçlanarak hem ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyeti, hem de özel yaşamını gizliliği ihlal edilmiştir. Benzer şekilde, maktul çiftin üç çocuk annesi olan gelinleri hakkında da farklı farklı kişilerle yasak aşk yaşadığı iddiaları yayında hiçbir süzgeçten geçmeden paylaşılmış, şahsın hem kendisi hem de ailesi sürekli olarak bu iddialara yanıt vermek durumunda bırakılmıştır. Daha önce de belirtildiği üzere, yasak ilişki iddiası neredeyse tüm toplumlarda ağır bir itham olarak kabul edilmekle birlikte Türk toplumu için de son derece ağır bir ithamdır. Üstelik iddiaya maruz kalan kişinin kadın ve evli olması ve hatta çocuk sahibi olması durumunda bu mağduriyet de katlanarak artmaktadır. Dolayısıyla bu gibi iddiaların hiçbir suretle kanıt bulunmadan kişiye yöneltilmesi halihazırda doğru olmadığı gibi tamamen sıradan bir kişiye yönelik kamu yararı barındırmayan bu gibi iddiaların canlı yayında paylaşılması da yanlıştır. Şahsın program nedeniyle ahlaksal, cinsel ve toplumsal şeref ve haysiyeti zarar gördüğü gibi, şahıs program süresince rencide edici pek çok muameleye de maruz kalmıştur. Özel yaşamının gizliliği ihlal edildiği gibi, program ekibi tarafından takınılan tavır da hem objektiflik hem de ölçülülük ilkesiyle bağdaşmamaktadır.

Maktul çiftin oğulları Uğur ve Osman Büyükşen'in de program nedeniyle farklı mağduriyetleri bulunmaktadır. Uğur Büyükşen program süresince anne ve babasının katili olmakla suçlanmış, stüdyoda canlı yayında bulunduğu sürelerde eşinin kendisini aldattığı gibi oldukça ağır iddialarla muhatap olmak zorunda kalmıştır. Öte yandan sunucunun kendisine yönelik pek çok söyleminde de hakarete varan ifadeler bulunmaktadır. Olay sırasında farklı bir şehirde çalışmakta olan Osman Büyükşen'in yaşadığı travmatik kayıp nedeniyle yaşadığı sinir krizleri ve yoğun duygusal tavırları hem canlı yayında, hem de kolaj videolarında defalarca kez aktarılmıştır. Stüdyoda cinayet tatbikatının yapıldığı anlarda kendisinden katil rolünün beklenmesi şahıs adına da rencide edici bir durumdur.

Öte yandan, Olay Örgüsü-2 programın oldukça yüksek reyting sıralamaları elde etmesine neden olduğu için de özellikle çarpıcı bir örnektir. Konunun programda yayınlandığı zaman dilimi boyunca total reyting sıralamasında en üst sıralarda yer alması izleyicilerin konuya yönelik ilgisini açık bir biçimde ortaya koysa da, gözetilmesi gereken diğer bir unsur ise medya yoluyla gerçekleşen şeref ve haysiyet ilkesinin ve özel yaşamın gizliliğinin ihlalleri nedeniyle gerçekleşen mağduriyetin de büyümesine neden olduğudur. Bu nedenle programın erişebildiği kitlenin büyüklüğünün, gerçekleşen etik ihlallerin sebep olabileceği olumsuzlukları artırması durumu söz konudur. Göz önünde bulundurulması gereken bir diğer nokta ise bugünün teknolojik koşullarında programa YouTube ve Instagram gibi sosyal medya platformlarından da erişilebilirliğinin artmış olduğudur. Tüm bu unsurlar gözetildiğinde oldukça geniş kitlelerin gözü önünde gerçekleşen çeşitli suçlamaların veya şahısları küçük düşürebilecek tavırların kişilerin programdan sonraki yaşantısını olumsuz etkileyeceğini söylemek de rahatlıkla mümkündür. Elde edilen bulgularda da programların tamamında (%100) ahlaksal şeref ve haysiyete, %66,66'sında toplumsal şeref ve haysiyete, %88,88'inde özel yaşamın gizliliğine aykırılık tespit edilmiş olmasına ve %100'ünde dramatizasyon bulunmasına rağmen, hiçbir programda (%0) kamu yararı bulunmamaktadır.

Olay örgüsü-3 ise halen soruşturma sürecinde olması nedeniyle diğer örneklerden görece biraz daha farklı bir konumdadır. Yaklaşık iki ay gibi uzun bir süre boyunca programda yoğun bir biçimde işlenmiş ve bu süre zarfında stüdyoda bazen arbede, çoğu zaman da şiddetli sözlü tartışmalar yaşanmıştır. Vakayı dikkat çekici kılan bir diğer nokta

ise programa katılan konukların oldukça büyük bir kısmının hakkında yasak ilişki söylentisinin olmasıdır. Bir kısmı tamamen söylenti olmasına rağmen bir kısmı ise her ne kadar doğru olsa dahi, tamamen sıradan kişilerden oluşan konukların ekranlarda bu ifadeler odağında yer almasında kamu yararı olması mümkün olamayacağı gibi neredeyse tamamı aynı köyde yaşayan kişilerin programdan sonraki yaşantılarının da bu durumdan olumsuz etkileneceği açıktır.

Programda yoğun bir biçimde yer tutan yasak ilişki iddialarının tamamı gerçek veya söylenti olduğu farketmeksizin özel yaşamın gizliliğini ihlal etmekte, şahısların ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyetlerine medya yoluyla zarar verilmektedir. Stüdyoda bulunan eşlerin en mahrem konularına varacak düzeyde konuşmak, aldatan ve aldatılan kadınları ekranda bir araya getirerek tartışmalarına mahal verecek ortamda bulundurmak Toplumsal Sorumluluk Teorisi esaslarıyla da bağdaşmamaktadır. Bu durum kişilik hakları ihlaline sebep olduğu gibi, bir cinayet davasının tartışıldığı ve "yardımcı olma", "katili arama" gibi vaatlerin aksine tamamen kişiselleştirmeye dönük bir tavırla yayıncılık yapıldığını göstermektedir. Büyük bir kısmı halen aynı köyde yaşayan ve tamamı sıradan kişilerden oluşan konukların yaşantısının bu nedenle ekranlarda sergilenmesi etik değildir. Bu olay örgüsünde de programların %91,66'sında ahlaksal şeref ve haysiyete, yine %91,66'sında toplumsal şeref ve haysiyete, %100'ünde özel yaşamın gizliliğine aykırılık mevcuttur. Programların %66,66'sı dramatizasyon içermektedir; öte yandan programların hiçbirinde (%0) kamu yararı bulunmamaktadır.

Olay Örgüsü-3'e dair bir diğer nokta ise soruşturma sürecine görgü şahidi olarak dahil olan iki kişinin programda şahitliklerine güvenilemeyeceği yönünde yapılan suçlamalardır; bu ifadelerin hem soruşturmayı sekteye uğratma, hem de kişilerin güvenliklerini tehlikeye atma olasılığı söz konusudur. Üstelik bahsi geçen kişilerin güvenilir olmadığı veya doğru biçimde şahitlik edebilecek yeterlikte bulunmadıklarına yönelik imalar da ölçülülük esasıyla bağdaşmadığı gibi aynı zamanda da haysiyet kırıcıdır. Öte yandan, programda şahitlere yönelik kullanılan ifadelerde sunucunun kendini kolluk kuvvetleri veya yargı unsurlarının rolünü sahiplenerek çıkarımlar yaptığı çeşitli söylemler bulunmaktadır. Bu durumun ise hem devletin ilgili organlarını zan altında bırakma, hem de soruşturmayı etkileme olasılığı da söz konusudur.

Değerlendirilen üç ayrı olay örgüsünde de görüldüğü üzere tamamen sıradan kişilerin başına gelen çeşitli adli durumların konu edinildiği programın mevcut formatıyla kamu yararı barındıran unsurlar içermesi ise olası görünmemektedir. Tamamen kişilere yönelik ilerleyen program akışı, hem "ismini vermek istemeyen" izleyiciler hem de başta program sunucusu olmak üzere program ekibi tarafından konukların hem özel alanına giren hem de kimi zaman şeref ve haysiyetlerine de zarar veren bir yaklaşımla ilerlemektedir. Bu durum kişileri toplum nazarında küçük düşürme, itibarına zarar verme ya da güvenilmez biri olarak görünmesine ve bu nedenle çeşitli sosyal problemler yaşamasına sebep olabileceği gibi kişilerin güvenliklerini de riske atabilir, aynı zamanda işini kaybetme veya iş bulamama gibi ekonomik problemler yaşamaları da mümkündür. Öte yandan programda sıkça yer alan yasak ilişki iddialarının yine ailelerin bütünlüğüne zarar verme olasılığı bulunmaktadır, özellikle de bu durumla itham edilen kadınların hem ailevi hem de sosyal ortamlarında güçlüklerle karşılaşabileceği unutulmamalıdır. Yine aynı şekilde, özellikle de çocuk sahibi kadın konukların çocukları de kendileriyle beraber benzeri mağduriyetleri yaşama olasılıkları söz konusudur. Diğer yandan, programın tamamen adli konulara yönelik işlenmesinin kolluk kuvvetlerini de güç durumda bırakabileceği ve toplum nazarında güven ve itibar kaybına neden olabileceğine yönelik çeşitli çalışmalar literatürde mevcuttur.

Bahsedildiği üzere her üç olay örgüsünde de ahlaksal ve toplumsal şeref ve haysiyete ve özel yaşamın gizliliğine aykırı olan durumların bulunması medya etik kodlarına aykırı unsurlar barındırmaktadır. Bu hususlar aynı zamanda çalışmanın 2. Bölümünde de bahsedilen Türkiye Gazeteciler Cemiyet, Basın Konseyi, Demirören grubu etik kodları ve 6112 sayılı RTÜK Kanunu'nun ilgili hükümlerine de aykırılık teşkil etmektedir. Dolayısıyla tüm bu unsurlar göz önüne alındığında medya mensuplarının özdenetimi kanıksayarak yayın yapmalarında fayda bulunduğunu söylemek gerekir. Öte yandan, RTÜK de denetimlerinde daha hassas davranmalıdır. Ancak işlenen üç ayrı olay örgüsünde de görüldüğü üzere programın "cinayet çözme" ya da "yardımcı olma" gibi çeşitli vaatlerinin sonuç bulduğunu söylemek pek de olası değildir; bu nedenle programlara gerçekten ihtiyaç olup olmadığı gözden geçirilebilir. Bunun dışında toplumun medyaya yönelik daha fazla bilinçlendirilmesi gerekliliği de açıktır. Bu nedenle toplumun suç odaklı reality showlara gösterdiği yoğun rağbet nedeniyle neden bu kadar çok izlendiği, neden insanların halen başvurma ihtiyacı

hissettiği ve hatta programa katılanların programdan sonraki süreçte neler yaşadığına yönelik daha kapsamlı araştırmaların da alana katkısı olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, A. (2009). Basın Yoluyla Gerçekleşen Kişilik Hakkı İhlallerinin Unsurları. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul.

Akıllıoğlu, T. (1995). *İnsan Hakları*. Ankara: A.Ü.S.B.F. İnsan Hakları Merkezi Yayınları.

Akpınar, M. E. (2021). "Türk Magazin Basınında Etik Sorunlar". *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi,* 3 (1), s. 30-41.

Aktaş, K. (2014). "Etik-ahlâk İlişkisi ve Etiğin Gelişim Süreci". *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1* (2), s. 22-32.

Akveran, S. (2018). "Ana Akım Medya, Alternatif Medya İhtiyacı ve Etik". *Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergi, 1* (1), s. 10-31.

Alemdar, Z. (1990). *Oyunun Kuralı: Basında Özdenetim*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Altıntop, M. ve Bak, G. (2020). *Türkiye'de Basın Özdenetimi*. Ankara: İksad Publishing House.

Anar, Ü. İ. E. (2022). *Basın Alanında Ombudsmanlık; Okur Temsilciliği*. Konya: Eğitim Yayınevi.

Arslan, M. (2009). Radyo ve Televizyon Yayınlarında Kişilik Haklarının İhlali ve Korunması. Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, Özel Hukuk Bilim Dalı, İstanbul.

Arvas, İ. S. (2010). Cumhuriyet Döneminde Basında Etik Bağlamda Ortaya Konulan Uygulamalar ve Bir Meslek Örgütü: Basın Konseyi. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul.

Arvas, İ. S. (2011). "Basında Sosyal Sorumluluk Anlayışı Bağlamında Günümüz Türkiye'sindeki Özdenetim Uygulamaları". *Erciyes İletişim Dergisi, 2* (2), s. 82-92.

Aslan, A. (2017). *Kitle İletişim Suçları*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Aydın, N. (2018). "Nitel Araştırma Yöntemleri: Etnoloji". *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi, 2* (2), s. 60-71.

Ayten, A. (2013). "Bir Özdenetim Aracı Medya Etik Konseyi". *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Istanbul University Faculty of Communication Journal,* (44), s. 1-17. https://doi.org/10.17064/iüifhd.67038

Baki Gökcan, E. (2022). Suç ve Mağduriyet Temalı TV Programlarına Yönelik Toplumsal ve Profesyonel Görüş ve Algılar: Müge Anlı ile Tatlı Sert Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa, Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Balle, F. (1973). *Institution et Publics des Moyen de l'Information*. Paris: Edition Montchreites.

Baltacı, A. (2019). "Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?". *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5* (2), s. 368-388. https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299

Basın Konseyi (2024). Özdenetimde Yeni Bir Girişim: Basın Konseyi. Erişim: 17.04.2024, https://www.basinkonseyi.org.tr/tarihce/.

Başara, G.T. (2018). *Kişiliğin İhlalinden Kaynaklanan Maddi ve Manevi Tazminat ile Haksız Kazancın İadesi.* Ankara: Turhan Kitabevi.

Batı, A. H. (2004). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ders notları sunusu.

Baykal, K. C. (2015). Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde 5224 Sayılı Kanun Çerçevesinde Sinema Filmlerinin Denetlenmesi ve Ortaya Çıkan Sorunlar. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Tv Sinema Anabilim Dalı, Radyo Tv Sinema Bilim Dalı, Ankara.

Baykal, K. C. (2020). "İntihar Haberlerinde Etik Sorunlar (Böl. 3)", Hasan Çiftçi (Ed.) içinde *Geçmişten Günümüze İletişim Araştırmaları – 2* (s. 49-90). Ankara: İksad Publishing.

Baykal, K. C. (2021). "Türk Basın Tarihinde Özdenetim Kuruluşları ile Devlet Arasındaki İlişkiler". *Selçuk İletişim, 14* (4), s. 1948-1971. https://doi.org/10.18094/josc.940181

Baykal, K. C., ve Çoban, S., (2022). Türk Basınında Tabloidleşme Olgusu Üzerine Eleştirel Bir İnceleme. Ankara: İksad Publishing.

Bekalp, B. (2019). Postmodern Televizyonu Kadınların Okuma Biçimleri: Müge Anlı ile Tatlı Sert Programı Üzerine Bir Alımlama Çalışması (Diyarbakır Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim ve Toplumsal Dönüşüm Ana Bilim Dalı, Gaziantep.

Bildirici, F. (2018). *Günahlarımızda Yıkandık: Örneklerle Gazetecilik Meslek Etiğ i*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bulut, E. (2020). Realiti Şovlarda Gerçekliğin Yeniden İnşası: "Müge Anlı ile Tatlı Sert Programı" Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı, Radyo Televizyon Bilim Dalı, İstanbul.

Centel, N. (1994). "Dürüst Yargılama ve Medya Bakımından Demokrasi Kültürü". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 49* (03), s. 57-72. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001719

Charon, J. M. (1992). *Medya Dünyası*. İstanbul: İletişim Yayınları.

CnnTürk (2022). Müge Anlı'da Muhammet Burhan Cinayeti. Erişim: 18.06.2024, https://www.cnnturk.com/yasam/muge-anlida-muhammet-burhan-nasil-oldu-katili-kim-itiraf-geldi-mi-muhammet-burhan-cinayeti-son-dakika.

Cohen-Almagor, R. (2002). *İfade, Medya ve Etik: İfade Özgürlüğünün Sınırları*. Ankara: Phoneix Yayınevi.

Coşkun, S. (2016). Radyo ve Televizyon Yayın Hizmetlerinde Denetim. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Tv Sinema Anabilim Dalı, Radyo Tv Bilim Dalı, Ankara.

Coşkun, S. (2018). *Radyo ve Televizyon Yayın Hizmetlerinde Denetim*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Coşkun, S. (2021). "Sinema Filmlerinin Denetimi". Ahmet Çiftci (ed.) içinde *Kitle İletişiminde Denetim*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Curran, J. (2002). "Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Biçme", Süleyman İrvan (der.) içinde *Medya Kültür Siyaset*. Ankara: Alp Yayınevi.

Çabuk, A., ve İşgüden, B. (2006). "Meslek Etiği ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9* (16), s. 59-86.

Çaplı, B. (2001). *Televizyon ve Siyasal Sistem*. Ankara: İmge Kitabevi.

Çaplı, B. (2002). *Medya ve Etik*. Ankara: İmge Kitabevi.

Çetin, E. (1999). *Açıklamalı-İçtihatlı Basın Kanunu*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Çiftci, A. (Ed.). (2021). "Temel Kavramlar ve Genel Olarak Denetim", Ahmet Çiftci (ed.) içinde *Kitle İletişiminde Denetim*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Çiftci, A. ve Kırgıl, S. (2015). *İçtihatlı Türk Basın-Yayın Mevzuatı*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Çoban, E.M. (2019). Kamusal Alan ve Sivil Toplum Tartışmasında Medyaya Sosyolojik Bir Bakış: "Müge Anlı ile Tatlı Sert" Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Kütahya.

Çoban, S., ve Baykal, K.C. (2021). "Kadına Yönelik Şiddet Haberlerine Dair Bir Eleştirel Söylem Çözümlemesi", Bahir Selçuk, Serdar Ünal, Yener Lütfü Mert (ed.). içinde *Sosyal Bilimlerde Akademik Çalışmalar-2*. ss.411-429. Ankara: Duvar Yayınları.

Çolak, N. İ. (2010). *Kitle İletişim Hukuku*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.

Dal, G. (2019). Basın-Yayında Özdenetim ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Ankara.

Danışman, A. (1982). *Basın Özgürlüğünün Sağlanması Yöntemleri.* Ankara: A.Ü.- S.B.F. Basın ve Yayın Yüksekokulu Basımevi.

Demir, V. (2006). "Medya Etiği ve Özdenetim Bağlamında Yerel Medyayla İlgili Basın Konseyi Kararlarının Değerlendirilmesi". *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi,* (7), s. 64-81.

Dönmezer, S. (1969). "Basında Oto-Kontrol". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 14* (4). s. 3-16.

Dönmezer, S. (1976). *Basın ve Hukuku*. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi.

Dönmezer, S. (1977). *Kişilere ve Mala Karşı Cürümler*. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası Koll. Şti.

Duman, M. (2022). Türk Hukukunda Kitle İletişim Faaliyetleriyle Şeref, Haysiyet ve Özel Yaşamın İhlalinde Hukuksal Koruma. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara.

Dursun, Ç. (2010). "Kadına Yönelik Şiddet Karşısında Haber Etiği". *Fe Dergi, 2* (1), s. 18-32. https://doi.org/10.1501/Fe0001_0000000021

ECHR (2023). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. Erişim: 22.12.2023, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur.

Erçetingöz, S. E. (2019). İnternet Ortamında Şeref ve Haysiyetin Korunmasında Uygulanacak Hukuk. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Özel Hukuk Bilim Dalı, İstanbul.

Erkuş, S. (2023). Sabah Programlarının Aile Olgusu Bağlamında Sosyal Hizmet Perspektifinden İncelenmesi: "Müge Anlı ile Tatlı Sert" Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Karabük.

Esendal, N. (2017). Basın Yolu ile Kişilik Haklarının İhlali. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara.

Evers, H. (2010). Medya Etiği, Bülent Çaplı, Hakan Tuncel (ed.) içinde *Televizyon Haberciliğinde Etik*. Ankara: Fersa Matbaacılık.

Garrison, B. (1992). Professional News Reporting. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Gedik, B. Ç. (2023). Toplumsal Cinsiyet Rejiminin Medya Aracılığıyla Yeniden Üretimi: Müge Anlı ile Tatlı Sert Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antropoloji Ana Bilim Dalı, Sosyal Antropoloji Bilim Dalı, Ankara.

Geray, H. (2014). *İletişim Alanından Örneklerle Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Girgin, A. (2012). "Yazılı İletişimde Meslek İlkeleri ve Basın Konseyi". *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi| Istanbul University Faculty of Communication Journal,* (27), s. 47-62. https://doi.org/10.17064/iüifhd.68332

Gökçe, O. (1995). *İçerik Çözümlemesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

Göral, M. (2003). "Spor Basın Ahlakı". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8* (1). s. 1-20.

Gunter, B. (2002). "The Quantitive Research Process", Jensen, K. (der.) in *A Handbook Of Media and Commuication Research: Qualitative and Quantitive Methodologies.* s. 209-234.

Güngör, N. (2011). *İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Güz, N. ve Yanık, H. (2020). "Toplumsal Sorumluluk Yaklaşımı ve Güven Bağlamında Medya ve Kamuoyu Araştırmaları Arasındaki İlişki". *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 8* (1), s. 298-336.

Hamilton, J.,T. (2003). *All the NewsThat's Fit to Sell: How the Market Transforms Information into News.* New Jersey: Princeton University Press.

Hatemi, H. (1976). *Basın Ahlakı*. İstanbul: Çığır Yayınları.

Helvacı, S. (2001). *Türk ve İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar*. İstanbul: Beta Basım Yayın.

Herman, E. ve Chomsky, N. (1999). *Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir*. İstanbul: Minerva Yayınları.

HSK (2023). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. Erişim: 22.12.2023, https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf.

Humphreys, P. (1994). *Media and Media Policy in Germany: The Press and Broadcasting since 1945*. Berg Publishers.

Hürriyet (2024). Demirören Grubu Yazılı Basın Yayın İlkeleri, Erişim: 18.04.2024, https://www.hurriyetkurumsal.com/wp-content/uploads/2020/12/yazili_yayin_ilkeleri.pdf.

IPSO (2024). The Independent Press Standards Organisation, Editors' Code of Practice. Erişim: 22. 05.2024, https://www.ipso.co.uk/editors-code-of-practice/.

Işık, M. (2002). *Kitle İletişim Sistemleri*. Konya: Eğitim Kitapevi.

Işık, M. (2008). "Görsel-İşitsel İletişim Alanının Düzenlenmesinde Yeni Eğilimler ve RTÜK". *Selçuk İletişim, 5* (2), s. 199-205. https://doi.org/10.18094/si.51058

İçel, K., ve Ünver, Y. (2012). *Kitle İletişim Hukuku: Basın-Radyo-Televizyon-Sinema-Video-İnternet*. İstanbul: Beta Yayınevi.

İnal, N. (2001). *Tüm Yönleriyle Basın Davaları ve Medyanın Saldırısında Tazminat*. Ankara: Adalet Yayınevi.

İnceoğlu, Y. (2004, 15 Haziran). Yurttaş Gazeteciliği Şart, *Radikal*.

İrvan. S. (2005). "Medya ve Etik", S. Alankuş (der.) içinde *Medya, Etik ve Hukuk.* İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Jensen, K. (2002). *A Handbook of Media and Communication Research: Qualitative and Quantitive Methodoloiges*. New York: Routledge.

Kaplan, R. L. (2008). Yellow Journalism. The International Encyclopedia of Communication (C 11, 5360-5371). https://doi.org/10.1002/9781405186407.wbiecy001

Karahisar, T. (2016). "Türkiye'de Gazetecilerin Sendikalaşma Sorunları". *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi| Istanbul University Faculty of Communication Journal,* (33), s. 83-102. https://doi.org/10.17064/iüifhd.19079

Karataş, Z. (2015). "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri". *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1* (1), s. 62-80.

Kartal, B. (2010). *Aykırı Düşünceler, Kişilik Haklarına Yönelik Tazminat Davalarında Karşı Oylarım.* Ankara: Turhan Kitabevi.

Kaya, R., A. (2009). *İktidar Yumağı: Medya, Sermaye, Devlet*. Ankara: İmge Kitabevi.

Kaya, S., ve Uçak, O. (2020). "Gazetecilik Etik Kodlarının Oluşturulmasında ve Güncellenmesinde Meslek Kuruluşlarının Önemi: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Örneği". *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13* (36), s. 881-917. https://doi.org/10.14520/adyusbd.716734

Keane, J. (1993). *Medya ve Demokrasi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kılıçoğlu, A. (1993). *Şeref, Haysiyet ve Özel yaşama Basın Yoluyla Saldırılardan Hukuksal Sorumluluk*, 2. Baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Kırtay, O. (2023). "Sovyetler Birliği'nde Kitap Yasakları Özelinde Sansür Uygulamaları". *Library Archive and Museum Research Journal, 4* (1), s. 117-131. https://doi.org/10.29228/lamre.67984

Kızıl, N. E. (2011). "Hukuk-Ahlak İlişkisi Bağlamında Basın Ahlakının Basın Mesleğinde Saygınlığın Sağlanmasındaki Rolü ve Önemi". *Journal of Istanbul University Law Faculty, 56* (1-4), s. 115-131.

Kösedağ, M. S. (2018). "Yazılı Basında Özdenetim Sorunu ve Basın İlan Kurumu'nun Denetim İşlevinin Basın Özgürlüğü Açısından Değerlendirilmesi". *Electronic Turkish Studies, 13* (10), s. 497-513. http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13509

Kuznetsova, M. A. (2012). The History of Yellow Journalism. s. 103-108. Erişim: https://core.ac.uk/download/pdf/46590654.pdf

Mediacat (2019). Türkiye'nin En Güvenilir Ünlüleri Karşınızda. Erişim: 18.06.2024, https://mediacat.com/turkiyenin-en-guvenilir-unluleri-karsinizda/.

Mete, A.I. (2021). Gözetim Kültürü ve Televizyon Üzerinden Polisliğe Vatandaş Katılımı: Müge Anlı ile Tatlı Sert Üzerine Bir Vaka Çalışması. Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Politika Ana Bilim Dalı, Sosyal Politika Bilim Dalı, Ankara.

Mill, J. S. (2003). *Özgürlük Üstüne*. Ankara: Cantekin Matbaası.

Mora, N. (2008). "Medya, Toplum ve Haber Kaynağı Olarak Sembolik Seçkinler". *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5* (1), s. 1-25. Erişim: https://core.ac.uk/download/pdf/268072159.pdf

NTV (2023). Büyükşen Çifti Cinayeti Davasında Gerekçeli Karar Açıklandı: Ben Onları Öldürttüm. Erişim: 18.06.2024, https://www.ntv.com.tr/turkiye/buyuksen-cifti-cinayeti-davasinda-gerekceli-karar-aciklandi-ben-onlari-oldurttum,8mQ2A0WyN0KcsxlzO4g-mw#.

Nuttall, J. (1997). *Ahlak Üzerine Tartışmalar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

OED (2024). Oxford English Dictionary. Erişim: 13.02.2024, https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=private.

Öğüt, P. ve Çobaner, A. A. (2016). "Türk Basınında Organ Bağışı ve Organ Nakli Haberlerinin Basın Etiği Bağlamında İncelenmesi". *Atatürk İletişim Dergisi,* (11), s. 67-94.

Öncü, A.,G. (2009). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul.

Özek, Ç. (1978). *Türk Basın Hukuku*. İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi.

Özer, Ö. (2008). *Liberal Basın Anlayışı: Objektif Habercilik İdeali, Haber Değerliliği ve Gazetecilik Etiği.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Özgen, M. (2006). *Gazetecinin Etik Kimliği*, Genişletilmiş 3. Basım, İstanbul: Set Systems Tercümanlık Reklamcılık Yayıncılık Ltd.

Özgen, M. (2012). "Basında Bir Özdenetim Uygulaması Olarak Ombudsman". *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* (16), s. 27-34. https://doi.org/10.17064/iüifhd.78897

Özgüven Tetik, D. (2022). Türkiye'de Yapılan Suç Temelli Realite Programlarında Müge Anlı ile Tatlı Sert'in Biricikliği: Formatın Gelişimi Üzerine Analiz. Doktora Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İletişim Ana Bilim Dalı, Sinema ve Medya Araştırmaları Bilim Dalı, İstanbul.

Özkan, T. (2023). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Bireysel Özerklik İlkesi Doğrultusunda Özel Hayata Saygı Hakkı. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.

Özsunay, E. (1977). *Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu*. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası.

Öztan, B. (2009). *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, 30. Basım. Ankara: Turhan Kitabevi.

Öztürk Topal, Z. (2022). Reality TV Show Programları Bağlamında Mahremiyetin Teşhiri: "Esra Erol'da" ve "Müge Anlı İle Tatlı Sert" Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Ana Bilim Dalı, Erzurum.

Peterson, T. (1956). "The Social Responsibility Theory", Fred Siebert (ed.) in *Four Theories of the Press* (Vol. 10). Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

Presserat (2024). Über Uns. Erişim: 21.05.2024, https://www.presserat.de/.

Reyting Sonuçları (2024). Erişim: 18.06.2024, https://www.medyafaresi.com/reyting.

RTÜK (2018). Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı, İzleyici Bildirimleri ve Sektörel Analizler, Nisan 2018. Erişim: 25.05.2024, https://www.rtuk.gov.tr/Media/FM/Birimler/Kamuoyu/2018yilinisanayivatandasbildirimleriraporu.pdf.

RTÜK (2024). 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun Yürürlüğe Girdi. Erişim: 22.04.2024, https://www.rtuk.gov.tr/6112-sayili-radyo-ve-televizyonlarin-kurulus-ve-yayin-hizmetleri-hakkinda-kanun-yururluge-girdi/2636.

Siebert, F., Peterson, T., Schramm, W. (1956). *Four theories of the press* (Vol. 10). Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

SPJ (2024). The Society of Proessional Journalists, Code of Ethics. Erişim: 25.05.2024, https://www.spj.org/pdf/spj-code-of-ethics.pdf.

SPJ (2024). The Society of Professional Journalists. Erişim: 25.05.2024, https://www.spj.org/.

Şahin, T. (2023). "İnternet Gazetelerinde Toplumsal Sorumluluğu Aramak: Covid-19 Haberlerinin Analizi: Odatv, Medyaradar, İnternethaber Örneği". *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi 13* (1), s. 470-484. https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1228601

Şakrak, B. E. (2014). Gerçekliğin Kurgulanmasında Reality-Showlar. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı, İletişim Bilimleri Bilim Dalı, İstanbul.

Şaroğlu, S. (2023). Türk Televizyonlarındaki Suç Odaklı Reality Showlarda Mahremiyet ve Kamusal Alan Kavramlarının Dönüşümü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Medya ve Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı, İstanbul.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Sistemi (2022). 5187 sayılı Basın Kanunu. Erişim: 28.11.2022, https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5187.pdf.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Sistemi (2022). 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Erişim: 28.11.2022, https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Sistemi (2024). 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu Erişim: 26.01.2024, https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf.

T24 (2024). Hürriyet'ten: Artık Doğan Medya Grubu Yayın İlkeleri, Demirören Medya Grubu Yayın İlkeleri Oldu. Erişim: 18.04.2024, https://m.t24.com.tr/haber/hurriyetten-artik-dogan-medya-grubu-yayin-ilkeleri-demiroren-medya-grubu-yayin-ilkeleri-oldu,648634.

Taş, O. (2012). *Gazetecilik Etiğinin Mesleki Sınırları*. İstanbul: İletişim Yayınları.

TBMM (2024). Anayasa. Erişim: 26.01.2024, https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/2021/TC_Anayasasi_ve_TBMM_Ic_Tuzugu.pdf.

TDK (2022). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim: 15.10.2022, https://sozluk.gov.tr/.

Tepe, H. (2000). "Çiğnenen Onurlar ya da Gazetecilikte Etik Sorunlar". *Kültür ve İletişim, 3* (5), s. 97-112.

TGC (2024). Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Tarihçe. Erişim: 16.04.2024, https://www.tgc.org.tr/kurumsal/tarihce.html.

The White House (2023). The Constitution. Erişim: 05.05.2023, https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/our-government/the-constitution/#:~:text=The%20First%20Amendment%20provides%20that,for%20a%20redress%20of%20grievances.

TÜBİTAK (2023). TÜBİTAK Bilim ve Toplum Başkanlığı, Popüler Bilim Yayınları. Erişim: 18.09.2023, https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/sansur.

Türk, M. S. (2016). "Katılımcı Demokratik Medya Kuramı Çerçevesinde Yeni Medyayı Anlamak". *ICT Media Dergisi*, (75), s. 56-58.

Uzun, R. (2007). *İletişim Etiği: Sorunlar ve Sorumluluklar.* Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Kitaplığı.

Vikipedi (2023). İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi. Erişim: 28.04.2023, https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nsan_ve_Yurtta%C5%9F_Haklar%C4%B1_Bildirisi#:~:text=1789%20Frans%C4%B1z%20Devrimi'nin%20ard%C4%B1ndan,Anayasas%C4%B1'na%20%C3%B6ns%C3%B6z%20olarak%20eklenmi%C5%9Ftir.

Vivian, J. (1999). *The Media of Mass Communication*. Boston: Allyn and Bacon.

Wikisource (2023). Virginia İnsan Hakları Bildirgesi. Erişim: 28.04.2023, https://tr.wikisource.org/wiki/Virginia_%C4%B0nsan_Haklar%C4%B1_Bildirgesi.

Yaman, B. (2013). Suç Odaklı Reality TV Şovları Üzerine Bir İnceleme: Müge Anlı ile Tatlı Sert Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İzmir Ekonomi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı, İzmir.

Yayla, A. (2009). "İfade Hürriyeti Nedir, Niçin Gereklidir?". *Liberal Düşünce Dergisi*, (50), s. 159-175.

Yıldız, E. E. (2021). 6112 Sayılı Kanun Çerçevesinde Yayın Hizmeti İlkeleri ve İhlalleri: Mukayeseli Bir Yaklaşım. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Medya ve Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı, Çanakkale.

Yıldız, E. E. ve Baykal, K. C. (2021). "6112 Sayılı Kanun Çerçevesinde Yayın Hizmeti İlkeleri ve İhlalleri". *Kültür Araştırmaları Dergisi, (11)*, s. 127-147. https://doi.org/10.46250/kulturder.1006729

Yıldız, F. (2013). *Türk Anayasa Hukukunda Basın Özgürlüğü.* Ankara: Adalet Yayınevi.

YouTube (2020). Halil Ergül ölü olarak bulundu! - Müge Anlı İle Tatlı Sert 1 Haziran 2020. Erişim: 18.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=JBu8aziBF48.

YouTube (2020). Müge Anlı ile Tatlı Sert 27 Ocak 2020, Pazartesi. Erişim: 19.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=CGXFvNIr9tc.

YouTube (2020). Müge Anlı ile Tatlı Sert 28 Ocak 2020, Salı. Erişim: 19.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=Zl-d3cfE9Rc&t=7302s.

YouTube (2020). Müge Anlı ile Tatlı Sert 29 Ocak 2020, Çarşamba**.** Erişim: 19.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=lHrlCU2uEMY&t=4573s.

YouTube (2020). Müge Anlı ile Tatlı Sert 3 Şubat 2020, Pazartesi. Erişim: 20.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=EtxRD84JBnw&t=4857s.

YouTube (2020). Müge Anlı ile Tatlı Sert 30 Ocak 2020, Cuma. Erişim: 20.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=vmPKgImVm0k.

YouTube (2020). Müge Anlı ile Tatlı Sert 31 Ocak 2020, Tek Parça. Erişim: 20.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=r-Jtepmdy9s&t=5423s.

YouTube (2020). Müge Anlı ile Tatlı Sert 4 Şubat 2020, Salı. Erişim: 20.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=nYmN6DcE8QA.

YouTube (2021). Müge Anlı ile Tatlı Sert 1 Temmuz 2021, Perşembe. Erişim: 24.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=WL8KyFxw71M.

YouTube (2021). Müge Anlı ile Tatlı Sert 21 Haziran 2021, Pazartesi. Erişim: 21.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=SbpFKUUQgcQ&t=236s.

YouTube (2021). Müge Anlı ile Tatlı Sert 22 Haziran 2021, Salı. Erişim: 21.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=s8sbzKrRZUE&t=55s.

YouTube (2021). Müge Anlı ile Tatlı Sert 23 Haziran 2021, Çarşamba. Erişim: 21.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=QreuE8KqkWQ&t=6245s.

YouTube (2021). Müge Anlı ile Tatlı Sert 24 Haziran 2021, Perşembe. Erişim: 22.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=UFHOXei88Jg&t=37s.

YouTube (2021). Müge Anlı ile Tatlı Sert 25 Haziran 2021. Erişim: 22.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=I4HQK5JxWAk&t=23s.

YouTube (2021). Müge Anlı ile Tatlı Sert 28 Haziran 2021. Erişim: 23.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=0XTq7PuV3Ag&t=2468s.

YouTube (2021). Müge Anlı ile Tatlı Sert 29 Haziran 2021. Erişim: 23.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=GMP3LKQ0kk8&t=2730s.

YouTube (2021). Müge Anlı ile Tatlı Sert 30 Haziran 2021. Erişim: 23.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=iK4vYQr7IcA.

YouTube (2022). Müge Anlı ile Tatlı Sert 10 Haziran 2022. Erişim: 08.07.2024, https://www.youtube.com/watch?v=N0f6pnDCopY&t=4940s.

YouTube (2022). Müge Anlı ile Tatlı Sert 13 Haziran 2022, Pazartesi. Erişim: 08.07.2024, https://www.youtube.com/watch?v=wCW9NuMWSws&t=7207s.

YouTube (2022). Müge Anlı ile Tatlı Sert 13 Mayıs 2022, Cuma. Erişim: 01.07.2024, https://www.youtube.com/watch?v=TPbKZZjr-9o&t=4267s.

YouTube (2022). Müge Anlı ile Tatlı Sert 16 Mayıs 2022, Pazartesi. Erişim: 02.07.2024, https://www.youtube.com/watch?v=K0EJfh0Adg4&t=4663s.

YouTube (2022). Müge Anlı ile Tatlı Sert 20 Mayıs 2022, Cuma. Erişim: 02.07.2024, https://www.youtube.com/watch?v=bheMfgc7s7c&t=1638s.

YouTube (2022). Müge Anlı ile Tatlı Sert 23 Mayıs 2022, Pazartesi. Erişim: 04.07.2024, https://www.youtube.com/watch?v=6E5nqOx61S4&t=2786s.

YouTube (2022). Müge Anlı ile Tatlı Sert 27 Mayıs 2022, Cuma. Erişim: 04.07.2024, https://www.youtube.com/watch?v=riNS376pMkw&t=2676s.

YouTube (2022). Müge Anlı ile Tatlı Sert 3 Haziran 2022. Erişim: 06.07.2024, https://www.youtube.com/watch?v=NBCqks9Z6aU&t=1312s.

YouTube (2022). Müge Anlı ile Tatlı Sert 30 Mayıs 2022, Pazartesi. Erişim: 06.07.2024, https://www.youtube.com/watch?v=EVmXfhZfcJM&t=3025s.

YouTube (2022). Müge Anlı ile Tatlı Sert 6 Haziran 2022, Pazartesi. Erişim: 07.07.2024, https://www.youtube.com/watch?v=vR9Igq2F7nE&t=2755s.

YouTube (2022). Müge Anlı ile Tatlı Sert 6 Mayıs 2022, Cuma. Erişim: 27.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=XRhX8jQDDZA&t=2692s.

YouTube (2022). Müge Anlı ile Tatlı Sert 9 Mayıs 2022, Pazartesi. Erişim: 28.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=RHMGFWhWBdc&t=2781s.

Yüzer, D. (2014). "Basın Yoluyla Adli Haberlerin Verilişi ve Suçsuzluk Karinesi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (15), s. 1653-1694.

Zevkliler, A., Acabey, M., B., Gökyayla, K., E. (2000). *Medeni Hukuk*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.